

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Το Youthpass ως εργαλείο προσδιορισμού αποτελεσμάτων μη τυπικής και άτυπης μάθησης και ο αντίκτυπος στους κατόχους του: η περίπτωση ενός διεθνούς Ευρωπαϊκού προγράμματος ανταλλαγής νέων Erasmus+

Κώστας Σιμιτόπουλος

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Αλεξάνδρα Ιωαννίδου

Μάιος 2016

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Το Youthpass ως εργαλείο προσδιορισμού αποτελεσμάτων μη τυπικής και άτυπης μάθησης και ο αντίκτυπος στους κατόχους του: η περίπτωση ενός διεθνούς Ευρωπαϊκού προγράμματος ανταλλαγής νέων Erasmus+

Κώστας Σιμιτόπουλος

**Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Αλεξάνδρα Ιωαννίδου**

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στη Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση από τη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Μάιος 2016

Στη Δέσποινα, τον Ορέστη και τη Σύνθια

Περίληψη

Η σημασία της μη τυπικής και της άτυπης μάθησης αναγνωρίζεται και εκτιμάται ολοένα και περισσότερο στη διεθνή βιβλιογραφία και σε πολιτικό επίπεδο από όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και διεθνείς φορείς. Ωστόσο, μια πρόκληση που εμφανίζεται στις μέρες μας αφορά τον προσδιορισμό και την αναγνώριση των αποτελεσμάτων που προκύπτουν από τις δύο αυτές μορφές μάθησης και οι κρατικοί και διεθνείς φορείς, καθώς και η επιστημονική κοινότητα, βρίσκονται σε αναζήτηση συστημάτων, μεθόδων και εργαλείων που θα διευκολύνουν τον προσδιορισμό των αποτελεσμάτων από μη τυπικά και άτυπα μαθησιακά πλαίσια και θα ανοίξουν τον δρόμο για την αναγνώριση και επικύρωσή τους.

Ένα από τα εργαλεία που έχουν δημιουργηθεί για τον σκοπό αυτό είναι το Youthpass. Το Youthpass αποτελεί μέρος της στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την αναγνώριση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης (με έμφαση στην πρώτη) στην Ευρώπη και επιπλέον για την καλύτερη ανταπόκριση των προσφερόμενων δεξιοτήτων στις ανάγκες της αγοράς εργασίας και την προώθηση της κινητικότητας των πολιτών για εργασία και εκπαίδευση.

Η έρευνα επικεντρώνεται στο εργαλείο αυτό και επιχειρεί να εξετάσει τον βαθμό που το Youthpass διευκολύνει τους χρήστες του να προσδιορίσουν αποτελέσματα μη τυπικής και άτυπης μάθησης που επιτυγχάνουν και διερευνά ακόμα τον αντίκτυπο του Youthpass στην επαγγελματική και εκπαιδευτική ζωή τους.

Για την επίτευξη των ερευνητικών αυτών σκοπών αξιοποιείται η μέθοδος της μελέτης περίπτωσης και η έρευνα εστιάζει στην περίπτωση ενός Ευρωπαϊκού προγράμματος ανταλλαγής νέων Erasmus+, που υλοποιήθηκε τον Αύγουστο του 2015.

Από την έρευνα προκύπτουν χρήσιμα συμπεράσματα για την χρηστικότητα και την αποτελεσματικότητα του Youthpass και αναδεικνύεται η επιρροή που μπορεί να έχει στην επαγγελματική και εκπαιδευτική πορεία των κατόχων του. Παράλληλα υπάρχει πλούσια παράθεση αποσπασμάτων από τα λεγόμενα των συμμετεχόντων στην έρευνα, που επιτρέπει στον αναγνώστη να κατανοήσει σε βάθος την εντύπωση και τον αντίκτυπο που προκαλεί το εργαλείο Youthpass στους χρήστες του. Το πόνημα αυτό μπορεί να ενθαρρύνει και να συμβάλλει στην περαιτέρω διερεύνηση και πραγματοποίηση μελετών πάνω στο Youthpass, για το οποίο παρατηρείται μια έλλειψη ερευνητικών προσπαθειών που να εστιάζουν σε αυτό.

Summary

The importance of non-formal and informal learning is gradually getting more recognized and appreciated in academic literature and on a political level by European Union bodies and international organizations. However, there is a challenge nowadays and this involves the description and recognition of the outcomes stemming from these two types of learning. National and international organizations, as well as the academic community, are in search of systems, methods and tools that can facilitate the description of outcomes from non-formal and informal learning frameworks and can enable their recognition and validation.

One of the tools that have been created for this purpose is Youthpass. Youthpass is part of the strategy of European Commission to recognize non-formal and informal learning (emphasizing on the first one) in Europe and also to better match the offered skills with the demands of the labour market and to promote citizens' mobility for occupational and educational purposes.

This research focuses on this tool and attempts to examine the degree to which Youthpass facilitates its users to describe achieved outcomes of non-formal and informal learning and also studies the impact of Youthpass on their professional and educational life.

To achieve these research aims the study is using the case study approach and focuses on a case of a European youth exchange of Erasmus+ programme, which was implemented in August of 2015.

Useful conclusions come out from the research concerning the usefulness and the effectiveness of Youthpass and also the influence that it can have on the professional and educational path of its holders. At the same time, plenty of quotes from the participants in the research are presented and so the reader can understand in depth the impression and the impact that the Youthpass tool can make on its users. This effort can encourage and contribute also to further researches and studies on Youthpass, which is so far under-researched.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλα τα άτομα που στήριξαν την προσπάθειά μου, μοιράστηκαν τους προβληματισμούς μου και συνέβαλαν στην ολοκλήρωση της μελέτης αυτής.

Ειδικότερα, θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, Αλεξάνδρα Ιωαννίδου, για την αμέριστη συμπαράστασή της, τις πολύτιμες υποδείξεις και τις χρήσιμες συμβουλές της σε όλη την πορεία της διατριβής. Είχαμε μια άψογη συνεργασία και νιώθω πολύ τυχερός που εκπονήσαμε μαζί αυτή την ερευνητική προσπάθεια.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω την ακαδημαϊκή υπεύθυνη, Μαρία Γραβάνη, η οποία εξασφάλιζε πάντα ένα ασφαλές και ήρεμο πλαίσιο για να εργαστώ και έδινε λύσεις σε όποια διαδικαστικά ή γραφειοκρατικά ζητήματα προέκυπταν.

Θερμές ευχαριστίες ακόμα στη Νέλλη και σε όλους τους συμφοιτητές και τις συμφοιτήτριές μου, που έκαναν όλο το ταξίδι αυτό στη γνώση πολύ πιο ενδιαφέρον, ζωντανό και σίγουρα λιγότερο μοναχικό.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ στον πολύ καλό φίλο και σπουδαίο εκπαιδευτή ενηλίκων Μάνο Παυλάκη, ο οποίος πίστεψε σε μένα από την αρχή, με βοήθησε να αισθανθώ τη μαγεία της Δια Βίου Μάθησης και με τροφοδοτούσε διαρκώς με πολύτιμες ιδέες και πρακτικές εφαρμογές της θεωρίας.

Ευχαριστώ τη συνάδερφό μου Ρίτσα και ακόμα όλους τους συνεργάτες και τα στελέχη του MKO Youthnet Hellas για την έμμεση συμβολή τους στην πραγματοποίηση της έρευνας.

Θερμές ευχαριστίες ακόμα σε όλους τους 38 συμμετέχοντες στην έρευνα από διάφορες χώρες της Ευρώπης (Ιταλία, Ρουμανία, Σλοβακία, Ουγγαρία, Τσεχία, Βουλγαρία και Ελλάδα) που συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια και κατέθεσαν τις απόψεις τους στις συνεντεύξεις, με ξεχωριστή μνεία στην Boyka.

Αφήνοντας τους σημαντικότερους για το τέλος, ευχαριστώ από την καρδιά μου τη Δέσποινα για την αγάπη και την αμέριστη συμπαράσταση σε όλη την πορεία και τα παιδιά μου, τον Ορέστη και τη Σύνθια, που αποτελούν διαρκώς πηγή έμπνευσης και ενέργειας στη ζωή μου. Η έρευνα είναι αφιερωμένη σε αυτούς.

Περιεχόμενα

1	Εισαγωγή	1
2	Μη Τυπική Και Άτυπη Μάθηση: Εννοιολογικό/Θεσμικό Πλαίσιο Και Κοινωνική Αναγκαιότητα	5
2.1	Εννοιολόγηση βασικών όρων.....	5
2.2	Οφέλη από αναγνώριση μη τυπικής και άτυπης μάθησης.....	8
2.3	Στροφή συστημάτων πιστοποίησης, από τις εισροές στις εκροές.....	10
2.4	Στάδια κατά τη διαδικασία επικύρωσης της μάθησης.....	12
2.5	Ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο και Ευρωπαϊκές εξελίξεις.....	16
2.5.1	Σχετικές Ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες για την επικύρωση της μη τυπικής και της άτυπης μάθησης.....	18
3	Το Youthpass Ως Εργαλείο Προσδιορισμού Αποτελεσμάτων Μη Τυπικής Και Άτυπης Μάθησης	23
3.1	Περιγραφή Youthpass.....	23
3.2	Σημασία και οφέλη του Youthpass.....	31
3.3	Άλλα παρεμφερή εργαλεία με το Youthpass.....	34
3.4	Προηγούμενες έρευνες σχετικά με το Youthpass.....	36
4	Μεθοδολογία	38
4.1	Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα.....	38
4.2	Ερευνητική προσέγγιση.....	40
4.3	Ερευνητικός σχεδιασμός.....	41
4.4	Ειδική περιγραφή μελέτης περίπτωσης.....	43
4.5	Ερευνητικές μέθοδοι – Ερευνητική διαδικασία.....	46
4.6	Μεθοδολογικές παρατηρήσεις, περιορισμοί και ηθικά ζητήματα.....	48
5	Ευρήματα - Αποτελέσματα	50
5.1	Τα χαρακτηριστικά των νέων συμμετεχόντων.....	50
5.2	1ο Ερευνητικό Ερώτημα – Τρόπος αντίληψης της διαδικασίας Youthpass.....	53
5.3	2ο Ερευνητικό Ερώτημα – Ικανότητα προσδιορισμού αποτελεσμάτων μάθησης μέσω της διαδικασίας Youthpass.....	59
5.4	3ο Ερευνητικό Ερώτημα – Αντίκτυπος του Youthpass στην εκπαιδευτική πορεία.....	62
5.5	4ο Ερευνητικό Ερώτημα – Αντίκτυπος στην επαγγελματική πορεία.....	65
6	Συμπεράσματα – Επίλογος	74
6.1	Σύνοψη.....	74
6.2	Περιορισμοί.....	80
6.3	Προοπτικές.....	82
	Παραρτήματα	84
	Ερωτηματολόγιο	84
	Βιβλιογραφία	92
	Διαδικτυακές Πηγές	95

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή

Στις μέρες μας αποτελεί κοινή παραδοχή ότι οι άνθρωποι μαθαίνουν διαρκώς, παντού και σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους. Η παραδοχή αυτή σχετίζεται αρκετά με την έννοια της «Δια Βίου Μάθησης» (ΔΒΜ), η οποία έχει κυριαρχήσει στην παγκόσμια εκπαιδευτική κοινότητα και διαπνέει τις εκπαιδευτικές πολιτικές πολλών χωρών, ειδικά των δυτικών. Το γεγονός αυτό συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με την μετατόπιση του ενδιαφέροντος από τη «Δια Βίου Εκπαίδευση» στη «Δια Βίου Μάθηση» που συντελέστηκε περίπου στα μέσα της δεκαετίας του '90 (Barros, 2012), με σκοπό να δοθεί έμφαση στις ιδιαίτερες μαθησιακές ανάγκες των ατόμων, στο δικαίωμα της ατομικής επιλογής στη μάθηση και πάνω απ' όλα στο να αποτυπωθούν όλες οι μορφές που δύναται να λάβει η μάθηση. Υπήρχε διάχυτη ανάγκη λοιπόν να τονιστεί ότι η έννοια της μάθησης δεν περιλαμβάνει μόνο την τυπική μάθηση που αποκτάται μέσω του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος (σχολεία, πανεπιστήμια, δομές τυπικής επαγγελματικής κατάρτισης) αλλά και μέσω μη τυπικών μαθησιακών πλαισίων και άτυπων μαθησιακών εμπειριών.

Σταδιακά συνεπώς άρχισε να δίνεται αυξημένη προσοχή και έμφαση στις έννοιες της «μη τυπικής μάθησης» και «άτυπης μάθησης», ως μορφών μάθησης που επηρεάζουν σημαντικά τον ανθρώπινο βίο και χρήζουν περαιτέρω μελέτης, έρευνας, αλλά και αξιοποίησης. Τα οφέλη που προκύπτουν για τις κοινωνίες μέσω των δύο αυτών μορφών μάθησης έχουν εκτιμηθεί ιδιαίτερα και υπάρχει πλούσια αναφορά σε πολλά ακαδημαϊκά και επίσημα κείμενα διαφόρων χωρών και διεθνών οργανισμών.

Ωστόσο, παρά την έμφαση που έχει δοθεί και τις προσπάθειες που γίνονται για την αποτίμηση και αναγνώριση της μη τυπικής και της άτυπης μάθησης, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να υποστηριχτεί ότι οι δύο αυτές μορφές μάθησης έχουν αποκτήσει την αξία και την αναγνώριση που απολαμβάνει η τυπική μάθηση, που

συντελείται μέσω της τυπικής εκπαίδευσης (Singh, 2015). Και αυτό συμβαίνει γιατί μια μορφή μάθησης αποκτάει (κοινωνική) αξία μόνο όταν τα αποτελέσματά της είναι ενταγμένα στο ευρύτερο κοινωνικο-οικονομικό σύστημα και αναγνωρίζεται συνολικά από την κοινωνία ως σημαντική (Pora, 2011). Στην περίπτωση της τυπικής μάθησης, η αναγνώριση που έχει αποκτήσει στην κοινωνία οφείλεται στην μακροχρόνια παράδοση που κατέχει η τυπική εκπαίδευση στην επίτευξη μαθησιακών αποτελεσμάτων και στην ξεκάθαρη δομή και διαφάνεια που μπορεί να δώσει στην μαθησιακή διαδικασία, γεγονός που επιτρέπει τον προσδιορισμό και την αναγνώριση των μαθησιακών αποτελεσμάτων. Αντιθέτως, η μη τυπική και η άτυπη μάθηση δεν έχουν φτάσει ακόμα στο επίπεδο της τυπικής μάθησης όσον αφορά την αναγνώριση των μαθησιακών αποτελεσμάτων που επιτυγχάνονται στο πλαίσιό τους και οι κοινωνίες αναζητούν συστήματα, μεθόδους και εργαλεία που θα διευκολύνουν την αποτίμηση αποτελεσμάτων από μη τυπικά και άτυπα μαθησιακά πλαίσια και θα ανοίξουν τον δρόμο για την αναγνώριση και επικύρωσή τους.

Ένα από αυτά τα εργαλεία που έχουν δημιουργηθεί για τον προσδιορισμό αποτελεσμάτων μη τυπικής και άτυπης μάθησης είναι το Youthpass. Το Youthpass αποτελεί μέρος της στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την αναγνώριση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης στην Ευρώπη και επιπλέον για την καλύτερη ανταπόκριση των προσφερόμενων δεξιοτήτων στις ανάγκες της αγοράς εργασίας και την προώθηση της κινητικότητας των πολιτών για εργασία και εκπαίδευση (Salto-Youth, 2010). Αποτελεί ένα εργαλείο για τους συμμετέχοντες σε προγράμματα Νεολαίας του Erasmus+ (πρώην Youth In Action) που τους δίνει τη δυνατότητα να βεβαιώσουν τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα, να προσδιορίσουν και να καταγράψουν τα μαθησιακά αποτελέσματα που πέτυχαν και να κατανοήσουν τις ικανότητες που απέκτησαν μέσα από τις μαθησιακές διαδικασίες του προγράμματος (Bergstein et al, 2009). Το Youthpass επομένως υποστηρίζει τη μαθησιακή διαδικασία που πραγματοποιείται στα προγράμματα Erasmus+ για τη Νεολαία και τονίζει τις εκπαιδευτικές πτυχές και τα μαθησιακά οφέλη που προκύπτουν από αυτά.

Η έρευνα αυτή θα επικεντρωθεί στο εργαλείο αυτό και θα επιχειρήσει να εξετάσει τον βαθμό που το Youthpass διευκολύνει τα άτομα που το χρησιμοποιούν να αποτυπώσουν αποτελέσματα μη τυπικής και άτυπης μάθησης που επιτυγχάνουν και να διερευνήσει τον αντίκτυπο στην επαγγελματική και εκπαιδευτική ζωή τους.

Για να επιτύχουμε αυτούς τους ερευνητικούς σκοπούς, θα εστιάσουμε στην περίπτωση ενός Ευρωπαϊκού προγράμματος ανταλλαγής νέων, που υλοποιήθηκε τον Αύγουστο του 2015 στην Έδεσσα στο πλαίσιο του προγράμματος Erasmus+ για τη Νεολαία. Μέσα από την μελέτη μιας συγκεκριμένης περίπτωσης προγράμματος Erasmus+ για τον τομέα της Νεολαίας, στο οποίο χρησιμοποιήθηκε συστηματικά και οργανωμένα το εργαλείο Youthpass και η διαδικασία μαθησιακού αναστοχασμού (μετάφραση από τον αγγλικό όρο “reflection”) που υποστηρίζει, θα επιχειρήσουμε να συλλέξουμε στοιχεία και υλικό για να απαντήσουμε στα ερευνητικά μας ερωτήματα μέσα από τα μάτια των συμμετεχόντων. Πρόκειται για μια ποιοτική έρευνα, για την οποία θα αντληθούν ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα.

Ευελπιστούμε ότι η προσπάθεια αυτή θα ενθαρρύνει και θα συμβάλλει στην περαιτέρω διερεύνηση και πραγματοποίηση μελετών πάνω στο Youthpass ως εργαλείο προσδιορισμού της μη τυπικής και άτυπης μάθησης, για το οποίο (όπως θα εξηγήσουμε σε παρακάτω ενότητα) παρατηρείται μια έλλειψη ερευνητικών προσπαθειών που να εστιάζουν σε αυτό. Άλλωστε η έρευνα που πραγματοποιούμε αποτελεί διερευνητική μελέτη περίπτωσης, η οποία, σύμφωνα με τους Cohen et al (2007: 312), στοχεύει στο να λειτουργήσει πιλοτικά για άλλες μελέτες ή ερευνητικά ερωτήματα.

Κλείνοντας το εισαγωγικό μας κομμάτι, θα αναφερθούμε στη δομή της έρευνας, η οποία περιλαμβάνει πέντε κύριες ενότητες. Η πρώτη από αυτές (κεφάλαιο 2) σκιαγραφεί το εννοιολογικό πλαίσιο για την μη τυπική και την άτυπη μάθηση, καθώς και την κοινωνική αναγκαιότητά των δύο μορφών αυτών μάθησης. Στη συνέχεια, στο κεφάλαιο 3, παρουσιάζεται το εργαλείο Youthpass, με λεπτομερείς αναφορές στα χαρακτηριστικά του, στη διαδικασία που υποστηρίζει και στη χρησιμότητά του για την αποτίμηση της μη τυπικής και της άτυπης μάθησης. Παράλληλα γίνεται αναφορά σε άλλα παρόμοια εργαλεία που έχουν αναπτυχθεί και σε έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί για το Youthpass σε διεθνές επίπεδο. Στη συνέχεια, στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η βασική μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθήθηκε για τη συλλογή και επεξεργασία των δεδομένων της έρευνας και εξηγούνται οι περιορισμοί και οι προβληματισμοί της παρούσας εργασίας. Στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται η αξιοποίηση των ευρημάτων της ερευνητικής διαδικασίας και αποτυπώνονται τα βασικά αποτελέσματα της μελέτης, ενώ στο έκτο και τελευταίο κεφάλαιο επιχειρείται μια απόπειρα κριτικής αποτύπωσης

των συμπερασμάτων της έρευνας, με σκοπό την ανάδειξη τόσο των προβληματικών σημείων, όσο και των προοπτικών για το θέμα.

Κεφάλαιο 2

Μη Τυπική Και Άτυπη Μάθηση: Εννοιολογικό/Θεσμικό Πλαίσιο Και Κοινωνική Αναγκαιότητα

Το κεφάλαιο αυτό ξεκινάει με την περιγραφή του εννοιολογικού πλαισίου για την μη τυπική και την άτυπη μάθηση, στη συνέχεια γίνεται αναφορά στην κοινωνική αναγκαιότητα των μορφών αυτών μάθησης και στη διαδικασία που ακολουθείται για την επικύρωσή τους και στο τέλος παρουσιάζονται το Ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο και οι πρωτοβουλίες που έχουν ληφθεί σε Ευρωπαϊκό επίπεδο σε σχέση με την μη τυπική και την άτυπη μάθηση.

2.1 Εννοιολόγηση βασικών όρων

Γύρω από το θέμα της ΔΒΜ, όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Λιντζέρης (2010: 43), έχουν συγκροτηθεί νέες έννοιες που μαζί με κάποιες παλιές έχουν ενταχθεί σε νέες τυπολογίες και ταξινομήσεις, στην προσπάθεια να δημιουργηθούν τα εννοιολογικά πλαίσια για να ερμηνευτούν τα εξεταζόμενα φαινόμενα. Με αυτό το σκεπτικό, επισημαίνει ο Λιντζέρης, δημιουργήθηκε η διάκριση της (δια βίου) μάθησης σε τυπική, μη τυπική και άτυπη και η συστηματοποίηση της γνώσης σε γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες (που θα εξεταστεί παρακάτω).

Ας επιχειρήσουμε λοιπόν να εννοιολογήσουμε/οριοθετήσουμε τις βασικές έννοιες, να εξηγήσουμε δηλαδή πως αντιλαμβανόμαστε εμείς τους όρους αυτούς στην εργασία αυτή.

Δια Βίου Μάθηση

Ξεκινώντας από τον όρο «Δια Βίου Μάθηση», ο οποίος αποτελεί υπό μία έννοια έναν όρο «ομπρέλα» που καλύπτει όλο το εύρος και τα είδη της μάθησης, υιοθετούμε τον

ορισμό που έχει δοθεί από τον Βεργίδη που πιστεύουμε ότι αποδίδει με σαφήνεια το νόημα του όρου αυτού. Σύμφωνα με τον Βεργίδη λοιπόν (2001:138), η ΔΒΜ αποτελεί «μια προσέγγιση του συνόλου των μορφωτικών δραστηριοτήτων (τυπικής, μη-τυπικής και άτυπης) όλων των επιπέδων, που επιτρέπει τη συγκρότησή τους σε ένα εκπαιδευτικό συνεχές, σε διαρκή αλληλεπίδραση με την κοινωνικο-οικονομική, πολιτική και πολιτισμική πραγματικότητα».

Πρόκειται επομένως για μια σύλληψη που βασίζεται στην αναγνώριση της συνέχειας της μάθησης και της εκπαίδευσης, χωρίς αφετηρίες και τερματικούς σταθμούς, χωρίς πάγιες διαδρομές και οριστικότητες. Στην έννοια της ΔΒΜ περιλαμβάνονται όλες οι μαθησιακές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες, χωρίς αποκλεισμούς και διακρίσεις. Κάθε πολίτης έχει δικαίωμα συμμετοχής, ανεξαρτήτως ηλικίας και μορφωτικού επιπέδου και σε οποιαδήποτε φάση του βιολογικού και κοινωνικού του κύκλου (Καραλής, 2010).

Τυπική Μάθηση - Μη Τυπική Μάθηση - Άτυπη Μάθηση

Συστηματοποιώντας τη ΔΒΜ σε διάφορα μέρη ανάλογα με το επίπεδο οργάνωσης του μαθησιακού πλαισίου, διακρίνεται ως βασική συνιστώσα η τυπική μάθηση, που πηγάζει από τυπικά μαθησιακά πλαίσια. Η *τυπική μάθηση (formal learning)* συντελείται σε οργανωμένα, ιεραρχικά δομημένα και χρονικά διαβαθμισμένα εκπαιδευτικά πλαίσια και παρέχεται από επίσημους εκπαιδευτικούς οργανισμούς και φορείς κατάρτισης, οδηγώντας, κατά κανόνα, σε τυπική αναγνώριση (πτυχία, διπλώματα) από τις αρμόδιες εθνικές αρχές. Περιλαμβάνει «τα συστήματα γενικής εκπαίδευσης, αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης» (Συμβούλιο της Ε.Ε, 2012:5). Η τυπική μάθηση θεωρείται ότι πραγματοποιείται σε γενικές γραμμές ηθελημένα (εκούσια) από την πλευρά του εκπαιδευομένου.

Από την άλλη πλευρά, ως *μη τυπική (non-formal learning)* χαρακτηρίζεται η μάθηση που «πραγματοποιείται μέσω σχεδιασμένων δραστηριοτήτων (όσον αφορά τους μαθησιακούς στόχους, τον χρόνο μάθησης), όπου υπάρχει κάποια μορφή στήριξης της μάθησης (π.χ. σχέση εκπαιδευομένου-εκπαιδευτή)» (Συμβούλιο της Ε.Ε, 2012:5). Συνηθισμένες δραστηριότητες μη τυπικής μάθησης είναι εκπαιδευτικά προγράμματα που υλοποιούνται για τη μετάδοση σχετικών με την εργασία δεξιοτήτων, η διαρθρωμένη ηλεκτρονική μάθηση και οι σειρές μαθημάτων που διοργανώνονται από

οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών για τα μέλη τους, τις ομάδες στόχους τους ή το ευρύ κοινό (ο.π.). Είναι ηθελημένη από την πλευρά του μαθητευόμενου, τα άτομα αναλαμβάνουν ενεργό ρόλο στην μαθησιακή διαδικασία και η μάθηση προσαρμόζεται στις ανάγκες τους και χαρακτηρίζεται από ευελιξία. Η μη τυπική μάθηση μπορεί εν δυνάμει να οδηγήσει σε απόκτηση πιστοποιητικού ή διπλώματος.

Τέλος, η *άτυπη μάθηση (informal learning)* περιλαμβάνει τις καθημερινές δραστηριότητες που πραγματοποιούνται εκτός οργανωμένου εκπαιδευτικού πλαισίου, σε όλη τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου, στο πλαίσιο του ελεύθερου χρόνου, της εργασίας ή κοινωνικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων (Συμβούλιο της Ε.Ε, 2012). Η άτυπη μάθηση μπορεί να μην είναι σκόπιμη και συνήθως είναι ακούσια από την πλευρά του μαθητευόμενου (Συμβούλιο της Ε.Ε, 2012; Cedefop, 2015). Συχνά αναφέρεται ως «εμπειρική μάθηση» ή απλά ως «εμπειρία» και τις περισσότερες φορές δεν οδηγεί σε πιστοποίηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων που προκύπτουν από αυτήν. Η άτυπη μάθηση δεν είναι οργανωμένη ούτε διαρθρωμένη σε σχέση με τους στόχους, το χρόνο ή τα μαθησιακά μέσα. Αξίζει ακόμα να σημειωθεί ότι ως άτυπη μάθηση θεωρούνται και οι διάφορες δραστηριότητες αυτομόρφωσης των ανθρώπων, όπως η αυτομόρφωση μέσω διαδικτύου, με χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή, μέσω έντυπου υλικού κ.α. Όλες αυτές οι γνώσεις, οι δεξιότητες και οι ικανότητες που αποκτούνται μέσω άτυπης μάθησης συνιστούν ένα ευρύ πεδίο μαθησιακών αποτελεσμάτων και θεωρούνται ιδιαίτερα σημαντικές για την καθημερινή αλλά και την επαγγελματική ζωή των ανθρώπων (Φωτόπουλος & Γούλας, 2010).

Το ενδιαφέρον στοιχείο, επομένως, σύμφωνα με τους παραπάνω ορισμούς, είναι ότι η μάθηση λαμβάνει διάφορες μορφές, ανάλογα με το πλαίσιο στο οποίο συντελείται, και κατά συνέπεια προκύπτουν διαφορετικής φύσεως μαθησιακά αποτελέσματα και διαφορετικές συνθήκες και κριτήρια για την αποτίμηση και αναγνώρισή τους. Αν επιχειρούσαμε μια σύγκριση των τριών μορφών μάθησης μεταξύ τους, θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα τρία βασικά χαρακτηριστικά που τις διαφοροποιούν είναι (Pora, 2011):

- αν υπάρχουν μαθησιακοί στόχοι
- αν η μάθηση γίνεται σκόπιμα από την πλευρά του μαθητευόμενου και
- αν η μάθηση οδηγεί σε πιστοποίηση

Η τυπική μάθηση προϋποθέτει την ύπαρξη μαθησιακών στόχων και την σκοπιμότητα για μάθηση από την πλευρά του ατόμου, ενώ τα δύο αυτά χαρακτηριστικά δεν υπάρχουν συνήθως στην άτυπη μάθηση. Επίσης, σε αντίθεση με την τυπική μάθηση, τα αποτελέσματα της άτυπης μάθησης συνήθως δεν οδηγούν σε πιστοποίηση. Η μη τυπική μάθηση θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι βρίσκεται ως ένα βαθμό ανάμεσα στις υπόλοιπες δύο μορφές μάθησης, έχοντας σκοπιμότητα στην πραγματοποίησή της και τη δυνατότητα να οδηγήσει, υπό προϋποθέσεις σε πιστοποίηση. Σχετικά με τους μαθησιακούς στόχους, στη μη τυπική μάθηση υπάρχουν τις περισσότερες φορές ξεκάθαροι μαθησιακοί στόχοι και ένα σχετικά οργανωμένο μαθησιακό πλαίσιο, αλλά οι στόχοι είναι σίγουρα πολύ πιο ανοικτοί και ευρέως διατυπωμένοι σε σχέση με την τυπική μάθηση, στην οποία οι στόχοι είναι ιδιαίτερα συγκεκριμένοι και ακολουθείται μια επίσημη διαδικασία για την επίτευξή τους (Pora, 2011). Κλείνοντας τη σύγκριση των μορφών μάθησης, αξίζει να αναφερθεί ότι η μη τυπική μάθηση μπορεί να συντελεστεί σε πολύ πιο ευρύ πεδίο ανθρώπινων δραστηριοτήτων και πλαισίων σε σχέση με την τυπική μάθηση, διατηρώντας παράλληλα τη δυνατότητα να προσδιορίσει και να επικυρώσει τα μαθησιακά αποτελέσματα που προκύπτουν (Markovic et al, 2011).

2.2 Οφέλη από αναγνώριση μη τυπικής και άτυπης μάθησης

Η παρούσα εργασία εστιάζει κυρίως στις δύο τελευταίες μορφές μάθησης (μη τυπική και άτυπη μάθηση), οι οποίες έχουν ερευνηθεί και λιγότερο στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι οι δύο μορφές αυτές μάθησης υπολείπονται σε ερευνητική παράδοση σε σχέση με την τυπική μάθηση, τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί μια κατακόρυφη αύξηση του ενδιαφέροντος (κυρίως σε διεθνείς και υπερ-εθνικούς οργανισμούς όπως ο ΟΟΣΑ, η Ε.Ε, η UNESCO) και της ακαδημαϊκής ερευνητικής δραστηριότητας για την κατανόηση της φύσης των αποτελεσμάτων που προκύπτουν από την μη τυπική και άτυπη μάθηση, τον προσδιορισμό των αποτελεσμάτων αυτών και την πιθανή αναγνώριση και πιστοποίησή τους. Και αυτό συνέβη γιατί αναγνωρίστηκαν και εκτιμήθηκαν τα πλεονεκτήματα και τα οφέλη που μπορούν να προκύψουν από την αποτίμηση και αναγνώριση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης που συντελείται. Τα κυριότερα οφέλη είναι τα εξής:

- Τα τυπικά εκπαιδευτικά συστήματα ανταποκρίνονται σε γενικές γραμμές αρκετά αργά στις δυναμικές αλλαγές που συντελούνται στην οικονομική ζωή και στον τομέα της τεχνολογίας, με αποτέλεσμα να μην προλαβαίνουν να εφοδιάζουν τους πτυχιούχους τους με τα απαιτούμενα προσόντα από την αγορά εργασίας (Werquin 2010; Kloosterman et al, 2012). Όπως αναφέρεται και χαρακτηριστικά στο σημείωμα του Cedefop (2014β: 3), «τα εκπαιδευτικά συστήματα διδάσκουν στους πτυχιούχους του αύριο τις δεξιότητες που είχε ανάγκη ο κλάδος χθες». Οι δεξιότητες που αποκτώνται μέσω της μη τυπικής και της άτυπης μάθησης θεωρούνται σε αρκετές περιπτώσεις πολύ πιο χρήσιμες για την αγορά εργασίας και πιο κοντά σε αυτό που αναζητούν οι εργοδότες. Το μόνο που χρειάζεται είναι να προσδιοριστούν και να αναγνωριστούν για να είναι εμφανείς στην αγορά εργασίας, να μπορούν να τις αξιοποιήσουν οι επιχειρήσεις/οργανισμοί και να γεφυρωθούν έτσι κενά και αναντιστοιχίες που προκύπτουν ανάμεσα στις δεξιότητες/ικανότητες που αποκτώνται στην εκπαίδευση και σε αυτές που έχει ανάγκη η αγορά εργασίας.
- Πέρα όμως από τις αναντιστοιχίες προσφερόμενων και ζητούμενων προσόντων στην αγορά εργασίας υπάρχει και το θέμα της ζήτησης για συγκεκριμένες ικανότητες, τις οποίες η τυπική εκπαίδευση δεν είναι σε θέση να προσδώσει στα άτομα. Τα τελευταία χρόνια λοιπόν παρατηρείται μια διαρκώς αυξανόμενη τάση από τους εργοδότες να αναζητούν άτομα που δεν κατέχουν μόνο ακαδημαϊκές ικανότητες και τυπικές γνώσεις (τις οποίες παρέχει η τυπική εκπαίδευση), αλλά άτομα που κατέχουν οριζόντιες και κοινωνικές ικανότητες (Λιντζέρης, 2010). Αυτές οι οριζόντιες (όπως ομαδικότητα, αποτελεσματική επικοινωνία, διαχείριση συγκρούσεων, δημιουργικότητα, ευελιξία κ.α.) και κοινωνικές ικανότητες (όπως κριτική σκέψη, ενσυναίσθηση, ηθική ακεραιότητα, περιβαλλοντική ευαισθησία κ.α.) αποκτώνται κυρίως σε μη τυπικά και άτυπα μαθησιακά πλαίσια, γεγονός που καταδεικνύει τη χρησιμότητα και την αναγκαιότητα να μπορούν όλες αυτές οι ικανότητες που αποκτούν τα άτομα να είναι ορατές και να αναγνωρίζονται.
- Η αναγνώριση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης που έχει συντελεστεί μπορεί να λειτουργήσει ενθαρρυντικά για την περαιτέρω εκπαίδευση στο τυπικό σύστημα. Εξάλλου, κάθε μορφή μάθησης δεν αναιρεί την άλλη, που σημαίνει ότι η μη τυπική και η άτυπη μάθηση είναι συμπληρωματικές με την τυπική μάθηση και αλληλοεπηρεάζονται. Η αναγνώριση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης μπορεί να

κάνει πιο σύντομη, αποτελεσματική και φτηνή την εκπαίδευση στο τυπικό σύστημα, καθώς θα δίνεται η δυνατότητα στους σπουδαστές/εκπαιδευόμενους να απαλλαγούν από μαθήματα για τα οποία έχουν αναγνωρισμένη γνώση από πρότερη μάθηση (Werquin, 2010).

- Κρίσιμης σημασίας είναι όμως και τα κοινωνικά οφέλη που μπορούν να δημιουργηθούν από την αποτίμηση και αναγνώριση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης. Η αναγνώριση μπορεί να δώσει μια δεύτερη ευκαιρία σε ομάδες πολιτών που έχουν περιθωριοποιηθεί (όπως άνεργοι, ηλικιωμένοι, νέοι που έχουν εγκαταλείψει πρόωρα την τυπική εκπαίδευση, άτομα με χαμηλά προσόντα, μετανάστες) για να μπορέσουν να εμπλακούν περισσότερο σε μαθησιακές δραστηριότητες (καθώς θα αναγνωρίζονται όλες οι μορφές μάθησης), με αποτέλεσμα να εμπλουτίσουν τις γνώσεις και ικανότητές τους και να ενισχύσουν την απασχολησιμότητα και τη θέση τους στην αγορά εργασίας. Ειδικά για τους μετανάστες και τους πρόσφυγες (θέμα που είναι ιδιαίτερα επίκαιρο στις μέρες μας λόγω των μαζικών μετακινήσεων προσφύγων κυρίως από χώρες της Μ. Ανατολής και Αφρικής) η αποτίμηση και αναγνώριση της πρότερης μάθησης και των δεξιοτήτων και ικανοτήτων που κατέχουν μπορεί να συμβάλει καταλυτικά στην προσαρμογή, εύρεση εργασίας και κοινωνική ενσωμάτωσή τους στις χώρες υποδοχής. Κι αυτό διότι οι γνώσεις και οι δεξιότητες που κατέχουν έχουν αποκτηθεί συνήθως με εμπειρικό τρόπο ή μέσω μαθητείας και είναι αδύνατο να αναγνωριστούν από τα συστήματα πιστοποίησης που συνδέονται με τα τυπικά εκπαιδευτικά συστήματα και την τυπική μάθηση.

2.3 Στροφή συστημάτων πιστοποίησης, από τις εισροές στις εκροές

Καθοριστικό ρόλο στην τόνωση του ενδιαφέροντος για τις δύο αυτές μορφές μάθησης και στην αύξηση της σημασίας τους για την αγορά εργασίας και την κοινωνία θεωρείται ότι διαδραμάτισε η στροφή που συντελέστηκε στα συστήματα επικύρωσης προσόντων, από τις εισροές στις εκροές (Cedefop, 2014α). Ο όρος 'εισροές' αναφέρεται στους ανθρώπινους, οικονομικούς και φυσικούς πόρους που χρησιμοποιούνται και στις διαδικασίες που ακολουθούνται σε μια μαθησιακή διεργασία (όπως εκπαιδευτές, εκπαιδευόμενοι, δομές εκπαίδευσης, προγράμματα σπουδών, εκπαιδευτικές μέθοδοι

κ.α.), ενώ ο όρος 'εκροές' σχετίζεται με τα άμεσα αποτελέσματα των μαθησιακών διεργασιών, δηλαδή με τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τις ικανότητες που αποκτούν τα άτομα (Ζαχείλας, 2012).

Η στροφή αυτή θεωρείται ότι ξεκίνησε περίπου στα μέσα της δεκαετίας του '80, με κύριες αρχικές επιδιώξεις την αύξηση της απασχολησιμότητας των νέων ανθρώπων και των ανέργων και τη συσχέτιση των επαγγελματικών προσόντων με την αγορά εργασίας (Cedefop, 2008a). Χαρακτηριστικό παράδειγμα για τη μεταρρύθμιση των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης που επιχειρείται είναι ο τομέας της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης (ΕΕΚ), ένας τομέας για τον οποίο πολλές ευρωπαϊκές χώρες έχουν δημιουργήσει συστήματα που βασίζονται στα μαθησιακά αποτελέσματα. Παρόμοια τάση διαπιστώνεται και στην ανώτατη εκπαίδευση, στην οποία τα μαθησιακά αποτελέσματα γίνονται σταδιακά μέρος των μεταρρυθμίσεων που υλοποιούνται σε αυτή (ο.π.). Η στροφή στις εκροές επομένως σκοπεύει πρωταρχικά στο να γεφυρώσει τον κόσμο της εκπαίδευσης και της κατάρτισης με τον κόσμο της αγοράς εργασίας και παράλληλα, η μετατόπιση του βάρους στα μαθησιακά αποτελέσματα κρίνεται απαραίτητη για τη συνεργασία και τη σύγκριση αποκτούμενων προσόντων μεταξύ χωρών και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων ή επαγγελματικών φορέων (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2008). Έτσι εισάγεται μια κοινή γλώσσα που επιτρέπει τη σύγκριση προσόντων σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά και το περιεχόμενό τους, χωρίς να δίνεται σημασία στα διδακτικά περιβάλλοντα που αποκτήθηκαν και στις διδακτικές διαδικασίες και μεθόδους που ακολουθήθηκαν (Ζαχείλας, 2010).

Μαθησιακά Αποτελέσματα

Σε σχέση με τις εκροές, αξίζει να σταθούμε και να διευκρινίσουμε το εννοιολογικό πλαίσιο γύρω από τον όρο 'μαθησιακά αποτελέσματα', ο οποίος βρίσκεται στο επίκεντρο της ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας για τη ΔΒΜ στις μέρες μας, συναντάται συχνά σε πολιτικά και νομοθετικά κείμενα διαφόρων κοινωνιών και σχετίζεται με βασικό ερευνητικό ερώτημα της παρούσας εργασίας. Τα *μαθησιακά αποτελέσματα* λοιπόν ορίζονται ως «η περιγραφή όλων αυτών που ο εκπαιδευόμενος γνωρίζει, κατανοεί και μπορεί να κάνει μετά την ολοκλήρωση της μαθησιακής διαδικασίας και τα οποία ορίζονται με τη μορφή γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων» (Συμβούλιο της Ε.Ε, 2012: 5). Στο συγκεκριμένο εννοιολογικό πλαίσιο, ως *γνώσεις* νοούνται οι γνωστικές ικανότητες που σχετίζονται με τη χρήση θεωρίας και εννοιών και την

αφομοίωση πληροφοριών μέσω της μάθησης, καθώς και η μη τυπική σιωπηρή γνώση που αποκτάται εμπειρικά. Από την άλλη πλευρά, οι *δεξιότητες* αναφέρονται στις ικανότητες εφαρμογής των γνώσεων και αξιοποίησης τεχνογνωσίας για την επίλυση προβλημάτων και την εκτέλεση εργασιών, δηλαδή ό,τι χρειάζεται να κάνει κάποιος σε δεδομένο χώρο εργασίας, μάθησης ή κοινωνικής δραστηριότητας. Τέλος, οι *ικανότητες* γίνονται αντιληπτές ως η «αποδεδειγμένη επάρκεια στη χρήση γνώσεων, δεξιοτήτων και προσωπικών, κοινωνικών ή/και μεθοδολογικών δυνατοτήτων σε περιστάσεις εργασίας ή σπουδής και στην επαγγελματική ή/και προσωπική ανάπτυξη» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2008).

Αναγνωρίζεται φυσικά ότι η έννοια των μαθησιακών αποτελεσμάτων είναι προφανώς πολυδιάστατη, από τη στιγμή που περιλαμβάνει και την ικανότητα των ανθρώπων να συνδυάζουν (με αυτο-καθοδήγηση, σιωπηρά ή ρητά και σε δεδομένο περιβάλλον) τα διάφορα στοιχεία των γνώσεων και δεξιοτήτων που κατέχουν. Συνεπώς, ο προσδιορισμός τους δεν είναι εύκολη διεργασία. Επιπλέον, η διάσπαση των μαθησιακών αποτελεσμάτων σε γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες δεν συνεπάγεται ότι μπορούν να αποτυπωθούν όλα τα μαθησιακά οφέλη μέσω αυτών των τριών κατηγοριών. Ωστόσο, όπως επισημαίνεται και στο κείμενο του ΟΟΣΑ (Werquin, 2010), δεν είναι απαραίτητο ότι όλα τα μαθησιακά αποτελέσματα μπορούν να προσδιοριστούν και να αποτιμηθούν για ανάγκες επικύρωσης της μάθησης και η χρήση των τριών αυτών κατηγοριών επιτρέπει τουλάχιστον την αποτύπωση εκείνων των μαθησιακών αποτελεσμάτων που μπορούν να ενταχθούν σε μια διαδικασία επικύρωσης.

2.4 Στάδια κατά τη διαδικασία επικύρωσης της μάθησης

Τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης που βασίζονται στις εκροές (τα οποία όπως αναφέραμε γίνονται όλο και πιο δημοφιλή και προτιμητέα από διάφορες κοινωνίες στις μέρες μας) ακολουθούν ορισμένα στάδια κατά τη διαδικασία επικύρωσης της μάθησης. Κρίνεται σκόπιμο για το αντικείμενο της εργασίας να σταθούμε λίγο σε αυτά τα στάδια και να αποσαφηνίσουμε την ακολουθία, τη διαφορά και τη συμβολή κάθε σταδίου στη συνολική διαδικασία, όπως γίνονται αντιληπτές σε αυτή την εργασία. Επιπλέον, λόγω του γεγονότος ότι τα στάδια αυτά και οι προσδιοριστικοί τους όροι έχουν δυσδιάκριτα

όρια και συχνά συγχέονται μεταξύ τους, η παρουσίαση και οριοθέτηση κάθε σταδίου αποκτάει ακόμα μεγαλύτερη χρησιμότητα.

Πριν ξεκινήσουμε την αναφορά στα στάδια κατά τη διαδικασία επικύρωσης της μάθησης, αξίζει να σημειωθεί ότι κάθε στάδιο έχει άλλη βαρύτητα ανάλογα με το μαθησιακό αντικείμενο και τις επιδιώξεις της διαδικασίας επικύρωσης. Για παράδειγμα, εάν επιδιώκεται η επικύρωση ενός προσόντος που προέρχεται από τυπική μάθηση, τότε η εγκυρότητα και η αξιοπιστία του σταδίου της αποτίμησης είναι ιδιαίτερα κρίσιμες. Σε διαφορετική περίπτωση, π.χ. εάν πρόκειται για εθελοντική εργασία, μεγαλύτερη έμφαση δίνεται στα στάδια του προσδιορισμού και της καταγραφής και λιγότερη στα επόμενα (Cedefop, 2015).

1^ο Στάδιο – Προσδιορισμός (Identification)

Το 1^ο στάδιο που συναντάται στη διαδικασία επικύρωσης της μάθησης σε συστήματα που βασίζονται στις εκροές είναι αυτό του *προσδιορισμού* των γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων που έχει αποκτήσει ο μαθητευόμενος. Η χρησιμότητα αυτού του σταδίου έγκειται στο ότι βοηθάει τα άτομα να συνειδητοποιήσουν και να εξοικειωθούν με την πρότερη μάθηση που έχουν προσλάβει. Και όπως εξηγήσαμε, η μάθηση αυτή δεν είναι απαραίτητο να έχει συντελεστεί σε εκπαιδευτικούς χώρους, αλλά και στην εργασία, το σπίτι ή κατά τη διάρκεια εθελοντικών πρωτοβουλιών. Συνεπώς, το στάδιο αυτό είναι ιδιαίτερα κρίσιμο για να γίνουν ορατά και να εκτιμηθούν τα μαθησιακά αποτελέσματα που κατέχουν τα άτομα και το γεγονός αυτό συνιστά ένα ιδιαίτερα θετικό αποτέλεσμα ήδη από την αρχή της διαδικασίας επικύρωσης (Cedefop, 2015).

2^ο Στάδιο – Καταγραφή (Documentation)

Η *καταγραφή*, υπό φυσιολογικές συνθήκες, ακολουθεί το στάδιο του προσδιορισμού και σχετίζεται με την γραπτή αποτύπωση και την παροχή στοιχείων για τα μαθησιακά αποτελέσματα που έχουν επιτευχθεί. Αυτά τα στοιχεία ποικίλουν από γραπτά κείμενα μέχρι δείγματα και επίδειξη της πρακτικής γνώσης. Κατά κανόνα, για το στάδιο αυτό δεν επαρκούν μόνο γενικές διατυπώσεις των μαθησιακών αποτελεσμάτων και των πιθανών προσόντων και απλή αναφορά σε εργασίες και εμπειρίες που έχουν αποκτηθεί, αλλά απαιτείται πιο λεπτομερής περιγραφή. Συνήθως για το στάδιο αυτό καταγράφεται και δημιουργείται ένας ατομικός φάκελος (portfolio) που περιλαμβάνει λεπτομερές βιογραφικό του ατόμου, την εργασιακή πορεία και εμπειρία του, με

έγγραφα και δείγματα που παρουσιάζουν τα μαθησιακά αποτελέσματα που έχει επιτύχει. Ιδιαίτερα εξυπηρετικές θεωρούνται για τον σκοπό αυτό ορισμένες φόρμες που έχουν δημιουργηθεί σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, όπως το Europass (Cedefop, 2015). Στην ίδια λογική κινείται και η φόρμα καταγραφής του Youthpass, η οποία εστιάζει στους νέους που έχουν συμμετάσχει σε προγράμματα του Erasmus+, καθώς και οι φόρμες άλλων εργαλείων (όπως το Profilpass και το European Portfolio for youth leaders and youth workers) που θα παρουσιάσουμε σε επόμενη ενότητα.

3ο Στάδιο – Αποτίμηση (Assessment)

Η *αποτίμηση* αποτελεί σε γενικές γραμμές το στάδιο κατά το οποίο οι γνώσεις, οι δεξιότητες και οι ικανότητες ενός ατόμου αξιολογούνται με βάση ορισμένα προκαθορισμένα κριτήρια ή σημεία αναφοράς. Αυτό συντελείται με την αξιολόγηση γραπτών και καταγεγραμμένων στοιχείων σχετικά με τα μαθησιακά αποτελέσματα ή άλλης φύσεως στοιχείων. Η φάση της αποτίμησης θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική για την εγκυρότητα και αξιοπιστία της διαδικασίας επικύρωσης της μάθησης και θα πρέπει να δίνεται μεγάλη βαρύτητα στην ορθή πραγματοποίησή της. Ειδικά για την μη τυπική και την άτυπη μάθηση, τα στοιχεία προς αποτίμηση, η διαδικασία και τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται θα πρέπει να χαρακτηρίζονται από πλήρη διαφάνεια, έτσι ώστε να είναι ανοικτά προς κριτική εξέταση και αξιολόγηση. Με τον τρόπο αυτό θα μπορούν να αποφευχθούν φαινόμενα και περιπτώσεις που έχουν συμβεί στο παρελθόν, κατά τις οποίες αμφισβητήθηκαν αποτελέσματα μη τυπικής και άτυπης μάθησης που πιστοποιήθηκαν από διαδικασίες επικύρωσης μάθησης (Cedefop, 2015).

4ο Στάδιο – Πιστοποίηση (Certification)

Μετά την αποτίμηση της μάθησης, ακολουθεί το στάδιο της *πιστοποίησης*. Στη φάση αυτή πιστοποιείται ότι οι ικανότητες του ατόμου ικανοποιούν συγκεκριμένα προαπαιτούμενα κριτήρια και απονέμεται τίτλος προσόντος. Ως *προσόν* υπό αυτήν την έννοια ορίζεται «το επίσημο αποτέλεσμα μιας διαδικασίας αξιολόγησης και επικύρωσης, το οποίο επιτυγχάνεται όταν ο αρμόδιος φορέας διαπιστώσει ότι ένα άτομο έχει επιτύχει μαθησιακά αποτελέσματα που ανταποκρίνονται σε συγκεκριμένα πρότυπα» (Συμβούλιο της Ε.Ε, 2012: 5). Σημαντικό ρόλο συνεπώς στο στάδιο αυτό διαδραματίζει ο φορέας που έχει αναλάβει την ευθύνη της απονομής προσόντων, του οποίου η αξιοπιστία και το κύρος επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τη διαδικασία. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι στην τυπική μάθηση η πιστοποίηση οδηγεί στη χορήγηση

αναγνωρισμένων διπλωμάτων, ενώ στη μη τυπική μάθηση συνήθως χορηγούνται τίτλοι όπως portfolios, πιστωτικές μονάδες ή ισοδύναμων grants (Cedefop, 2009a).

5^ο Στάδιο – Αναγνώριση (Recognition)

Το τελευταίο στάδιο που διακρίνουμε στη διαδικασία επικύρωσης της μάθησης αφορά την *αναγνώριση* των μαθησιακών αποτελεσμάτων. Το στάδιο αυτό δεν βρίσκεται απαραίτητα σε μια ακολουθία όπως τα υπόλοιπα στάδια, λ.χ. η αναγνώριση για ένα μαθησιακό αποτέλεσμα μπορεί να συμβεί και πριν το στάδιο της πιστοποίησης ή της αποτίμησης, πριν μπει δηλαδή στη διαδικασία αξιολόγησής του σύμφωνα με προκαθορισμένα κριτήρια αρμόδιων αρχών. Βασικός διαχωρισμός που οφείλει να γίνει είναι ανάμεσα σε επίσημη (formal) και κοινωνική (social) αναγνώριση. *Επίσημη αναγνώριση* της μάθησης επιτυγχάνεται όταν δίνεται υπόσταση και αξία σε μαθησιακά αποτελέσματα και αυτά αναγνωρίζονται ως προσόντα μέσα από διαδικασίες επικύρωσης (όπως αυτή που περιγράψαμε με τα στάδια της αποτίμησης και της πιστοποίησης) και οδηγούν συνήθως και στη χορήγηση διπλωμάτων ή τίτλων. Από την άλλη πλευρά, η *κοινωνική αναγνώριση* αναφέρεται κυρίως στην κοινωνική αξία που αποδίδεται σε μαθησιακά αποτελέσματα που επιτυγχάνονται μέσω διαφόρων δραστηριοτήτων και στη θετική στάση και εκτίμηση που διατηρεί η κοινωνία απέναντι σε ικανότητες και δεξιότητες που αποκτάνε τα άτομα ως συνέπεια των αποτελεσμάτων αυτών. Ο ένας τύπος αναγνώρισης δεν συνεπάγεται τον άλλον, έτσι η απόδοση επίσημης αναγνώρισης σε συγκεκριμένα μαθησιακά αποτελέσματα δεν αποτελεί συνθήκη ικανή από μόνη της να προκαλέσει την αποδοχή της κοινωνίας και κατ' επέκταση να επιφέρει και κοινωνική αναγνώριση (Werquin, 2010). Ούτε μπορεί να υποστηριχτεί κατ' ανάγκη το αντίστροφο. Τέλος, αξιοσημείωτες είναι και δύο ακόμα διακρίσεις που μπορούν να γίνουν για την αναγνώριση. Η πρώτη είναι η *πολιτική αναγνώριση*, η οποία επιτυγχάνεται όταν οι χώρες σε πολιτικό επίπεδο δίνουν αξία σε συγκεκριμένες ικανότητες, βάζοντας μαθησιακές δραστηριότητες που τις προκαλούν υψηλά στην πολιτική ατζέντα και προωθώντας πολιτικές για την ενίσχυσή τους. Η δεύτερη, η οποία και ενδιαφέρει αρκετά και την παρούσα εργασία, είναι η *προσωπική αναγνώριση*, η οποία λαμβάνει χώρα όταν τα ίδια άτομα αναγνωρίζουν, εκτιμούν και δίνουν αξία σε ικανότητες που έχουν αποκτήσει μέσω της μάθησης.

Ολοκληρώνοντας την ενότητα για τα στάδια της διαδικασίας επικύρωσης της μάθησης, αξίζει να επισημάνουμε ότι το αντικείμενο της έρευνάς μας, δηλαδή το εργαλείο

Youthpass και η διαδικασία αποτύπωσης της μάθησης που ακολουθεί, σχετίζεται κυρίως με τα πρώτα δύο στάδια (του προσδιορισμού και της καταγραφής), καθώς και ως ένα βαθμό με το τελευταίο (αυτό της αναγνώρισης).

2.5 Ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο και Ευρωπαϊκές εξελίξεις

Μετά την εννοιολόγηση εννοιών πάνω στο πεδίο της μάθησης και την εστίαση σε διαδικασίες σχετικά με την επικύρωσή της, προχωρούμε στην εξέταση του θεσμικού πλαισίου που διέπει τις δύο μορφές μάθησης που ενδιαφέρουν την εργασία αυτή (μη τυπική και άτυπη μάθηση), καθώς και στην παρουσίαση των εξελίξεων και της προόδου που έχει συντελεστεί στο πεδίο, όπως καταγράφονται στη βιβλιογραφία. Η επισκόπησή μας αυτή θα επικεντρωθεί αναγκαστικά σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, διότι το αντικείμενο της έρευνάς μας, το Youthpass, αποτελεί Ευρωπαϊκό εργαλείο και οφείλουμε να αναδείξουμε το πλαίσιο στο οποίο αυτό εφαρμόζεται.

Από το Μνημόνιο¹ για τη ΔΒΜ το 2000 έως το στρατηγικό πλαίσιο² για την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης το 2009, ήταν εμφανές ότι η ανάγκη για συντονισμένη δράση, ώστε να γίνουν πιο ορατά και διάφανα στην κοινωνία τα αποτελέσματα της μη τυπικής και άτυπης μάθησης, ανέβαινε σταδιακά πολύ υψηλά στην ατζέντα των πολιτικών προτεραιοτήτων της Ε.Ε. Το 2006 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησε ένα ψήφισμα³ για την αναγνώριση της αξίας της μη τυπικής και της άτυπης μάθησης στον τομέα της Ευρωπαϊκής Νεολαίας, αποτέλεσμα του οποίου ήταν, μεταξύ άλλων, η δημιουργία του εργαλείου Youthpass. Το 2009 το CEDEFOP, σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, δημοσίευσε επίσημες οδηγίες για την επικύρωση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης (2009a), στοχεύοντας να υποστηρίξει τις διαδικασίες επικύρωσης, αναγνωρίζοντας τις κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι διαμορφωτές πολιτικής και οι διαχειριστικοί φορείς και

¹ Commission of the European Communities (2000): *A Memorandum on Lifelong Learning. Commission Staff Working Paper*. Brussels, 30.10.2000 SEC(2000) 1832.

² Συμβούλιο της Ε.Ε, (2009) *Συμπεράσματα του Συμβουλίου της Ε.Ε της 12ης Μαΐου 2009 σχετικά με ένα στρατηγικό πλαίσιο για την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης («ΕΚ 2020»)*, (ΕΕ 2009/С 119/02 της 28.05.2009)

³ Council of the European Union, (2006). *Resolution of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council, on the recognition of the value of non-formal and informal learning within the European youth field (2006/С 168/01)*.

προτείνοντας πιθανές λύσεις και τρόπους αντιμετώπισης των προβλημάτων που προκύπτουν.

Αναγνωρίζοντας τη σημασία και τον θετικό αντίκτυπο όλων αυτών των πρωτοβουλιών και ενεργειών σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, το Συμβούλιο της Ε.Ε. εξέδωσε το 2012 μια ιδιαίτερα σημαντική σύσταση για την επικύρωση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης. Η σύσταση αυτή δημιούργησε και συνεχίζει έως σήμερα να αποτελεί μια ισχυρή βάση για την Ευρωπαϊκή συνεργασία στο πεδίο της επικύρωσης της μη τυπικής και άτυπης μάθησης. Σύμφωνα με αυτήν, συστήνεται στα κράτη-μέλη, σε συνεργασία με ιδρύματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, κοινωνικούς εταίρους και άλλους εμπλεκόμενους φορείς, να εντατικοποιήσουν τις προσπάθειές τους στο ζήτημα της επικύρωσης της μη τυπικής και άτυπης μάθησης. Έως το 2018 καλούνται να έχουν προβεί στις απαραίτητες ρυθμίσεις σε εθνικό επίπεδο, που θα επιτρέψουν στους πολίτες να είναι σε θέση να δώσουν διαφάνεια και αξία σε μαθησιακά αποτελέσματα και ικανότητες που αποκτούν στην εργασία, στο σπίτι, σε μη τυπικά εκπαιδευτικά προγράμματα, στον ελεύθερό τους χρόνο και σε εθελοντικές δραστηριότητες.

Οι ρυθμίσεις αυτές των κρατών-μελών θα δώσουν στα άτομα τη δυνατότητα:

1. να αποκτούν επικύρωση των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων που απέκτησαν μέσω μη τυπικής και άτυπης μάθησης,
2. να αποκτούν πλήρη, ή κατά περίπτωση, μερική σειρά επαγγελματικών προσόντων με βάση τις επικυρωμένες εμπειρίες μη τυπικής και άτυπης μάθησης, με την επιφύλαξη τυχόν εφαρμοστέου ενωσιακού δικαίου (όπως η Οδηγία 36/2005/EK σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων).

Έτσι θα δίνεται η δυνατότητα στα άτομα να δείχνουν τι έχουν μάθει εκτός της τυπικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και να αξιοποιούν τις γνώσεις αυτές στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία και στη συνέχιση της εκπαιδευτικής πορείας τους. Επιπλέον, η Σύσταση αναφέρει ότι στις ρυθμίσεις στις οποίες θα προβούν τα κράτη μέλη για την επικύρωση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης θα πρέπει να περιλαμβάνονται και τα ακόλουθα στοιχεία: προσδιορισμός, καταγραφή, αξιολόγηση (αποτίμηση) και πιστοποίηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων που επιτεύχθηκαν μέσω μη τυπικής και άτυπης μάθησης. Λόγω του αντικειμένου της έρευνας (Youthpass), αξίζει να σημειωθεί ότι στη Σύσταση αναφέρεται επίσης ρητά ότι για να διευκολυνθεί η διαδικασία

επικύρωσης της μη τυπικής και άτυπης μάθησης «οι εργοδότες, οι οργανώσεις νεολαίας και οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών θα πρέπει να προωθούν και να διευκολύνουν την ταυτοποίηση και την καταγραφή των μαθησιακών αποτελεσμάτων που αποκτήθηκαν κατά την εργασία ή στο πλαίσιο εθελοντικών δραστηριοτήτων, με τη χρήση σχετικών εργαλείων, όπως εκείνα που θεσπίστηκαν στο πλαίσιο του Europass και του Youthpass» (Συμβούλιο της Ε.Ε, 2012: 4).

2.5.1 Σχετικές Ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες για την επικύρωση της μη τυπικής και της άτυπης μάθησης

Από τις διάφορες πολιτικές πρωτοβουλίες που υιοθετήθηκαν σε Ευρωπαϊκό επίπεδο για την επικύρωση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης ξεχωρίζουμε δύο, για τις οποίες θα κάνουμε ειδική αναφορά, καθώς έχουν μεγάλη σημασία για την έρευνά μας. Η πρώτη αφορά το *Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων (EQF)*, το οποίο συστάθηκε από την Ε.Ε. το 2008 και φιλοδοξία του είναι να χρησιμεύσει ως μηχανισμός μετάφρασης που βοηθά στην επικοινωνία και στη σύγκριση μεταξύ των διαφορετικών συστημάτων απονομής τίτλων/προσόντων και των επιπέδων τους στην Ευρώπη (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2008). Το EQF περιλαμβάνει οκτώ κοινά ευρωπαϊκά επίπεδα αναφοράς τα οποία περιγράφονται σε σχέση με τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα σε επίπεδο γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων. Ουσιαστικά δηλαδή το κάθε επίπεδο του EQF περιέχει ένα περιεχόμενο πάνω στο οποίο θα πρέπει να αντιστοιχίζονται οι διάφοροι τίτλοι και τα προσόντα των πολιτών της Ε.Ε. Οι βασικοί στόχοι του πλαισίου αυτού είναι, αφενός η προώθηση της κινητικότητας των εκπαιδευομένων και εργαζομένων τόσο ανάμεσα στα κράτη-μέλη όσο και μέσα στα ίδια τα κράτη (σε διάφορους τομείς της οικονομίας) και αφετέρου η διευκόλυνση της πρόσβασης και της συμμετοχής στη ΔΒΜ.

Ωστόσο, στην Ε.Ε. είναι πλέον σαφές ότι η μεγάλη πρόκληση είναι πώς θα αναπτυχθούν τόσο τα Εθνικά πλαίσια προσόντων όσο και το Ευρωπαϊκό πλαίσιο στην κατεύθυνση της αναγνώρισης της μη τυπικής και της άτυπης μάθησης, πέραν αυτής που ήδη γίνεται, δηλαδή της αναγνώρισης της τυπικής μάθησης που προκύπτει μέσα από την συμμετοχή στο αναγνωρισμένο εκπαιδευτικό σύστημα της κάθε χώρας. Για τον σκοπό αυτό ιδιαίτερα χρήσιμη αποδεικνύεται η στρόφη στις εκροές που έχουμε περιγράψει, καθώς η περιγραφή των οκτώ επιπέδων αναφοράς του EQF στηρίζεται στα μαθησιακά αποτελέσματα (με διάκριση σε γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες) και συγκρίνει τα

προσόντα σύμφωνα με το περιεχόμενο και τα χαρακτηριστικά τους και όχι σύμφωνα με διδακτικές διαδικασίες και μεθόδους που ακολουθήθηκαν και τα διδακτικά περιβάλλοντα στα οποία αποκτήθηκαν (Ζαχείλας, 2010).

Η δεύτερη αξιοσημείωτη πολιτική πρωτοβουλία της Ε.Ε. είναι το *Ευρωπαϊκό πλαίσιο αναφοράς για τις βασικές ικανότητες*. Με βάση τους στρατηγικούς στόχους της Ε.Ε. για μια Ευρώπη βασισμένη στη γνώση, έπρεπε να προσδιοριστούν οι βασικές ικανότητες που κάθε πολίτης της Ε.Ε. θα έπρεπε να αναπτύξει κατά τη διάρκεια της ζωής του και πως αυτές θα μπορούσαν να γίνουν μέρος των προγραμμάτων σπουδών, να αποκτηθούν από τα άτομα και να τις διατηρήσουν σε όλη τους τη ζωή. Με αυτό το σκεπτικό η Ε.Ε. δημιούργησε το 2006 ένα πλαίσιο αναφοράς για τα κράτη-μέλη και τις πολιτικές τους για την εκπαίδευση και την κατάρτιση. Το πλαίσιο αυτό προτείνει και διευκολύνει την ανάπτυξη οκτώ βασικών ικανοτήτων μέσω των δομών και των δραστηριοτήτων ΔΒΜ των χωρών. Οι βασικές αυτές ικανότητες συνιστούν ένα συνδυασμό γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων και θεωρούνται θεμελιώδους σημασίας για όλους τους πολίτες εντός της κοινωνίας της γνώσης. Κι αυτό γιατί παρέχουν προστιθέμενη αξία στην αγορά εργασίας και συμβάλλουν στην προσωπική ανάπτυξη και ολοκλήρωση, στην ενεργό ιδιότητα του πολίτη, στην κοινωνική ένταξη και στην απασχόληση. Με τον τρόπο αυτό το εργατικό δυναμικό αποκτάει ικανοποίηση, κίνητρα, ευελιξία και έχει τη δυνατότητα να προσαρμόζεται ευκολότερα στις διαρκείς μεταβολές του κόσμου στο παγκοσμιοποιημένο σημερινό περιβάλλον. Η κατοχή βασικών ικανοτήτων από όλους τους πολίτες μπορεί ακόμα, σύμφωνα με την κοινοτική λογική, να αποτελέσει καθοριστικό παράγοντα παραγωγικότητας, καινοτομίας και ανταγωνιστικότητας για μια κοινωνία και να αυξήσει την ικανοποίηση των εργαζομένων και την ποιότητα της εργασίας τους (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2006).

Η Ε.Ε. λοιπόν προτείνει και ενθαρρύνει τα κράτη-μέλη να εφαρμόζουν σε μόνιμη βάση αυτό το πλαίσιο αναφοράς που θα διασφαλίζει ότι οι βασικές ικανότητες είναι πλήρως ενσωματωμένες στις υποδομές και στις στρατηγικές τους, ειδικά στο πλαίσιο της ΔΒΜ. Στο πλαίσιο αυτό, οι βασικές ικανότητες θα πρέπει να αποκτώνται από όλους τους νέους στο τέλος της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και κατάρτισής τους και από τους ενήλικες σε όλο το βίο τους, μέσω διαδικασιών ανάπτυξης και αναβάθμισης δεξιοτήτων (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2006). Ειδική προσοχή θα πρέπει να δίνεται στο να συνάδει η απόκτηση βασικών ικανοτήτων με τις αρχές της ισότητας και της πρόσβασης από

όλους και ιδιαίτερη μέριμνα θα πρέπει να λαμβάνεται για τις μειονεκτούσες ομάδες (όπως άτομα με αναπηρίες, μακροχρόνια άνεργοι, άτομα που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο κ.α.) που έχουν αυξημένες ανάγκες σε εκπαίδευση για την ενίσχυση των ικανοτήτων τους.

Το πλαίσιο αναφοράς ορίζει λοιπόν οκτώ βασικές ικανότητες και περιγράφει τις απαραίτητες γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις που σχετίζονται με την καθεμία. Αυτές είναι οι εξής (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2006: σελ. 2,3) :

1. Επικοινωνία στη μητρική γλώσσα, η οποία είναι η ικανότητα έκφρασης και ερμηνείας εννοιών, σκέψεων, συναισθημάτων, γεγονότων και απόψεων, τόσο σε προφορική όσο και σε γραπτή μορφή, και η ικανότητα γλωσσικής αλληλεπίδρασης με κατάλληλο και δημιουργικό τρόπο σε ολόκληρο το φάσμα των κοινωνικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων·
2. Επικοινωνία σε ξένες γλώσσες, η οποία περιλαμβάνει, εκτός από τις κύριες διαστάσεις της δεξιότητας επικοινωνίας στη μητρική γλώσσα, διαμεσολάβηση και διαπολιτισμική κατανόηση·
3. Μαθηματική ικανότητα και βασικές ικανότητες στην επιστήμη και στην τεχνολογία. Η μαθηματική ικανότητα είναι η ικανότητα ανάπτυξης και χρησιμοποίησης μαθηματικών συλλογισμών για την επίλυση ενός φάσματος προβλημάτων σε καθημερινές καταστάσεις με έμφαση τόσο στη διαδικασία και στη δραστηριότητα όσο και στη γνώση. Η μαθηματική ικανότητα στην επιστήμη και στην τεχνολογία αφορά τη λειτουργική γνώση, τη χρήση και την εφαρμογή γνώσεων και μεθοδολογιών που εξηγούν τον φυσικό κόσμο·
4. Η ψηφιακή ικανότητα περιλαμβάνει τη χρήση της Τεχνολογίας της Κοινωνίας της Πληροφορίας (ΤΚΠ) και, κατ' επέκταση, βασικές δεξιότητες στην τεχνολογία πληροφοριών και επικοινωνιών (ΤΠΕ)·
5. Οι μεταγνωστικές ικανότητες (Learning to learn) συνδέονται με τη μάθηση, την ικανότητα επιδίωξης και οργάνωσης της ατομικής μάθησης, σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, σύμφωνα με τις ανάγκες ενός ατόμου και με επίγνωση των μεθόδων και των ευκαιριών·
6. Κοινωνικές ικανότητες και ικανότητες που σχετίζονται με την ιδιότητα του πολίτη. Οι κοινωνικές ικανότητες αναφέρονται στις προσωπικές, διαπροσωπικές και διαπολιτισμικές ικανότητες και σε όλο το φάσμα της συμπεριφοράς εκείνης που εξοπλίζει τα άτομα ώστε να συμμετέχουν με αποτελεσματικό και εποικοδομητικό τρόπο στην κοινωνική και επαγγελματική ζωή. Οι κοινωνικές ικανότητες συνδέονται με την προσωπική και κοινωνική ευημερία. [...] Η ικανότητα του πολίτη, και ειδικότερα η γνώση των κρίσιμων κοινωνικών και πολιτικών εννοιών και δομών (δημοκρατία, δικαιοσύνη, ισότητα, ιδιότητα του ενεργού πολίτη και δικαιώματα του πολίτη) παρέχει στα άτομα τα εφόδια για την ενεργό και δημοκρατική συμμετοχή·
7. Το αίσθημα πρωτοβουλίας και η επιχειρηματικότητα αναφέρονται στην ικανότητα του ατόμου να μετατρέπει τις ιδέες του σε πράξη. Περιλαμβάνει τη δημιουργικότητα, την καινοτομία και την ανάληψη ρίσκου, καθώς και την ικανότητα σχεδιασμού και διαχείρισης έργων προκειμένου να επιτυγχάνονται συγκεκριμένοι στόχοι. Τα άτομα κατανοούν το πλαίσιο της εργασίας τους και μπορούν να αξιοποιούν ευκαιρίες, όταν αυτές εμφανίζονται·
8. Η πολιτιστική γνώση και έκφραση, η οποία περιλαμβάνει εκτίμηση της σημασίας της δημιουργικής έκφρασης ιδεών, εμπειριών και συναισθημάτων σε ένα φάσμα μέσων μαζικής επικοινωνίας (μουσική, θέατρο, λογοτεχνία και εικαστικές τέχνες).

Ιδιαίτερα σχετικές με τις τελευταίες τέσσερις ικανότητες είναι οι *‘εγκάρσιες δεξιότητες’* (*soft skills*), μία έννοια που θα μας απασχολήσει στην εργασία αυτή σε ερευνητικό

επίπεδο. Ο όρος *soft skills* αναφέρεται σε ένα συνδυασμό ποικίλων δεξιοτήτων, συμπεριφορών και ικανοτήτων που ενισχύουν την απασχολησιμότητα των ατόμων και σχετίζεται συνήθως με όλες εκείνες τις δεξιότητες που αναπτύσσονται εκτός τυπικού εκπαιδευτικού πλαισίου (Souto-Otero, 2013). Παραδείγματα τέτοιων δεξιοτήτων είναι η διαπολιτισμική κατανόηση, η διαχείριση συγκρούσεων, η οργανωτικότητα, η επίλυση προβλημάτων, η υπευθυνότητα και πολλές άλλες. Οι εγκάρσιες αυτές δεξιότητες δεν μπορούν να 'διδασθούν' εύκολα στο τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα διότι αποκτώνται μέσω πιο πρακτικών και βιωματικών εμπειριών και συνεπώς μέσα σε πιο μη τυπικά και άτυπα μαθησιακά περιβάλλοντα (Youth Forum Jeunesse, 2003).

Δύο ακόμα έννοιες, στις οποίες θα εστιάσει η παρούσα εργασία σε ερευνητικό επίπεδο και αξίζει να τις περιγράψουμε αναλυτικότερα με βιβλιογραφικές αναφορές που έχουν γίνει γι αυτές, είναι η απασχολησιμότητα και η κινητικότητα.

Για την *απασχολησιμότητα*, αν και δεν υπάρχει κάποιος ξεκάθαρος ορισμός στη βιβλιογραφία, μπορεί να ειπωθεί ότι σχετίζεται με την ικανότητα κάποιου ατόμου να βρίσκεται σε κατάσταση εργασίας. Να μπορεί δηλαδή να έχει αυξημένες ικανότητες να αποκτήσει εργασία ή να παραμείνει σε αυτήν αν είναι ήδη εργαζόμενος (Souto-Otero, 2013). Η ικανότητα αυτή εξαρτάται από έναν συνδυασμό παραγόντων, όπως τα προσωπικά χαρακτηριστικά και οι ικανότητες, η δυνατότητα καλής παρουσίασης και προώθησης του εργασιακού προφίλ (*marketability*) και το οικονομικό πλαίσιο (Cedefop, 2008b). Η απασχολησιμότητα λοιπόν έχει σχέση με το αν κάποιο άτομο έχει τα κατάλληλα προσόντα για μια θέση εργασίας και επίσης με τη θέση που έχει το άτομο αυτό στην ιεραρχία των ατόμων που ενδιαφέρονται για την ίδια εργασία. Αξίζει ακόμα να τονιστεί ότι οι προοπτικές για απασχολησιμότητα εξαρτώνται όχι μόνο από ατομικούς και εσωτερικούς παράγοντες, αλλά και από εξωγενείς παράγοντες σε σχέση με το άτομο, όπως οι οικονομικές συγκυρίες και οι ανάγκες των οργανισμών σε απασχόληση (Ratto-Nielsen, 2012). Τέλος, μια ακόμη διάσταση, στην οποία δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα η κοινοτική λογική, είναι ότι η αύξηση της απασχολησιμότητας των ατόμων δεν συνεπάγεται μόνο ότι βελτιώνεται το εργασιακό προφίλ, οι προοπτικές εργασίας και αποδοχών των ατόμων και η οικονομική ανάπτυξη μιας κοινωνίας, αλλά παράλληλα ενισχύεται η κοινωνική ένταξη ατόμων, η συμμετοχή τους στα κοινά και βελτιώνονται οι κοινωνικές σχέσεις (Souto-Otero, 2013). Με άλλα λόγια, η απασχολησιμότητα αποτελεί παράγοντα-κλειδί για την κοινωνική συνοχή.

Όσον αφορά την *κινητικότητα*, αποτελεί και αυτή έναν από τους σημαντικότερους στρατηγικούς στόχους της Ε.Ε. στο πεδίο της εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης και πολλές από τις Ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες και πολιτικές έχουν στόχο την ενίσχυσή της^{4 5 6}. Η βασική μορφή της που ενδιαφέρει την Ε.Ε. είναι η γεωγραφική, να δίνεται η δυνατότητα δηλαδή σε πολίτες της Ε.Ε. να μπορούν να μετακινηθούν σε άλλα κράτη-μέλη για επαγγελματικούς ή εκπαιδευτικούς σκοπούς χωρίς να αντιμετωπίζουν οποιασδήποτε φύσεως εμπόδια. Σημαντική όμως βαρύτητα δίνεται και στη δια-τομεακή και δια-επαγγελματική κινητικότητα, κατά την οποία οι πολίτες είναι σε θέση να μετακινούνται ανάμεσα σε διάφορους τομείς της οικονομίας, αλλάζοντας επαγγέλματα και κλάδους. Συνολικά συνεπώς η κινητικότητα θεωρείται ότι έχει ιδιαίτερα θετικό αντίκτυπο στις Ευρωπαϊκές κοινωνίες, καθώς ενδυναμώνει την απασχόληση, μειώνει τη φτώχεια, προωθεί την ενεργό συμμετοχή και την ιδιότητα του πολίτη βελτιώνοντας την διαπολιτισμική κατανόηση των πολιτών της Ε.Ε. και δίνει ώθηση στην οικονομική, κοινωνική και περιφερειακή ανάπτυξη (European Parliament, 2006). Ειδικά στην τρέχουσα περίοδο που διανύουμε, κατά την οποία συχνά επαγγελματικοί κλάδοι ή χώρες συνολικά διέρχονται σοβαρές κρίσεις, η δυνατότητα κινητικότητας και απόκτησης δεύτερης ευκαιρίας (για απασχόληση) αποκτάει βαρύνουσα σημασία για τους πολίτες.

4 Συμβούλιο της Ε.Ε, (2009) Συμπεράσματα του Συμβουλίου της Ε.Ε της 12ης Μαΐου 2009 σχετικά με ένα στρατηγικό πλαίσιο για την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης («ΕΚ 2020»)

5 Συμβούλιο της Ε.Ε, (2011) Ψήφισμα του Συμβουλίου σχετικά με ένα ανανεωμένο ευρωπαϊκό θεματολόγιο για την εκπαίδευση των ενηλίκων (2011/C 372/01).

6 Ευρωπαϊκή Επιτροπή & Συμβούλιο της Ε.Ε, (2015). Κοινή έκθεση για το 2015 του Συμβουλίου και της Επιτροπής σχετικά με την εφαρμογή του στρατηγικού πλαισίου για την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης (ΕΚ 2020).

Κεφάλαιο 3

Το Youthpass Ως Εργαλείο Προσδιορισμού Αποτελεσμάτων Μη Τυπικής Και Άτυπης Μάθησης

Μετά την περιγραφή του εννοιολογικού πλαισίου και της κοινωνικής αναγκαιότητας της μη τυπικής και άτυπης μάθησης και αφού αποτυπώσαμε και αναλύσαμε το Ευρωπαϊκό πλαίσιο, μέσα στο οποίο δημιουργήθηκε, εφαρμόζεται και λειτουργεί το εργαλείο Youthpass, περνάμε τώρα στην λεπτομερή παρουσίαση του εργαλείου αυτού, που αποτελεί το βασικό αντικείμενο της έρευνάς μας.

3.1 Περιγραφή Youthpass

Το Youthpass δημιουργήθηκε σε μια εποχή που η Ε.Ε. αναζητούσε πολιτικές και πρωτοβουλίες που θα μπορούσαν να συνεισφέρουν στην καλλιέργεια και προετοιμασία των Ευρωπαϊκών κοινωνιών, και ειδικά της νεολαίας, για να ανταποκριθούν στις προκλήσεις του παγκοσμιοποιημένου κόσμου και για να επιτευχθεί κοινωνική συνοχή. Τέτοιες προκλήσεις αποτελούσαν, για παράδειγμα, ο παγκόσμιος ανταγωνισμός, η ανεργία (κυρίως η νεανική), ο κοινωνικός αποκλεισμός, η αδυναμία προσαρμογής των τυπικών εκπαιδευτικών συστημάτων στις αλλαγές κ.α. (Juciute, 2010). Ως μία απάντηση σε όλες αυτές τις προκλήσεις θεωρήθηκε η αναγνώριση όλων των μορφών μάθησης που πραγματοποιούνται σε όλο τον βίο των ατόμων, γεγονός που θα μπορούσε να φανερώσει τις δημιουργικές, καινοτομικές και ουσιαστικές ικανότητες των νέων και να συμβάλλει στο να αξιοποιηθούν αυτές για την πρόοδο και την ευημερία των Ευρωπαϊκών κοινωνιών. Υπήρχε η πεποίθηση ότι με την αναγνώριση όλης της μάθησης που κατέχει κάθε άτομο, οι νέοι θα ενθαρρύνονταν και θα υποστηρίζονταν

μέσα από συγκεκριμένες διαδικασίες στο να καλλιεργήσουν την αυτογνωσία και την αυτοπεποίθηση που χρειάζονται για να έχουν ένα επιτυχημένο μέλλον.

Πιο συγκεκριμένα, η ανάγκη για τη δημιουργία του Youthpass εμφανίστηκε το 2005 ως απάντηση στο αίτημα που διατυπώθηκε κατά την αξιολόγηση του προγράμματος «Νεολαία» (2000-2006), στην οποία συστηνόταν να αναζητηθούν νέοι τρόποι για ευρύτερη αναγνώριση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης που λαμβάνει χώρα σε μη τυπικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες νεολαίας, μαζί με εργαλεία που θα έκαναν πιο ορατά τα μαθησιακά αποτελέσματα που επιτυγχάνουν οι νέοι συμμετέχοντες στις δραστηριότητες αυτές (European Commission, 2004). Υπήρχε ακόμα η φιλοδοξία ότι οι ικανότητες και η εμπειρία που αποκτώνται σε αυτές τις εκπαιδευτικές και εθελοντικές δραστηριότητες της νεολαίας θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν για την επαγγελματική εξέλιξη των νέων (Juciute, 2010). Αφού ολοκληρώθηκε ο σχεδιασμός του Youthpass και πήρε την τελική του μορφή το 2006, από τις αρχές Ιανουαρίου του 2007 το εργαλείο αυτό άρχισε να εφαρμόζεται και να αξιοποιείται πλήρως στα προγράμματα Youth In Action (YIA) για την περίοδο 2007-2013 και στη συνέχεια στα προγράμματα Erasmus+ στον τομέα της νεολαίας για την περίοδο 2014-2020.

Έτσι το Youthpass αποτέλεσε και συνεχίζει μέχρι σήμερα να αποτελεί μέρος της στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αναγνώριση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης (με έμφαση στην πρώτη) στην Ευρώπη και επιπλέον για την καλύτερη ανταπόκριση των προσφερόμενων δεξιοτήτων στις ανάγκες της αγοράς εργασίας και την προώθηση της κινητικότητας των πολιτών για εργασία και εκπαίδευση (Salto-Youth, 2010).

Πρωταρχικό στόχο του Youthpass αποτέλεσε εξ αρχής η αποτύπωση και η αναγνώριση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης που αποκτούν οι νέοι σε συγκεκριμένες μαθησιακές δραστηριότητες. Επιπλέον, οι στρατηγικοί στόχοι του Youthpass επικεντρώθηκαν στα παρακάτω τέσσερα στοιχεία (Juciute, 2010):

- Αναστοχασμός (reflection) πάνω σε μη τυπικές μαθησιακές διαδικασίες.
- Απασχολησιμότητα των νέων.
- Κοινωνική αναγνώριση για την εργασία στον τομέα της νεολαίας.
- Ενεργός συμμετοχή των νέων στα κοινά (η σημασία του στοιχείου αυτού στην πορεία υποβαθμίστηκε και δόθηκε έμφαση στα υπόλοιπα τρία).

Αξίζει να σημειωθεί ότι η παρούσα εργασία εστιάζει στα δύο πρώτα στοιχεία.

Ορισμός Youthpass

Αν επιχειρούσαμε να δώσουμε έναν ορισμό, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι το Youthpass αποτελεί ένα εργαλείο για τους συμμετέχοντες σε προγράμματα Νεολαίας του Erasmus+ (πρώην YIA) που τους δίνει τη δυνατότητα να βεβαιώσουν τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα, να προσδιορίσουν και να καταγράψουν τα μαθησιακά αποτελέσματα που πέτυχαν και να κατανοήσουν τις ικανότητες που απέκτησαν μέσα από τις μαθησιακές διαδικασίες του προγράμματος (Bergstein et al, 2009). Είναι ένα προαιρετικό εργαλείο και εστιάζει στην μαθητοκεντρική προσέγγιση για τις μαθησιακές διαδικασίες και τα αποτελέσματα (Kloosterman & Taru, 2013).

Ανάλυση Youthpass

Το Youthpass επομένως, σε ένα πρώτο επίπεδο, υποστηρίζει τη μαθησιακή διαδικασία που πραγματοποιείται στα προγράμματα Erasmus+ για τη Νεολαία και τονίζει τις εκπαιδευτικές πτυχές και τα μαθησιακά οφέλη που προκύπτουν από αυτά. Ποια είναι όμως τα προγράμματα αυτά του Erasmus+ για τη Νεολαία που υποστηρίζονται από το Youthpass ως προς την αποτύπωση των μαθησιακών αποτελεσμάτων;

Τα προγράμματα Erasmus+ για τη Νεολαία αποτελούν καταρχάς τμήμα του κολοσσιαίου προγράμματος Erasmus+. Το Erasmus+ αποτελεί ένα ιδιαίτερα φιλόδοξο και πολυδιάστατο πρόγραμμα της Ε.Ε για την επταετία 2014-2020, με προϋπολογισμό 14,7 δισ. ευρώ, το οποίο προσφέρει οφέλη σε πάνω από 4 εκατομμύρια Ευρωπαίους στους τομείς της εκπαίδευσης, της κατάρτισης, της νεολαίας και του αθλητισμού. Το πρόγραμμα προωθεί σε μεγάλο βαθμό την κινητικότητα των Ευρωπαίων πολιτών και στοχεύει στην ενίσχυση της συνεργασίας για να γεφυρωθεί ο κόσμος της εκπαίδευσης με τον κόσμο της εργασίας, με απώτερο στόχο να καλυφθούν οι ελλείψεις δεξιοτήτων που αντιμετωπίζονται στην Ευρώπη (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014). Το Erasmus+ λοιπόν διασπάται σε υπο-προγράμματα και τομείς, ένας από τους οποίους είναι και ο τομέας για τη νεολαία.

Σε αυτόν τον τομέα περιλαμβάνονται διάφορες δραστηριότητες και σχέδια, τα οποία παρέχουν σε νέα άτομα (στην περίοδο της ενηλικίωσης) ευκαιρίες και μέσα ώστε να συμμετέχουν ενεργά στην αγορά εργασίας και την κοινωνία εν γένει (Ευρωπαϊκή

Επιτροπή, 2014). Τα σχέδια στο πλαίσιο του τομέα αυτού στηρίζουν δραστηριότητες διασυνοριακής κινητικότητας που απευθύνονται σε μαθητευόμενους (φοιτητές, εκπαιδευόμενους και εθελοντές) και σε προσωπικό (εκπαιδευτές, οργανωτές δραστηριοτήτων για τους νέους και ανθρώπους που εργάζονται στον τομέα της νεολαίας) (ο.π.). Τέτοιες δραστηριότητες είναι τα προγράμματα ανταλλαγής νέων, τα εκπαιδευτικά σεμινάρια για τους εργαζόμενους στον τομέα της νεολαίας, η Ευρωπαϊκή εθελοντική υπηρεσία (EVS), τα σχέδια για υποστήριξη σε θέματα μεταρρυθμίσεων πολιτικής για τη νεολαία κ.α. Στόχος όλων αυτών είναι να ανταποκριθούν σε ευρωπαϊκό επίπεδο στις ανάγκες των ενήλικων νέων και να συμβάλλουν σημαντικά στην απόκτηση ικανοτήτων, αποτελώντας με τον τρόπο αυτό βασικό μέσο για την παροχή στους νέους ευκαιριών μη τυπικής και άτυπης μάθησης.

Το Youthpass δημιουργήθηκε με σκοπό τη βελτίωση της αναγνώρισης και επικύρωσης της μη τυπικής και άτυπης μάθησης που λάμβανε χώρα σε όλες αυτές τις δραστηριότητες που πραγματοποιούνταν στο πλαίσιο των προγραμμάτων της Ε.Ε. για τη νεολαία (στο πρόγραμμα ΥΙΑ για την περίοδο 2007-2013 και στο πρόγραμμα Erasmus+/Νεολαία για την περίοδο 2014-2020). Η απόφαση αυτή βασίστηκε στην πρόθεση της Ε.Ε. να ανταποκριθεί στην σαφή ανάγκη που είχε προκύψει, από την πλευρά των συμμετεχόντων και των εργαζομένων σε τέτοιες δραστηριότητες, για να επιβεβαιώνεται η συμμετοχή και να δίνεται διαφάνεια και αξία στα μαθησιακά αποτελέσματα που επιτυγχάνονταν κατά τη διάρκειά τους (Bergstein et al, 2009). Έτσι, από το 2007 έως σήμερα, τα Ευρωπαϊκά προγράμματα νεολαίας (ΥΙΑ και Erasmus+) και το Youthpass πορεύονται μαζί, με αποτέλεσμα οι δραστηριότητες που υλοποιούνται να έχουν πάντα ένα εργαλείο να τις υποστηρίζει και να κάνει ορατή τη μάθηση που συντελείται. Πως όμως το καταφέρνει αυτό το Youthpass;

Για την εξοικείωση με το Youthpass είναι σημαντική η κατανόηση του διττού χαρακτήρα του εργαλείου αυτού, ως πιστοποιητικού αλλά και ως διαδικασίας.

Η διαδικασία Youthpass είναι η διεργασία αναστοχασμού (reflection) της μάθησης που πραγματοποιείται σε μια δραστηριότητα και καταλήγει στην περιγραφή των μαθησιακών αποτελεσμάτων. Η διεργασία αυτή και η τελική περιγραφή συντελείται μέσω αμοιβαίας συνεργασίας μεταξύ του συμμετέχοντα σε μια δραστηριότητα και του 'μαθησιακού υποστηρικτή' (learning supporter) (Juciute, 2010). Ο συμμετέχων

προσδιορίζει και καταγράφει τα μαθησιακά αποτελέσματα μέσω μια διαδικασίας αυτο-αξιολόγησης (self-assessment), ενώ ο 'υποστηρικτής' βοηθά, καθοδηγεί και εμπνέει τον συμμετέχοντα για να ολοκληρώσει τη διαδικασία. Με τον τρόπο αυτό γίνεται ορατή η μάθηση που έλαβε ο συμμετέχων και προσδιορίζονται τα αποτελέσματα με τέτοιο τρόπο ώστε να διευκολύνεται η διεργασία επικύρωσης της μάθησης. Για τον αναστοχασμό και τον προσδιορισμό των μαθησιακών αποτελεσμάτων, το Youthpass χρησιμοποιεί την κατηγοριοποίηση των οκτώ βασικών ικανοτήτων (που δημιούργησε η E.E., όπως προαναφέραμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, με το πλαίσιο αναφοράς για τις βασικές ικανότητες). Η υλοποίηση της διαδικασίας Youthpass πραγματοποιείται κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας του προγράμματος Erasmus+/Νεολαία και όχι σε μεταγενέστερη φάση.

Από την άλλη πλευρά, το πιστοποιητικό Youthpass αποτελεί το αποτέλεσμα της διαδικασίας αναστοχασμού, προσδιορισμού των μαθησιακών αποτελεσμάτων και καταγραφής που ακολουθήθηκε και συνιστά βέβαια ταυτόχρονα και μια επιβεβαίωση της συμμετοχής σε ένα πρόγραμμα Erasmus+/Νεολαία. Δικαίωμα να το λάβει έχει κάθε άτομο που συμμετείχε σε πρόγραμμα Erasmus+/Νεολαία. Όσον αφορά το περιεχόμενο, όλα τα πιστοποιητικά έχουν κοινή δομή και συνεκτικό σχέδιο και περιέχουν πληροφορίες για τα προσωπικά στοιχεία των συμμετεχόντων, τη γενική περιγραφή της σχετικής δραστηριότητας Erasmus+, βασικές πληροφορίες για το συγκεκριμένο πρόγραμμα που πήραν μέρος οι συμμετέχοντες και περιγραφή των μαθησιακών αποτελεσμάτων που επέτυχαν οι συμμετέχοντες κατά τη διάρκεια του προγράμματος (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010). Υπενθυμίζεται ότι τα μαθησιακά αποτελέσματα προσδιορίζονται με τη μέθοδο της αυτο-αξιολόγησης και ακολουθούν το πλαίσιο των οκτώ βασικών ικανοτήτων της E.E. Μέσω του πιστοποιητικού Youthpass, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, διασφαλίζεται ότι «η μαθησιακή εμπειρία, που αποκτάται στο πλαίσιο του προγράμματος, αναγνωρίζεται ως εκπαιδευτική εμπειρία και ως περίοδος μη τυπικής και άτυπης μάθησης. Το εν λόγω πιστοποιητικό μπορεί να αποδειχθεί ιδιαίτερα χρήσιμο για τη μελλοντική εκπαιδευτική ή επαγγελματική πορεία του συμμετέχοντα» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010: 11).

Βασικά χαρακτηριστικά της διαδικασίας Youthpass

Πριν προχωρήσουμε στην περαιτέρω εξήγηση του εργαλείου, κρίνουμε χρήσιμο να σταθούμε και να ξεχωρίσουμε τέσσερα ιδιαίτερα και θεμελιώδη χαρακτηριστικά της

διαδικασίας Youthpass, στα οποία θα δώσει έμφαση στη συνέχεια η έρευνά μας και αξίζει να αναλύσουμε περισσότερο. Τα στοιχεία αυτά είναι η καταγραφή, το πλαίσιο των οκτώ βασικών ικανοτήτων, η αυτο-αξιολόγηση και οι μαθησιακοί υποστηρικτές.

Καταγραφή

Η καταγραφή στο Youthpass σχετίζεται με την γραπτή αποτύπωση και την παροχή στοιχείων για τα μαθησιακά αποτελέσματα που έχουν επιτευχθεί. Το γεγονός αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, καθώς η διαδικασία του Youthpass “αναγκάζει”, υπό μία έννοια, τους συμμετέχοντες να μην μείνουν μόνο σε μια προφορική αποτύπωση των μαθησιακών εμπειριών και δεξιοτήτων που απέκτησαν (όπως γίνεται συχνά σε δραστηριότητες μη τυπικής εκπαίδευσης ή άτυπες ομαδικές δραστηριότητες, κατά τις οποίες τα άτομα απλά συζητούν και αναλύουν τι έμαθαν σε προφορικό επίπεδο), αλλά να καταγράψουν τα πάντα και να έχουν τα μαθησιακά αποτελέσματα σε γραπτή και οργανωμένη μορφή. Μέσω της καταγραφής πιστεύεται ότι εξυπηρετείται όχι μόνο ο προφανής σκοπός της διαφάνειας και της διάδοσης των αποτελεσμάτων σε τρίτους, αλλά ταυτόχρονα δίνεται και ώθηση στα άτομα να συνειδητοποιήσουν ακόμα περισσότερο τον μαθησιακό πλούτο που αποκτούν από κάθε δραστηριότητα και να ενθαρρυνθούν να προβούν σε περαιτέρω δραστηριότητες μάθησης (Kloosterman et al, 2012).

Πλαίσιο οκτώ βασικών ικανοτήτων

Για τον αναστοχασμό πάνω στα μαθησιακά αποτελέσματα και την περιγραφή τους, η διαδικασία Youthpass χρησιμοποιεί το πλαίσιο των οκτώ βασικών ικανοτήτων της Ε.Ε. για τη ΔΒΜ (*επικοινωνία στη μητρική γλώσσα, επικοινωνία σε ξένες γλώσσες, μαθηματική ικανότητα και βασικές ικανότητες στην επιστήμη και στην τεχνολογία, ψηφιακή ικανότητα, μεταγνωστικές ικανότητες, κοινωνικές ικανότητες και ικανότητες που σχετίζονται με την ιδιότητα του πολίτη, αίσθημα πρωτοβουλίας και επιχειρηματικότητα, πολιτιστική γνώση και έκφραση*). Η αξιοποίηση του πλαισίου αυτού για τον αναστοχασμό και την αποτύπωση της μάθησης θεωρείται ως ιδιαίτερα σημαντική για τη διαδικασία, καθώς η κατηγοριοποίηση αυτή του πλαισίου με τις οκτώ βασικές ικανότητες οριοθετεί ως ένα βαθμό το τεράστιο πεδίο της μάθησης και επιτρέπει στους συμμετέχοντες να αντιστοιχίσουν τα μαθησιακά αποτελέσματά τους στις ανάλογες κατηγορίες ικανοτήτων, διευκολύνοντας έτσι τη διαδικασία αναστοχασμού και επικύρωσης της μάθησης (Kloosterman & Taru, 2013). Από την άλλη

πλευρά, θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι μια τέτοια κατηγοριοποίηση μπορεί να λειτουργήσει κάπως περιοριστικά για τα άτομα και να “βάξει σε καλούπια” τη μάθησή τους. Ωστόσο, αξίζει να διευκρινίσουμε ότι η διαδικασία Youthpass δεν υποχρεώνει τους συμμετέχοντες σε προγράμματα Erasmus+/Νεολαία να ακολουθήσουν το πλαίσιο των οκτώ βασικών ικανοτήτων, απλά το προωθεί ως βοηθητικό για την αποτύπωση της μάθησης. Τέλος, αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι το Youthpass είναι χρονικά το πρώτο σύστημα/εργαλείο που χρησιμοποίησε το πλαίσιο των οκτώ βασικών ικανοτήτων ως βάση για τον προσδιορισμό της μάθησης (Bergstein et al, 2009).

Αυτο-αξιολόγηση (Self-assessment)

Για την αποτύπωση και την περιγραφή των μαθησιακών αποτελεσμάτων, η διαδικασία Youthpass χρησιμοποιεί τη μέθοδο της αυτο-αξιολόγησης. Η αυτο-αξιολόγηση ορίζεται από τον Οδηγό του Youthpass ως «η ικανότητα να ερχόμαστε σε επαφή με τα δυνατά σημεία και τις αδυναμίες μας, και να μην έχουμε την τάση είτε να υπερεκτιμούμε είτε να υποτιμούμε τις επιδόσεις, τη συμπεριφορά ή τη μάθησή μας» (Bergstein et al, 2009: 17). Η αυτο-αξιολόγηση επιτρέπει στους συμμετέχοντες να κατανοούν καλύτερα τα μαθησιακά επιτεύγματα και τις γνωστικές δυνατότητές τους (συχνά τα άτομα δεν γνωρίζουν καν ότι έχουν κάποιες ικανότητες), όπως και να συνειδητοποιούν τους διαφορετικούς τρόπους και τα ποικίλα πλαίσια στα οποία μαθαίνουν οι άνθρωποι, κάτι που ενισχύει και τις μεταγνωστικές ικανότητές τους (Kloosterman & Taru, 2013). Η αυτο-αξιολόγηση θεωρείται επίσης ως ότι έχει ιδιαίτερα θετικές επιδράσεις στη βιωματική μάθηση και στις βιωματικές δραστηριότητες και τα εργαστήρια που συνήθως λαμβάνουν χώρα σε μη τυπικά και άτυπα μαθησιακά πλαίσια (Ratto-Nielsen, 2012).

Μαθησιακοί υποστηρικτές (learning supporters)

Παρά το γεγονός ότι η αυτο-αξιολόγηση συνήθως γίνεται αντιληπτή ως μια εντελώς ατομική και εσωτερική διαδικασία, ωστόσο δεν θα πρέπει να εκλαμβάνεται έτσι. Μπορεί η διαδικασία της αυτο-αξιολόγησης να προϋποθέτει προσωπική εργασία και ενασχόληση, παρόλα αυτά, κατά κανόνα, τα άτομα έχουν ανάγκη από άλλους που θα τους βοηθήσουν στη διαδικασία του αναστοχασμού σε θέματα μάθησης (Kloosterman et al, 2012). Συνεχίζοντας τον παραπάνω ορισμό, ο Οδηγός του Youthpass προσθέτει ότι η αυτο-αξιολόγηση είναι μια «βασική δεξιότητα ζωής, η οποία αναπτύσσεται καλύτερα σε σχέση με τους άλλους ανθρώπους και μέσω της ανάδρασης που αυτοί προσφέρουν»

(Bergstein et al, 2009: 17). Στη διαδικασία Youthpass λοιπόν η μάθηση εκλαμβάνεται ως μια διεργασία που συντελείται μέσω σχέσεων εμπιστοσύνης, σε ένα ασφαλές περιβάλλον, όπου μπορεί ο μαθητευόμενος να πειραματιστεί, να ρωτήσει και να λάβει ειλικρινή ανατροφοδότηση από άλλους συμμετέχοντες και από άτομα που τον υποστηρίζουν στη διεργασία αυτή (Kloosterman et al, 2012). Συνεπώς, σε όλη τη διαδικασία Youthpass υπάρχουν μαθησιακοί υποστηρικτές (learning supporters) που διευκολύνουν τον αναστοχασμό και την αποτύπωση και καταγραφή των μαθησιακών αποτελεσμάτων. Οι υποστηρικτές αυτοί μπορεί να είναι κάποιος άλλος συμμετέχων, κάποιος μέντορας, κάποιος από τους εργαζόμενους στη δραστηριότητα (π.χ. εκπαιδευτής) ή κάποιος εμπψυχωτής (coach).

Τα δύο τελευταία χαρακτηριστικά του Youthpass (ειδικά η αυτο-αξιολόγηση) έχουν δεχθεί κατά καιρούς κριτική και αμφισβητείται συχνά η εγκυρότητα και αξιοπιστία ενός εργαλείου που πιστοποιεί μαθησιακά αποτελέσματα που έχουν προσδιοριστεί μόνο από τους συμμετέχοντες (και με τη βοήθεια μαθησιακών υποστηρικτών), χωρίς την παραμικρή ανάμιξη κάποιου ειδικού ή θεσμικού αξιολογητή (Markovic & Nemutlu, 2011). Ωστόσο, για το θέμα αυτό θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας τη φύση των μαθησιακών αποτελεσμάτων που επιχειρεί να πιστοποιήσει το Youthpass. Τα αποτελέσματα αυτά προκύπτουν όλα σε μη τυπικά ή άτυπα μαθησιακά πλαίσια, συχνά με μη σχεδιασμένο και οργανωμένο τρόπο, αλλά αυθόρμητα και βιωματικά. Μια ενδεχόμενη προσπάθεια απόδοσης πολύ πιο επίσημου και τυπικού χαρακτήρα, κατά το πρότυπο της τυπικής εκπαίδευσης, στη διαδικασία προσδιορισμού και καταγραφής της μάθησης που λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο αυτό, πιστεύεται ότι θα φόβιζε τα άτομα και θα επηρέαζε πιθανότατα αρνητικά (λόγω της υπερβολικής επισημότητας) τις μη τυπικές και άτυπες μαθησιακές διεργασίες και θα στερούσε ίσως ορισμένα μαθησιακά οφέλη, τα οποία τα άτομα μπορούν να αποκτήσουν μόνο μέσω της μη τυπικής και άτυπης μάθησης (Youth Forum Jeunesse, 2003). Τέτοια παραδείγματα είναι οι πολύτιμες εγκάρσιες δεξιότητες (soft skills) που θεωρείται ότι αποκτώνται κυρίως εκτός τυπικών πλαισίων, η διαπολιτισμική μάθηση που επιτυγχάνεται κυρίως σε μη τυπικά και άτυπα πλαίσια, η πρόσβαση σε (μειονεκτούσες) ομάδες πολιτών των οποίων οι μαθησιακές ανάγκες δεν μπορούν να καλυφτούν από το τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα κ.α. (ο.π.).

3.2 Σημασία και Οφέλη του Youthpass

Στο πνεύμα της προηγούμενης παραγράφου, όπου φάνηκε πόσο σημαντικό ρόλο μπορεί να επιτελέσει το Youthpass (λόγω του τρόπου σχεδιασμού του) στην αποτύπωση μαθησιακών αποτελεσμάτων που επιτυγχάνονται κυρίως μέσω της μη τυπικής και της άτυπης μάθησης, αξίζει να αναφερθούμε περαιτέρω στη σημασία και στα οφέλη που μπορεί να έχει το εργαλείο αυτό, ειδικά στο θέμα της απασχολησιμότητας αλλά και στην εκπαίδευση.

Οφέλη σε σχέση με την απασχολησιμότητα των (νέων) ατόμων

Θα ξεκινήσουμε επικεντρώνοντας στους τρόπους που το Youthpass μπορεί να αυξήσει την απασχολησιμότητα και να αναβαθμίσει τη θέση των πολιτών στην αγορά εργασίας. Σύμφωνα με την έρευνα που διεξήγαγε το European Youth Forum (EYF) το 2012 (Souto-Otero et al, 2013), διαπιστώθηκε ότι υπάρχει τεράστια ανάγκη (κυρίως στα νέα άτομα και από την άποψη της απασχολησιμότητας) για αποτύπωση των μαθησιακών αποτελεσμάτων και των ικανοτήτων που αποκτούν σε διάφορες δραστηριότητες που συμμετέχουν, όπως εθελοντικές πρωτοβουλίες, εργασία σε Μη Κερδοσκοπικούς Οργανισμούς (ΜΚΟ), βιωματικά εργαστήρια, συναντήσεις πολιτών, ακτιβισμό κ.α. Και η ανάγκη αυτή συνίσταται αφενός στη συνειδητοποίηση από πλευράς των ατόμων ότι όντως έχουν αποκτήσει διάφορες δεξιότητες και ικανότητες μέσω όλων αυτών των δραστηριοτήτων, αφετέρου στην παροχή δυνατότητας και εργαλείων στα άτομα αυτά για ανάδειξη των ικανοτήτων αυτών στους εργοδότες και την αγορά εργασίας. Υπενθυμίζεται ότι ακόμα και μια σύντομη περίοδος απασχόλησης ή εμπλοκής σε τέτοιες δραστηριότητες μπορεί να αυξήσει σημαντικά τις δεξιότητες και την απασχολησιμότητά τους (ο.π.).

Η έρευνα επίσης συμπληρώνει ότι υπάρχει μεγάλη αδυναμία στα άτομα να 'διαφημίσουν' τον εαυτό τους και το εργασιακό προφίλ τους στην αγορά εργασίας και επίσης αδυνατούν να 'μεταφράσουν' τις δεξιότητες και τις ικανότητες που αποκτούν ώστε να μπορούν να τις εφαρμόσουν σε εργασιακά περιβάλλοντα (Souto-Otero et al, 2013). Με αυτά τα ευρήματα λοιπόν και με αυτό το σκεπτικό, το Youthpass ως εργαλείο αυτο-αξιολόγησης μπορεί αρχικά να συμβάλλει στη συνειδητοποίηση και εξοικείωση των ατόμων με τις δεξιότητες και τις ικανότητες που έχουν αποκτήσει από ποικίλες δραστηριότητες. Επιπλέον, λόγω της μορφής που έχει ως πιστοποιητικού και του

κύρους που δίνει σε αυτό το γεγονός ότι αποτελεί εργαλείο της Ε.Ε., μπορεί να αναδείξει με οργανωμένο και καταγεγραμμένο τρόπο τις ικανότητες αυτές και τις κάνει ορατές στην αγορά εργασίας. Και όπως εύστοχα επισημαίνεται στην έρευνα του ΕΥΦ, με δεδομένες τις ανάγκες που περιγράψαμε, η σημασία και η πραγματική προστιθέμενη αξία ενός εργαλείου/πιστοποιητικού αποτύπωσης των μαθησιακών αποτελεσμάτων δεν έγκειται τόσο στην επίσημη αναγνώρισή του και στη χρήση του ως αποδεικτικού, αλλά στο γεγονός ότι αναδεικνύει στους πολίτες τις ικανότητες που έχουν αποκτήσει και τους βοηθάει να τις μεταφράζουν, να τις αξιοποιούν και να τις παρουσιάζουν στους εργοδότες ανάλογα με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας (ο.π.).

Σε μια άλλη έρευνα που πραγματοποιήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τον αντίκτυπο που έχει το Youthpass, ποσοστό μεταξύ 50%-80% των ερωτώμενων απάντησε ότι θεωρεί ότι το Youthpass αυξάνει τις πιθανότητες των νέων ατόμων να βρουν εργασία ή πρακτική άσκηση και ποσοστό μεταξύ 70%-80% απάντησε ότι σκοπεύουν να χρησιμοποιήσουν το Youthpass για την εύρεση εργασίας (Kloosterman & Taru, 2013). Επιπρόσθετα, το CEDEFOP, σε ενημερωτικό σημείωμά του (Cedefop, 2014β), επισημαίνει ότι συχνά τα άτομα παρασύρονται από προσφορές θέσεων που απαιτούν χαμηλότερα προσόντα από αυτά που κατέχουν (φαινόμενο υπερειδίκευσης), με αποτέλεσμα να παγιδεύονται σε αυτές τις θέσεις, να μην μπορούν να εξελιχθούν και να αξιοποιήσουν πλήρως τις ικανότητές τους και να επιδεινώνονται έτσι οι εργασιακές προοπτικές τους μακροπρόθεσμα. Τα στοιχεία της αυτο-αξιολόγησης και του μαθησιακού αναστοχασμού που υπάρχουν έντονα στο Youthpass θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως υπενθύμιση των προσόντων που κατέχουν τα άτομα και να αποφευχθούν έτσι ως ένα βαθμό φαινόμενα υπερειδίκευσης.

Τέλος, σε σχέση με την απασχολησιμότητα, αξίζει να σημειώσουμε ακόμα ότι σύμφωνα με έρευνες της Ε.Ε. υπάρχει ακόμα πολύ μεγάλος αριθμός νέων ανθρώπων που έχουν αποχωρήσει από την τυπική εκπαίδευση ή κατάρτιση χωρίς να έχουν αποκτήσει κάποιο προσόν που να ζητείται στην αγορά εργασίας (European Commission, 2012). Σε περίπτωση που αποκτήσουν απασχόληση, αυτή θα είναι κατά πάσα πιθανότητα σε θέσεις που ζητείται ανειδίκευτο προσωπικό και στις οποίες πάντα υπάρχει μεγάλος κίνδυνος μελλοντικής ανεργίας (ο.π.). Εργαλεία σαν το Youthpass θα μπορούσαν να αναδείξουν ικανότητες που έχουν αποκτήσει τα άτομα αυτά εκτός τυπικής εκπαίδευσης και να βελτιώσουν έτσι τη θέση τους στην αγορά εργασίας και να αποφύγουν την

μακροχρόνια ανεργία. Δεν πρέπει να λησμονούμε ότι η απασχόληση δεν σχετίζεται μόνο με την οικονομική ανάπτυξη και τα εισοδήματα των πολιτών, αλλά αποτελεί και μηχανισμό-κλειδί για την κοινωνική ένταξη των πολιτών και ειδικά μειονεκτούσων ομάδων (Souito-Otero et al, 2013).

Οφέλη σε σχέση με την εκπαίδευση των ατόμων

Στο πεδίο της εκπαίδευσης παρατηρούνται επίσης αρκετά οφέλη από τη διαδικασία και την απόκτηση του Youthpass. Σχετικά με την τυπική εκπαίδευση ο οδηγός του Youthpass αναφέρει ότι ένα από τα σημαντικά αποτελέσματα του Youthpass είναι ότι δημιουργεί καλύτερους δεσμούς με αυτήν και ότι βελτιώνει τις προϋποθέσεις για τη συνέχιση των σπουδών στο τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα (Bergstein et al, 2009). Στην έρευνα που αναφέραμε παραπάνω (Youthpass Impact Study – Kloosterman & Taru, 2013) διαπιστώθηκε ότι μεταξύ 50%-80% των ερωτώμενων ανέφεραν ότι θεωρούν ότι το Youthpass τους ενθαρρύνει να συνεχίσουν τις σπουδές τους. Το Youthpass ακόμα θεωρείται ότι μπορεί να συμβάλλει στην αλλαγή στάσης απέναντι στην εκπαίδευση σε νέα άτομα που έχουν εγκαταλείψει πρόωρα το σχολείο ή αποχώρησαν από αυτό με ιδιαίτερα άσχημες αναμνήσεις, οι οποίες και έχουν δημιουργήσει μια αίσθηση απέχθειας για οτιδήποτε έχει εκπαιδευτικό χαρακτήρα (Kloosterman et al, 2012). Μέσω της διαδικασίας του μαθησιακού αναστοχασμού, με τη βοήθεια μάλιστα ‘μαθησιακών υποστηρικτών’, το Youthpass μπορεί να οδηγήσει σε μετασχηματισμό των αρνητικών στάσεων και των αντιλήψεων για τη μάθηση και να διευκολύνει την περαιτέρω εκπαίδευση των ατόμων. Ειδικά στον τομέα της μη τυπικής εκπαίδευσης, με τον οποίο σχετίζεται στενά το Youthpass (μια που τα προγράμματα Erasmus+/Νεολαία θεωρούνται μη τυπικής εκπαίδευσης), το εργαλείο αυτό μπορεί σε πολύ μεγάλο βαθμό να διευκολύνει την περαιτέρω εκπαίδευση μέσω και του πιστοποιητικού συμμετοχής που εκδίδει.

Τέλος, οφείλουμε να υπενθυμίσουμε ότι στη σύλληψη της ΔΒΜ σύμφωνα με την Ε.Ε. δεν περιλαμβάνεται μόνο η διαμήκης έννοια (lifelong learning), αλλά και η εγκάρσια (lifewide learning) (Καραλής, 2010). Με άλλα λόγια, δεν είναι σημαντικό να μαθαίνουμε μόνο σε όλη τη διάρκεια του βίου, αλλά πρέπει και να μαθαίνουμε για όλες τις διαστάσεις της ζωής και της προσωπικότητάς μας. Μάλιστα το γεγονός αυτό αποκτάει ιδιαίτερα βαρύνουσα σημασία για χώρες με «έντονη υποαντιπροσώπηση της γενικής εκπαίδευσης ενήλικων έναντι της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης» (ο.π.:

32). Σε αυτή την κατεύθυνση λοιπόν της εγκάρσιας έννοιας της ΔΒΜ πιστεύεται ότι μπορούν να συνεισφέρουν εργαλεία σαν το Youthpass, καθώς προτρέπουν τους χρήστες τους να αναστοχαστούν, να εξετάσουν πολλαπλές πτυχές της μάθησης που έχουν λάβει και να αυτοαξιολογήσουν τα μαθησιακά αποτελέσματα που έχουν επιτύχει (Markovic & Nemetlu, 2011).

3.3 Άλλα παρεμφερή εργαλεία με το Youthpass

Φυσικά το Youthpass δεν αποτελεί το μοναδικό εργαλείο στο πεδίο του, αλλά υπάρχουν και αρκετά άλλα που εμφανίζουν ομοιότητες, ορισμένα περισσότερες και άλλα λιγότερες. Αυτά τα εργαλεία είναι τα εξής:

European Portfolio for Youth Leaders and Youth Workers

Το εργαλείο αυτό, που παρουσιάζει τις περισσότερες ομοιότητες με το Youthpass, δημιουργήθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης. Προσφέρει σε εθελοντές, σε εργαζόμενους στον τομέα της νεολαίας και σε άλλους νέους επαγγελματίες τη δυνατότητα να προσδιορίσουν, να περιγράψουν και να αποτιμήσουν τις ικανότητες που έχουν αποκτήσει με βάση ορισμένα Ευρωπαϊκά κριτήρια ποιότητας (Council of Europe, 2015). Το εργαλείο αυτό, εκτιμά το Συμβούλιο της Ευρώπης, δεν διευκολύνει μόνο την αναγνώριση της εμπειρίας και των ικανοτήτων των νέων ατόμων, αλλά συμβάλλει και στην συνολική αναγνώριση της μη τυπικής μάθησης/εκπαίδευσης και του επαγγέλματος των ατόμων που προσφέρουν υπηρεσίες στη νεολαία (ο.π.). Υπάρχει στενή σύνδεση μεταξύ του European Portfolio for Youth Leaders and Youth Workers και του Youthpass, η οποία συνίσταται σε αμοιβαίες στρατηγικές συναντήσεις μεταξύ των υπευθύνων για την εφαρμογή τους, στις οποίες αξιολογούνται οι αρχές και οι προσεγγίσεις των δύο εργαλείων και εξετάζονται τρόποι για συνεργασία και κοινή πρόοδό τους, καθώς και η στρατηγική που ακολουθείται στο πεδίο της αναγνώρισης της μη τυπικής και άτυπης μάθησης στον τομέα της νεολαίας (Salto-Youth, 2010).

ProfilPass

Το Profilpass αναπτύχθηκε το 2004 από το Γερμανικό Ινστιτούτο Εκπαίδευσης Ενηλίκων, το Γερμανικό Ινστιτούτο για την Διεθνή Εκπαιδευτική Έρευνα (DIPF) καθώς και από το Ινστιτούτο για την Έρευνα της Ανάπτυξης και των Δομών στο Ανόβερο. Η φιλοσοφία του εργαλείου αυτού έχει ως βάση το γεγονός ότι οι άνθρωποι μαθαίνουν

περισσότερο σε άτυπα περιβάλλοντα (όπως η οικογένεια, η εθελοντική εργασία) και υποθέτει ακόμα ότι όλες οι δεξιότητες έχουν αξία ανεξάρτητα από το που αποκτήθηκαν (Deutsches Institut für Erwachsenenbildung e.V, 2015). Το Profilpass προτρέπει τους χρήστες του να καταγράψουν τις δραστηριότητες που πραγματοποιούν στη ζωή τους σε οκτώ κατηγορίες πεδίων δραστηριότητας και μέσα από αυτές να ανακαλύψουν, να αποτυπώσουν και να αξιολογήσουν τις δεξιότητες και τις ικανότητες που έχουν αποκτήσει στο βίο τους.

Ευρωπαϊκό Διαβατήριο Δεξιοτήτων (European Skills Passport)

Το Ευρωπαϊκό Διαβατήριο Δεξιοτήτων (ΕΔΔ) αποτελεί έναν ηλεκτρονικό φάκελο που επιτρέπει στους Ευρωπαίους πολίτες να παρουσιάσουν μια ολοκληρωμένη εικόνα των δεξιοτήτων και των προσόντων τους και διευκολύνει την καλύτερη αντιστοιχία μεταξύ της προσφοράς και της ζήτησης στην αγορά εργασίας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015α). Στο ΕΔΔ τα άτομα μπορούν να καταγράψουν όλες τις δεξιότητες και τις ικανότητες που απέκτησαν κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης και της κατάρτισής τους, καθώς και την επαγγελματική τους πείρα, σε εύκολα προσβάσιμη μορφή. Το ΕΔΔ διατίθεται σε όλες τις επίσημες γλώσσες της Ε.Ε. και αποτελεί μέρος του συστήματος Europass, συμπληρώνοντας το παραδοσιακό βιογραφικό σημείωμα και δίνοντας τη δυνατότητα στους εργοδότες να ξεπεράσουν τα γλωσσικά εμπόδια και να βρουν τους ειδικευμένους εργαζόμενους που χρειάζονται για να καλύψουν τις κενές θέσεις εργασίας.

Ευρωπαϊκό σύστημα ακαδημαϊκών μονάδων για την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (ECVET)

Το ECVET είναι ένα σύστημα για την αναγνώριση, συγκέντρωση και μεταφορά πιστωτικών μονάδων (credits) στο χώρο της ΕΕΚ. Με το σύστημα αυτό μπορούν να αξιολογηθούν και να πιστοποιηθούν οι γνώσεις, οι δεξιότητες και οι ικανότητες που απέκτησε ένα άτομο, κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής του εκπαίδευσης και κατάρτισης, τόσο στη χώρα του, όσο και σε άλλα κράτη μέλη της Ε.Ε (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015β). Για να διευκολυνθεί η κινητικότητα στα κράτη-μέλη της Ε.Ε., το ECVET στοχεύει στη στήριξη της αναγνώρισης των μαθησιακών αποτελεσμάτων που έχουν αποκτηθεί μέσα από τυπικές, μη τυπικές αλλά και άτυπες διαδικασίες μάθησης. Το ECVET βασίζεται σε έννοιες και διαδικασίες οι οποίες χρησιμοποιούνται με έναν συστηματικό τρόπο για τη δημιουργία ενός κοινά αποδεκτού και διαφανούς τρόπου μεταφοράς πιστωτικών μονάδων και αναγνώρισης των μαθησιακών αποτελεσμάτων

στο χώρο της ΕΕΚ στην Ευρώπη (ο.π.). Ορισμένες από αυτές τις έννοιες και τις διαδικασίες έχουν ήδη ενσωματωθεί σε πολλά συστήματα προσόντων σε αρκετές Ευρωπαϊκές χώρες.

Μετά την παρουσίαση των παρεμφερών εργαλείων και πλησιάζοντας στο τέλος του κεφαλαίου, κρίνεται απαραίτητο να αναφερθούμε σε προηγούμενες έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί πάνω στο αντικείμενο της έρευνάς μας (Youthpass).

3.4 Προηγούμενες έρευνες σχετικά με το Youthpass

Youthpass Impact Study (2013)

Η μοναδική επιστημονική έρευνα που έχει πραγματοποιηθεί μέχρι στιγμής με αντικείμενο το Youthpass είναι η 'Youthpass Impact Study' που υλοποιήθηκε το 2012 από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με βασικό σκοπό να διαπιστώσει τον αντίκτυπο που έχει το Youthpass στους συμμετέχοντες στα Ευρωπαϊκά προγράμματα νεολαίας Youth In Action. Η έρευνα εξέτασε το Youthpass πρώτα ως εργαλείο για την υποστήριξη της μη τυπικής μάθησης σε ατομικό επίπεδο στο πλαίσιο δραστηριοτήτων νέων, δεύτερον ως μέσο για την καταγραφή της μαθησιακής διαδικασίας και των μαθησιακών αποτελεσμάτων και τρίτον ως πιστοποιητικό για τη διάδοση των ατομικών αποκτούμενων ικανοτήτων σε περιπτώσεις εργασίας ή εκπαίδευσης. Η έρευνα ήταν ποσοτικού χαρακτήρα, με αντιπροσωπευτικό δείγμα και σκοπό την εξαγωγή πιθανοκρατικών συμπερασμάτων. Τα ποσοτικά δεδομένα της έρευνας αντλήθηκαν με τη χρήση (on-line) ερωτηματολογίων και επιπλέον χρησιμοποιήθηκαν και ποιοτικές μέθοδοι (ομαδικές συνεντεύξεις, ομάδες εστίασης) για την βαθύτερη κατανόηση των αποτελεσμάτων. Τα ευρήματα της έρευνας έδειξαν ότι το Youthpass θεωρείται από τους νέους, σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, ως ένα ευρέως αποδεκτό εργαλείο που μπορεί να συμβάλλει στην αναγνώριση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης με ποικίλους τρόπους, ο κυριότερος των οποίων είναι ότι βοηθάει τους συμμετέχοντες σε διεθνή προγράμματα κινητικότητας να προσδιορίζουν, να εκτιμούν και να παρουσιάζουν τα μαθησιακά αποτελέσματα που πετυχαίνουν. Όσον αφορά τον αντίκτυπο του Youthpass στην επαγγελματική ζωή τους, οι περισσότεροι ερωτηθέντες εκτίμησαν ότι το εργαλείο αυτό αυξάνει τις πιθανότητές τους να βρουν εργασία ή πρακτική άσκηση και δήλωσαν ότι σκοπεύουν να το χρησιμοποιήσουν στη διαδικασία εύρεσης απασχόλησης. Ανάλογα

θετική ήταν και η εκτίμηση των ερωτηθέντων για την επιρροή του Youthpass στη συνέχιση των σπουδών και των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων τους.

Κεφάλαιο 4

Μεθοδολογία

Τα προηγούμενα δύο κεφάλαια προσέφεραν μια επισκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας σχετικά με τα βασικά αντικείμενα και τα θέματα που πραγματεύεται η μελέτη αυτή. Ο σκοπός αυτού του κεφαλαίου είναι να παρουσιαστεί η μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθήθηκε σε αυτή την έρευνα. Αρχικά θα διευκρινιστούν οι σκοποί και τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης και μετά θα παρουσιαστούν η ερευνητική προσέγγιση και ο σχεδιασμός που υιοθετήθηκε. Βαρύτητα, στη συνέχεια, θα δοθεί στις ερευνητικές μεθόδους και την ερευνητική διαδικασία που ακολουθήθηκε και στο τέλος θα συζητηθούν ειδικά θέματα μεθοδολογικού προβληματισμού, όπως θέματα γενίκευσης, εγκυρότητας, αξιοπιστίας και ηθικής και θα γίνει αναφορά στους περιορισμούς της παρούσας εργασίας.

4.1 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Οι σκοποί της παρούσας έρευνας λοιπόν είναι οι εξής:

1. Διερεύνηση του τρόπου αντίληψης της διαδικασίας απόκτησης του Youthpass από τους συμμετέχοντες σε ένα διεθνές Ευρωπαϊκό πρόγραμμα νέων Erasmus+ και της χρησιμότητάς της στον προσδιορισμό αποτελεσμάτων μη τυπικής και άτυπης μάθησης.
2. Διαπίστωση του αντίκτυπου που έχει η διαδικασία απόκτησης του εργαλείου αυτού και η κατοχή του στην μετέπειτα επαγγελματική και εκπαιδευτική πορεία των συμμετεχόντων.

Και οι δύο αυτοί σκοποί της έρευνας έχουν έναν διερευνητικό (exploratory) χαρακτήρα. Όπως επισημαίνουν και οι Saunders et al. (2003), οι διερευνητικές μελέτες χαρακτηρίζονται από ευελιξία και κύριος σκοπός τους είναι η ανάλυση αποκαλυπτικών καταστάσεων. Ο ερευνητής θα πρέπει να είναι ανοικτός και δεκτικός στην αλλαγή κατεύθυνσης της έρευνας, σε περίπτωση που προκύψει τέτοια ανάγκη από τα νέα

δεδομένα. Αυτή η προσέγγιση είναι εξαιρετικά χρήσιμη για την κατανόηση φαινομένων, συμπεριφορών και καταστάσεων και επιτρέπει την εστίαση του ερευνητικού ενδιαφέροντος σε σημεία που θα αποδειχθούν κρίσιμα στην πορεία της έρευνας (Bryman & Bell, 2003).

Ακολούθως, τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα είναι τα εξής:

- Πόσο κατανοητή και προσιτή στη χρήση είναι η διαδικασία Youthpass για τους συμμετέχοντες;
- Σε ποιον βαθμό βελτιώνουν οι συμμετέχοντες μέσω της διαδικασίας Youthpass την ικανότητά τους να αναγνωρίζουν, να περιγράφουν και να επικοινωνούν τα μαθησιακά αποτελέσματα που επιτυγχάνουν;
- Κατά πόσο η διαδικασία Youthpass και το πιστοποιητικό Youthpass ενθαρρύνει τους κατόχους του να εμπλακούν περισσότερο σε εκπαιδευτικές/επιμορφωτικές δραστηριότητες (τυπικής, μη τυπικής ή άτυπης μάθησης);
- Κατά πόσο η διαδικασία Youthpass και το πιστοποιητικό Youthpass ενισχύει ή ενθαρρύνει τους κατόχους του να βελτιώσουν την απασχολησιμότητά τους;

Το πρώτο ερευνητικό ερώτημα έχει ως σκοπό να αποτυπώσει τις εντυπώσεις των ατόμων για τη διαδικασία Youthpass που συμμετείχαν, δηλαδή σχετικά με το αν κατανόησαν τη διαδικασία που ακολουθήθηκε για τον προσδιορισμό των μαθησιακών αποτελεσμάτων, αν τους φάνηκε φιλική και προσιτή στη χρήση. Το δεύτερο ερώτημα εξερευνά ουσιαστικά την επιρροή της διαδικασίας Youthpass στους συμμετέχοντες ως προς την ικανότητα να προσδιορίζουν και να εκφράζουν τα αποτελέσματα της μάθησης που έλαβαν. Το τρίτο ερώτημα ασχολείται με τη μορφή του Youthpass και ως πιστοποιητικού, πέρα από διαδικασία, και ερευνά τον αντίκτυπο σε εκπαιδευτικό επίπεδο ως προς την πιθανή ενθάρρυνση και ώθηση που μπορεί να δίνεται στα άτομα για περισσότερες επιμορφωτικές δραστηριότητες, σε όλα τα πεδία της ΔΒΜ. Τέλος, το τέταρτο ερώτημα έχει ακριβώς την ίδια φιλοσοφία με το τρίτο, μόνο που επικεντρώνεται στην έννοια της απασχολησιμότητας αντί της εκπαίδευσης.

Σε συνδυασμό με τα ερευνητικά ερωτήματα, συνηθίζεται στις μελέτες να διατυπώνονται και ερευνητικές υποθέσεις. Ωστόσο, με δεδομένο τον διερευνητικό χαρακτήρα της έρευνας αυτής, θεωρείται αδόκιμη η διατύπωση υποθέσεων. Όπως

σημειώνουν και οι Bouma & Atkinson (1995), όταν μια έρευνα επικεντρώνεται σε μια κατάσταση και προσπαθεί να εξερευνήσει τι ακριβώς συμβαίνει, τότε δεν ενδείκνυται να χρησιμοποιούνται υποθέσεις. Κι αυτό γιατί όταν υπάρχουν υποθέσεις, τότε η γνώμη του ερευνητή είναι επηρεασμένη πριν το ξεκίνημα της έρευνας. Κάτι τέτοιο θα είχε σαφώς αρνητικές συνέπειες στην περίπτωση αυτής της μελέτης, όπου ο ερευνητής πρέπει να είναι και να παραμένει ουδέτερος σε απόψεις από την αρχή έως το τέλος της έρευνας, λόγω του διερευνητικού χαρακτήρα αυτής.

Ποιος είναι όμως ακριβώς ο χαρακτήρας και η προσέγγιση της παρούσας έρευνας;

4.2 Ερευνητική προσέγγιση

Η έρευνα αυτή ακολουθεί την ποιοτική προσέγγιση και αποτελεί ποιοτική έρευνα, με χρήση ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων. Ο ποιοτικός χαρακτήρας της έγκειται στο ότι ενδιαφέρεται να κατανοήσει ένα συγκεκριμένο πλαίσιο δράσης και όχι να κάνει προβλέψεις γι αυτό. Στοχεύει στην διερεύνηση και κατανόηση σε βάθος κοινωνικών φαινομένων ή απόψεων και στοχεύει περισσότερο στην ολιστική κατανόηση στάσεων, συμπεριφορών, κινήτρων ή αντιλήψεων παρά στην επαλήθευση υποθέσεων ή στη γενίκευση σε ένα μεγαλύτερο πληθυσμό (Mason, 2011). Όπως αναφέρει επίσης ο Maxwell (2012), η ποιοτική έρευνα μελετά την εμπειρία των ατόμων και τα νοήματα που τη διαμορφώνουν, εστιάζοντας στο ευρύτερο πολιτισμικό και κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο εγγράφεται. Χαρακτηριστικά της ποιοτικής προσέγγισης είναι το μικρό δείγμα συμμετεχόντων και η ανάλυση των πληροφοριών που συλλέγονται.

Η προσέγγιση που ακολουθείται, μπορεί να ειπωθεί, ότι είναι σε ακολουθία με τις τάσεις που παρατηρούνται στο πεδίο της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και της ΔΒΜ στις ακαδημαϊκές και ερευνητικές κοινότητες, όπου σύμφωνα με τον Earl Babbie, τα τελευταία χρόνια έχουν κυριαρχήσει οι ποιοτικές έρευνες (2011). Στον αντίποδα βέβαια βρίσκονται οι κυρίαρχοι πολιτικοί οργανισμοί, τόσο σε διεθνές όσο και σε εθνικό επίπεδο, οι οποίοι προτιμούν να διεξάγουν ποσοτικές έρευνες (ο.π.).

Επίσης, για τις ανάγκες της έρευνας η μεθοδολογική προσέγγιση ακολούθησε την αρχή της τριγωνοποίησης, χρησιμοποιήθηκαν δηλαδή διάφορες μέθοδοι συλλογής δεδομένων για να εξαχθούν πιο ασφαλή συμπεράσματα. Οι μέθοδοι αυτές, που θα παρουσιαστούν αναλυτικά στη συνέχεια, ήταν το ερωτηματολόγιο που συμπληρώθηκε από όλους τους νέους συμμετέχοντες στο συγκεκριμένο πρόγραμμα Erasmus+/
40

Νεολαία, οι ημι-δομημένες συνεντεύξεις με τους αρχηγούς κάθε εθνικής αποστολής και η ανάλυση δευτερογενών πηγών.

4.3 Ερευνητικός σχεδιασμός

Για να εξηγήσουμε τον ερευνητικό σχεδιασμό που επιλέξαμε για τη μελέτη αυτή, κρίνεται απαραίτητο να διευκρινίσουμε ορισμένα ζητήματα για το Youthpass. Η διαδικασία Youthpass λοιπόν, που περιγράφηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, με τις διεργασίες αναστοχασμού, αποτύπωσης και καταγραφής των μαθησιακών αποτελεσμάτων που περιλαμβάνει, δεν εφαρμόζεται υποχρεωτικά στα προγράμματα Erasmus+/Νεολαία (αλλά προαιρετικά) και επίσης δεν υπάρχουν κάποια κριτήρια ή σημεία αναφοράς για την αξιολόγησή της σε επίπεδο εφαρμογής από τους χρήστες της. Συνεπώς, για κάθε πιστοποιητικό Youthpass που εκδίδεται δεν μπορεί κάποιος να είναι σίγουρος ότι η διαδικασία Youthpass έχει εφαρμοστεί όπως αναφέρεται στη θεωρία, εκτός αν έχει διαπιστωθεί αυτό με παρατήρηση και αξιολόγηση της διαδικασίας.

Από την χρόνια (από το 2009) ενασχόληση του συγγραφέα της παρούσας εργασίας στο πεδίο της νεολαίας και στα προγράμματα Erasmus+/Νεολαία & YIA, έχει διαπιστωθεί από τον ίδιο πολλαπλές φορές ότι η διαδικασία Youthpass δεν εφαρμόζεται από κάθε οργανισμό με τον ίδιο τρόπο. Υπάρχουν πάρα πολλοί οργανισμοί νεολαίας που απλά το δίνουν ως πιστοποιητικό, δεν το εξηγούν ως εργαλείο και δεν οργανώνουν τη διαδικασία που έχει φτιαχτεί από τους σχεδιαστές του, έτσι ώστε οι συμμετέχοντες νέοι να κάνουν αναστοχασμό και να καταγράψουν τα μαθησιακά αποτελέσματα που αποκόμισαν από το πρόγραμμα. Υπάρχουν ακόμα άλλοι οργανισμοί που εξηγούν τα πάντα πλημμελώς, διεκπεραιώνοντας τη διαδικασία χωρίς διάθεση να αφιερώσουν χρόνο και προσπάθεια στην ολοκλήρωσή της με τις καλύτερες δυνατές προϋποθέσεις, με αποτέλεσμα να μη δίνεται ιδιαίτερη σημασία στη διαδικασία και από τους συμμετέχοντες. Και φυσικά υπάρχουν και αρκετοί οργανισμοί που εφαρμόζουν τη διαδικασία όπως προβλέπεται από την Ε.Ε. και δίνουν βαρύνουσα σημασία στο εργαλείο αυτό.

Σε περίπτωση λοιπόν που γινόταν, για τις ανάγκες της έρευνας αυτής, συλλογή δεδομένων από κατόχους Youthpass που συμμετείχαν σε διαφορετικά προγράμματα Erasmus+/Νεολαία, θα εγκυμονούσε ο κίνδυνος σφάλματος και θα ήταν αμφίβολη η αξιοπιστία στα δεδομένα που θα λαμβάνονταν. Κι αυτό γιατί οι συμμετέχοντες από

διαφορετικά προγράμματα θα είχαν πιθανότατα (σύμφωνα με τη διαπίστωση που περιγράψαμε στην προηγούμενη παράγραφο) αρκετά διαφορετικές εμπειρίες στη διαδικασία Youthpass που ακολούθησαν, με αποτέλεσμα να απαντούν σε όμοια ερευνητικά ερωτήματα έχοντας όμως διαφορετική κατανόηση και πρόσληψη για το περιεχόμενο των ερωτημάτων που θα τους υποβαλλόταν. Έχοντας αυτό το ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα κατά νου, αποφασίστηκε να εστιάσει η έρευνα στη μελέτη περίπτωσης, με το σκεπτικό ότι αν η έρευνα εστιαζόταν σε μια συγκεκριμένη περίπτωση προγράμματος και στους συμμετέχοντές του, τότε όλοι θα είχαν περάσει από το ίδιο επίπεδο εφαρμογής της διαδικασίας Youthpass και θα εξουδετερωνόταν ο παραπάνω αρνητικός παράγοντας.

Αρκετοί όμως λόγοι ακόμα συνετέλεσαν στο να θεωρηθεί το ερευνητικό αυτό είδος ως κατάλληλο για την εργασία αυτή, καθώς η μελέτη περίπτωσης εμφανίζει σημαντικά πλεονεκτήματα για έρευνες σαν την παρούσα. Ανατρέχοντας στη βιβλιογραφία διαπιστώνουμε ότι οι στόχοι της μελέτης περίπτωσης και πολλά χαρακτηριστικά της ταιριάζουν σε μεγάλο βαθμό με τους σκοπούς και τη φιλοσοφία της προσπάθειας αυτής και όλα αυτά θα επιχειρήσουμε να αναδείξουμε στη συνέχεια.

Στη μελέτη περίπτωσης λοιπόν ο ερευνητής επιθυμεί να μελετήσει σε βάθος μια περίπτωση. Ως περίπτωση θεωρείται μια σχετικά οριοθετημένη 'ολότητα', η οποία αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου συστήματος (Robson, 2007). Βασικός στόχος της μελέτης περίπτωσης είναι η σκιαγράφηση μιας μοναδικής περίπτωσης ή μιας γενικότερης κατάστασης και όχι η γενίκευση των ευρημάτων. Το δυνατό της στοιχείο είναι η έμφαση που δίνει στη λεπτομέρεια και στα χαρακτηριστικά της ίδιας της περίπτωσης. Βέβαια, όπως αναφέρουν και οι Cohen et al. (2007: 312), αυτό δεν σημαίνει ότι από τα ευρήματα μιας μελέτης περίπτωσης δεν μπορούν να διατυπωθούν θεωρητικές δηλώσεις (όπως η γενίκευση από τα χαρακτηριστικά μιας μεμονωμένης περίπτωσης σε πληθώρα κατηγοριών με τα ίδια χαρακτηριστικά), ωστόσο κάτι τέτοιο δεν αποτελεί τον πρωταρχικό σκοπό της μελέτης.

Η μελέτη περίπτωσης επικεντρώνεται σε ατομικά δρώντα υποκείμενα και προσπαθεί να κατανοήσει τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται τα γεγονότα, ενώ παράλληλα «συλλέγει πλούσιες και γλαφυρές περιγραφές γεγονότων σχετικών με την εκάστοτε περίπτωση» (Cohen et al, 2007: 310). Η μελέτη περίπτωσης προσπαθεί να κατανοήσει

τις σκέψεις, τα βιώματα και τις απόψεις των συμμετεχόντων και γι αυτό το λόγο «είναι σημαντικό να αφήνουμε τα γεγονότα και τις καταστάσεις να 'μιλήσουν από μόνα τους' αντί να ερμηνεύονται, να αξιολογούνται ή να κρίνονται στο μεγαλύτερό τους μέρος από τον ερευνητή (ο.π.: 311). Αυτό φυσικά δεν σημαίνει ότι οι μελέτες περίπτωσης είναι εικονογραφικές ή μη συστηματικές, αντιθέτως, τα δεδομένα συλλέγονται συστηματικά και με αυστηρότητα (ο.π.).

Στην παρούσα εργασία συγκεκριμένα εκπονείται διερευνητική μελέτη περίπτωσης (που λειτουργούν πιλοτικά για άλλες μελέτες ή ερευνητικά ερωτήματα) και θα ακολουθηθεί η ερμηνευτική ερευνητική παράδοση, προσεγγίζοντας την κατάσταση 'μέσα από τα μάτια των συμμετεχόντων' (Cohen et al, 2007: 312). Το είδος αυτό της μελέτης προσδίδει αρκετά πλεονεκτήματα στην έρευνα, όπως:

- τα αποτελέσματα θα μπορούν να είναι πιο εύκολα κατανοητά από ευρύ κοινό
- τα αποτελέσματα γίνονται άμεσα κατανοητά, "μιλούν από μόνα τους"
- αποτυπώνουν χαρακτηριστικά μεμονωμένα που σε άλλες περιπτώσεις μπορεί να χάνονταν σε μεγαλύτερης κλίμακας δεδομένα
- είναι στενά και ισχυρά συνδεδεμένα με την πραγματικότητα
- μπορούν να διεξαχθούν από έναν ερευνητή, χωρίς να χρειάζεται πλήρης ερευνητική ομάδα (που έχει σημασία λόγω των περιορισμών της παρούσας εργασίας)
- μπορούν να αγκαλιάσουν και να χτίσουν πάνω σε απρόσμενα γεγονότα που θα αποκαλυφθούν (Cohen et al, 2007: 315).

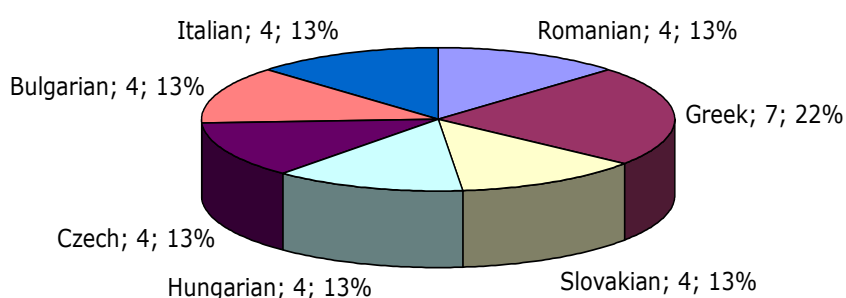
4.4 Ειδική περιγραφή μελέτης περίπτωσης

Η περίπτωση που επιλέχτηκε για να μελετηθεί και να εστιάσει η παρούσα έρευνα είναι το Ευρωπαϊκό πρόγραμμα ανταλλαγής νέων Erasmus+ με τίτλο "*Come Out & Play*", που υλοποιήθηκε τον Αύγουστο του 2015 στην Ελλάδα. Η συγκεκριμένη περίπτωση προγράμματος κρίνεται ως ιδιαίτερα κατάλληλη για διερεύνηση, καθώς στο πρόγραμμα αυτό ο ερευνητής κατείχε το ρόλο του 'υπεύθυνου υλοποίησης', είχε διαρκή πρόσβαση και επέβλεψε όλη τη διαδικασία Youthpass που εφαρμόστηκε και μπορεί να επιβεβαιώσει ότι η διαδικασία Youthpass υλοποιήθηκε όπως εμφανίζεται στα εγχειρίδια του Youthpass. Συνεπώς, οι συμμετέχοντες του προγράμματος έλαβαν όλοι την ίδια υποστήριξη και ακολούθησαν όμοιες διεργασίες για τη διαδικασία Youthpass

και έτσι μπόρεσε να εξουδετερωθεί ο παραπάνω αρνητικός παράγοντας που αναφέραμε και σχετίζεται με το επίπεδο εφαρμογής της διαδικασίας Youthpass στα διάφορα προγράμματα Erasmus+/Νεολαία που υλοποιούνται.

Στο πρόγραμμα “Come Out & Play” λοιπόν συμμετείχαν 31 νέοι, ηλικίας 18-30 ετών, από 7 χώρες της Ευρώπης (Ιταλία, Ρουμανία, Ουγγαρία, Τσεχία, Βουλγαρία, Σλοβακία και Ελλάδα). Συγκεκριμένα, συμμετείχαν 7 νέοι από την Ελλάδα και 4 νέοι από τις υπόλοιπες 6 χώρες.

Nationality of Participants

Γράφημα 1: Εθνικότητα Συμμετεχόντων

Τους νέους αυτούς συνόδευαν 7 άτομα (χωρίς όριο ηλικίας) που αποτελούσαν τους αρχηγούς κάθε αποστολής/ομάδας χώρας και είχαν το ρόλο του υποστηρικτή, εμπνευστή και υπευθύνου των ατόμων της ομάδας σε θέματα μετακινήσεων, καθημερινής διαβίωσης, υγείας και μάθησης. Υλοποιήθηκε τον Αύγουστο του 2015 στην Έδεσσα και διήρκεσε 8 ημέρες.

Το πρόγραμμα είχε ως κύριο σκοπό να υποδείξει τη σημασία των υπαίθριων δραστηριοτήτων και παιχνιδιών ως μέσο καταπολέμησης του εθισμού των νέων στο διαδίκτυο και του φαινομένου της ‘videophilia’. Οι συμμετέχοντες βρίσκονταν μαζί καθ’

όλη τη διάρκεια της ημέρας, πραγματοποιώντας διάφορες κοινές δραστηριότητες και γευματίζοντας μαζί. Οι δραστηριότητες περιλάμβαναν υπαίθρια παιχνίδια, βιωματικά εργαστήρια, ομαδικές εργασίες, παρουσιάσεις, εκπαιδευτικά εργαστήρια και περιηγήσεις. Όλες οι δραστηριότητες και τα εργαστήρια είχαν χαρακτήρα μη τυπικής και άτυπης μάθησης.

Όσον αφορά το Youthpass, το εργαλείο αυτό παρουσιάστηκε, εξηγήθηκαν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του (π.χ. πλαίσιο οκτώ βασικών ικανοτήτων, αυτό-αξιολόγηση κτλ.) και δοκιμάστηκε στους νέους την 1^η ημέρα σε ειδικό εργαστήριο που έλαβε χώρα. Επίσης, κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου, οι συμμετέχοντες χωρίστηκαν μεταξύ τους σε ζευγάρια 'μαθησιακών φίλων' (learning buddies), τα οποία διατηρήθηκαν μέχρι το τέλος του προγράμματος. Στο τέλος κάθε ημέρας οι συμμετέχοντες βρίσκονταν για 20 λεπτά με τον μαθησιακό φίλο (learning buddy) τους και έκαναν προσωπικό αναστοχασμό (self-reflection) και αυτό-αξιολόγηση της μάθησης που έλαβαν και των δεξιοτήτων που πιθανώς καλλιέργησαν, μαζί με καταγραφή όλων αυτών των δεδομένων σε ειδικό έντυπο που τους μοιράστηκε και περιείχε τη βοηθητική κατηγοριοποίηση των οκτώ βασικών ικανοτήτων. Η διαδικασία για το Youthpass στο τέλος κάθε μέρας γινόταν ως εξής:

Σε κάθε ζευγάρι μαθησιακών φίλων, ένας από τους δύο (ας υποθέσουμε ο Α συμμετέχων) υπέβαλε αρχικά ερωτήσεις στον άλλον (Β συμμετέχων) σχετικά με τη μάθηση που έλαβε εκείνος κατά τη διάρκεια της ημέρας. Ουσιαστικά οι ερωτήσεις αυτές βοηθούσαν τον Β να εκφραστεί και διευκόλυναν τη διεργασία του αναστοχασμού. Έτσι ο Β προέβαινε σε αναστοχασμό και αυτό-αξιολόγηση για τη μαθησιακά αποτελέσματα που πέτυχε ο ίδιος και ο Α κατέγραφε τα πάντα γραπτώς. Μετά αλλάζανε ρόλους και ο Β υπέβαλε ερωτήσεις στον Α για τη μάθηση που έλαβε ο τελευταίος και ο Β κατέγραφε τα δεδομένα που αποτύπωνε ο Α για τον εαυτό του. Στο τέλος του προγράμματος όλοι οι συμμετέχοντες συγκέντρωσαν τα δεδομένα που είχαν καταγραφεί από τον μαθησιακό φίλο τους όλες αυτές τις ημέρες σχετικά με τη μάθηση που έλαβαν και τα αντέγραψαν στην ειδική ηλεκτρονική φόρμα στην ιστοσελίδα του Youthpass. Παράλληλα, την τελευταία μέρα τους απονεμήθηκε και το πιστοποιητικό Youthpass ως αποδεικτικό για τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα και ως επίσημο έγγραφο της Ε.Ε. που επικυρώνει τα μαθησιακά αποτελέσματα που είχαν καταγραφεί με τη μέθοδο της αυτό-αξιολόγησης.

4.5 Ερευνητικές μέθοδοι – Ερευνητική διαδικασία

Όπως αναφέρθηκε, η παρούσα έρευνα είναι ποιοτική, με χρήση ποιοτικών και ποσοτικών μεθόδων συλλογής δεδομένων. Προσπαθήσαμε να αξιοποιήσουμε τις θετικές ιδιότητες και από τους δύο τύπους μεθόδων και δεν μπήκαμε στο συχνό δίλημμα επιλογής μεταξύ ενός από τους δύο τύπους. Όπως αναφέρουν και οι Cohen et al (2007: 75), στις κοινωνικές επιστήμες έχει εγκαταλειφτεί η κίβδηλη επιλογή ανάμεσα σε ποιοτικά και ποσοτικά δεδομένα, σημασία έχει περισσότερο ο συνδυασμός που μπορεί να αξιοποιήσει τα θετικά γνωρίσματα και από τα δύο. Έτσι για τις ανάγκες της έρευνας και με δεδομένους τους διαθέσιμους πόρους για την πραγματοποίησή της, αλλά και για λόγους τριγωνοποίησης των ευρημάτων, επιλέχτηκε η χρήση ερωτηματολογίων σε συνδυασμό με τη χρήση συνεντεύξεων.

Ερωτηματολόγια

Στο χρονικό διάστημα 20.12.15-10.01.16 ζητήθηκε από όλους τους (31) νέους συμμετέχοντες του προγράμματος να συμπληρώσουν ένα προκατασκευασμένο ερωτηματολόγιο (το ακριβές περιεχόμενο επισυνάπτεται στο παράρτημα της εργασίας) που περιείχε είκοσι οκτώ ερωτήματα, τα οποία σχετίζονταν με τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης. Σε αυτό περιλαμβάνονταν, αφενός ερωτήματα κλειστού τύπου με ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής στις οποίες οι ερωτώμενοι μπορούσαν να επιλέξουν μία απάντηση, και αφετέρου ερωτήματα ανοικτού τύπου, στα οποία δινόταν ένα πλαίσιο στους συμμετέχοντες για να συμπληρώσουν, σε μορφή κειμένου, πρόσθετες πληροφορίες, απόψεις και δεδομένα για να εμπλουτίσουν και να διαφωτίσουν τις απαντήσεις-επιλογές τους. Για τις περισσότερες ερωτήσεις κλειστού τύπου έγινε χρήση της κλίμακας Likert, με πέντε πιθανές απαντήσεις, ξεκινώντας από την τελείως αρνητική και καταλήγοντας στην τελείως θετική (καθόλου - λίγο - σε μέτριο βαθμό - πολύ - απόλυτα), ενώ σε ορισμένες χρησιμοποιήθηκε η σημασιολογικά διαφοροποιημένη κλίμακα Osgood, με απαντήσεις που κυμαίνονταν από το 1 έως το 5 και σημασιολογικά αντίθετους χαρακτηρισμούς στα δύο άκρα (Robson, 2007). Επίσης, δόθηκε προσοχή να μην υπάρχουν καθόλου καθοδηγητικές ερωτήσεις στο ερωτηματολόγιο. Οι ερωτήσεις ανοικτού τύπου είχαν σκοπό την παροχή περισσότερο ποιοτικών δεδομένων για βαθύτερη κατανόηση των ποσοτικών δεδομένων (απαντήσεων στις ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής). Το ποσοστό απόκρισης των

συμμετεχόντων ήταν 100%, καθώς και οι 31 συμμετέχοντες συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο που τους δόθηκε.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν σε μεταγενέστερο χρόνο από τα ερωτηματολόγια (συγκεκριμένα στο χρονικό διάστημα 20.01.16-05.02.16), με σκοπό να αξιοποιηθούν οι απαντήσεις των νέων συμμετεχόντων, να συζητηθούν και να εξηγηθούν από τους αρχηγούς των εθνικών αποστολών, αλλά και για λόγους τριγωνοποίησης. Πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις και με τους 7 αρχηγούς που είχαν πάρει στο πρόγραμμα και το ποσοστό ανταπόκρισης ήταν και εδώ 100%.

Όσον αφορά τον τύπο τους, οι συνεντεύξεις ήταν ημι-δομημένες (semi-structured), δηλαδή ο κορμός των ερωτήσεων που τέθηκαν ήταν προκαθορισμένος, αλλά η συνέντευξη κινούταν αρκετά ελεύθερα γύρω από το ερευνητικό αντικείμενο (Mason, 2011). Η συζήτηση μπορούσε να αποκλίνει ορισμένες φορές, αν διαφαινόταν ότι κάτι τέτοιο επιθυμούσε ο συνεντευξιαζόμενος ή αν έκρινε ο συνεντευκτής ότι άξιζε (σύμφωνα με τις απαντήσεις των αρχηγών) να δοθεί μια διαφορετική κατεύθυνση που θα τροφοδοτούσε με χρήσιμο υλικό τα ποιοτικά δεδομένα που λαμβάνονται. Με τον τρόπο αυτό λαμβάνονταν υπόψη διάφορα ζητήματα, φαινόμενα ή έννοιες που αναδύονταν κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, γεγονός καθοριστικής σημασίας στην ποιοτική έρευνα (Creswell, 2011).

Περνώντας σε πιο πρακτικά ζητήματα, οι συνεντεύξεις υλοποιήθηκαν μέσω της διαδικτυακής πλατφόρμας skype, με επικοινωνία μέσω ήχου και εικόνας και καταγραφή της συνομιλίας. Η μέση διάρκεια των συνεντεύξεων ήταν περίπου 40 λεπτά και πριν από τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων οι αρχηγοί είχαν ενημερωθεί με μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου για το θέμα, τη φύση και τους σκοπούς της έρευνας. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι αρχηγοί είχαν γνωρίσει προσωπικά τον ερευνητή κατά τη διάρκεια του προγράμματος “Come Out & Play” και συνεπώς η οικειότητα και η εμπιστοσύνη (η ύπαρξη των οποίων θεωρείται απαραίτητη συνθήκη για να αποκτήσει περισσότερο διεισδυτική ματιά η συνέντευξη, σύμφωνα με τον Mason, 2011) είχαν ήδη ‘κτιστεί’ ως ένα βαθμό πριν την πραγματοποίηση των συνεντεύξεων. Τέλος, αξίζει να σημειώσουμε εδώ ότι αυτούσια αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις με τους αρχηγούς

των αποστολών παρατίθενται στο κεφάλαιο με την παρουσίαση των ευρημάτων της έρευνας.

4.6 Μεθοδολογικές παρατηρήσεις, περιορισμοί και ηθικά ζητήματα

Αναμφίβολα, ορισμένα από τα πιο σημαντικά ζητήματα σε μια έρευνα είναι η εγκυρότητα και η αξιοπιστία της. Βέβαια, δεν θα ήταν συνετό να θεωρούμε ότι είναι δυνατόν να εκμηδενιστούν οι διάφοροι κίνδυνοι σχετικά με την εγκυρότητα και την αξιοπιστία, καθώς μια έρευνα, ειδικά ποιοτική, βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στις ερμηνείες που δίνει ο ερευνητής στα δεδομένα αλλά και στην υποκειμενικότητα των ερωτώμενων. Ο ερευνητής δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να εκληφθεί ως ουδέτερος, αποστασιοποιημένος και αμερόληπτος επιστήμονας που χρησιμοποιεί τις ερωτήσεις που υποβάλλει όπως ο χειρουργός χειρίζεται το νυστέρι (Elliott, 2005). Η εγκυρότητα συνεπώς «πρέπει να ιδωθεί περισσότερο ως ένα θέμα που έχει να κάνει με ένα επίπεδο βαθμού παρά ως μια απόλυτη κατάσταση» (Cohen et al, 2007: 176). Όσο και αν προσπαθεί να αποστασιοποιηθεί από τους ερωτώμενους, κάτι τέτοιο δεν είναι απόλυτα εφικτό και ίσως όχι και ενδεδειγμένο (Robson, 2007).

Αυτό όμως που είναι εφικτό είναι να δοθεί η μέγιστη προσοχή στο να μειωθούν οι κίνδυνοι σε σχέση με την εγκυρότητα και την αξιοπιστία, και πάνω απ' όλα να υπάρχει διαφάνεια και ειλικρίνεια για όλη την ερευνητική διαδικασία (Cohen et al, 2007: 176). Ουσιαστικά στην ποιοτική έρευνα θα πρέπει να αντικατασταθούν οι έννοιες που σχετίζονται με την εγκυρότητα με την έννοια της αυθεντικότητας και ο «όρος 'κατανόηση' είναι περισσότερο δόκιμος από το όρο 'εγκυρότητα'» (ο.π.: 178). Και αυτό ακριβώς είναι το σημείο που έδωσε έμφαση η παρούσα εργασία, να περιγράψει με ειλικρίνεια και να δώσει διαφάνεια σε όλα τα ζητήματα και τα αποτελέσματα που παρουσιάζει, έτσι ώστε να επιτρέψει στον αναγνώστη να αποτιμήσει κριτικά την έρευνα, να αναγνωρίσει στιγμές που ο ερευνητής ίσως έχει επηρεαστεί από ατομικά του χαρακτηριστικά (προσωπικές πεποιθήσεις, ρόλος, εθνικότητα, φύλο κ.α.) και να εξάγει τα δικά του συμπεράσματα.

Όσον αφορά περιορισμούς που υπάρχουν στη γενίκευση των αποτελεσμάτων της έρευνας, αξίζει να σημειωθεί ότι τα αποτελέσματα από την μελέτη περίπτωσης

δύνανται να γενικευτούν για παρόμοια προγράμματα όπως το εξεταζόμενο, με την επισήμανση ωστόσο ότι η γενίκευση αυτή δεν μπορεί να είναι πιθανοθεωρητικού χαρακτήρα (όπως συμβαίνει με έρευνες που εφαρμόζουν στατιστικές μεθόδους ανάλυσης δεδομένων), αλλά μόνο αναλυτικού χαρακτήρα (Yin, 2012). Οι γενικεύσεις αναλυτικού χαρακτήρα δημιουργούν μια λογική που μπορεί να εφαρμοστεί και σε άλλες παρόμοιες καταστάσεις (ο.π.).

Τέλος, σε σχέση με ζητήματα εμπιστευτικότητας αναφορικά με τους συμμετέχοντες στην έρευνα, διευκρινίζουμε ότι δόθηκαν σε όλους τους ερωτώμενους και συνεντευξιαζόμενους εγγυήσεις για την ανωνυμία τους στην παρουσίαση της έρευνας και για τη διαφύλαξη των προσωπικών τους στοιχείων. Πριν τη διεξαγωγή της συνέντευξης υπήρξε πάντα διαβεβαίωση από τον συνεντευκτή προς τους αρχηγούς ότι δεν ήταν υποχρεωμένοι να μιλήσουν για οτιδήποτε δεν επιθυμούσαν και ότι είχαν το δικαίωμα να αποσυρθούν αν ένιωθαν άβολα με τη διαδικασία. Οι συνεντευξιαζόμενοι προτίμησαν να μην αναφερθούν τα πραγματικά τους ονόματα στην έρευνα και έτσι δεν χρησιμοποιούνται ονόματα στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων και στην παράθεση αποσπασμάτων από τις συνεντεύξεις. Επίσης, στις έρευνες συνηθίζεται η 'ανταλλαγή δώρων' μεταξύ ερευνητή και συμμετεχόντων και στο πλαίσιο αυτό δεσμευτήκαμε να παρουσιάσουμε τα αποτελέσματα της μελέτης αυτής στους συμμετέχοντες νέους, στους αρχηγούς και στους ΜΚΟ που ανήκουν, γεγονός που θα επιτρέψει και στους ίδιους να εξάγουν συμπεράσματα για το εργαλείο Youthpass και τη διαδικασία αναστοχασμού στην οποία μάλιστα πήραν μέρος οι ίδιοι.

Κεφάλαιο 5

Ευρήματα – Αποτελέσματα

Τα ευρήματα που παρουσιάζονται σε αυτή την εργασία προέρχονται, όπως προαναφέρθηκε, από τρεις διαφορετικές πηγές. Ο βασικός κορμός και ο κύριος όγκος του ερευνητικού υλικού προέρχεται από τα ερωτηματολόγια που συμπλήρωσαν οι 31 νέοι συμμετέχοντες του προγράμματος “Come Out & Play” και τα ποσοτικά (ερωτήσεις κλειστού τύπου) και ποιοτικά (ερωτήσεις ανοικτού τύπου) δεδομένα που εξάχθηκαν. Τα ευρήματα λοιπόν της έρευνας βασίζονται κατά κύριο λόγο στα αποτελέσματα που προκύπτουν από τα ερωτηματολόγια και τις απαντήσεις των νέων συμμετεχόντων. Οι συνεντεύξεις με τους αρχηγούς (συνοδούς) των εθνικών ομάδων επίσης διαδραματίζουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στη διαφώτιση των δεδομένων των ερωτηματολογίων, στην εμβάθυνση στα εξεταζόμενα θέματα αλλά και στην εξαγωγή νέων ποιοτικών δεδομένων. Τέλος, οι βιβλιογραφικές (δευτερογενείς) πηγές χρησιμοποιούνται μόνο περιστασιακά και υποστηρικτικά, για να βοηθήσουν τον αναγνώστη να κατανοήσει καλύτερα τις απαντήσεις που δίνονται στα ερευνητικά ερωτήματα.

5.1 Τα χαρακτηριστικά των νέων συμμετεχόντων

Πριν προχωρήσουμε στην αποτύπωση των δεδομένων που προέκυψαν σε σχέση με τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης, κρίνουμε σκόπιμο να παρουσιάσουμε συντόμως τα χαρακτηριστικά του δείγματος των ερωτηθέντων στο ερωτηματολόγιο, των 31 νέων συμμετεχόντων δηλαδή του προγράμματος “Come Out & Play”, στους οποίους εστιάζει η μελέτη.

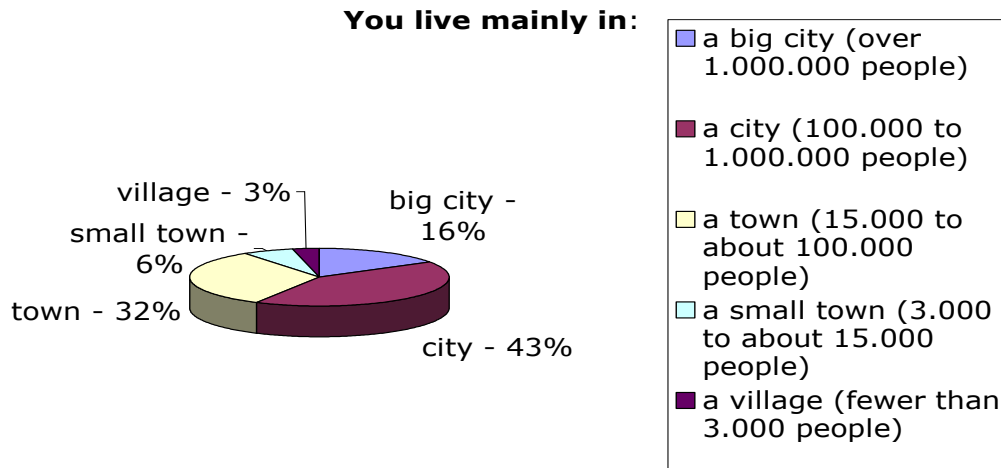
Γράφημα 2: Ηλικία Συμμετεχόντων

Αναφορικά με την ηλικία, παρατηρούμε ότι όλοι οι συμμετέχοντες είναι άνω των 18 ετών και μπορούν να θεωρηθούν ενήλικες και το ηλικιακό εύρος τους κινείται από 18 έως 30 έτη, με τους περισσότερους να βρίσκονται στην ηλικιακή ομάδα 21-24 ετών.

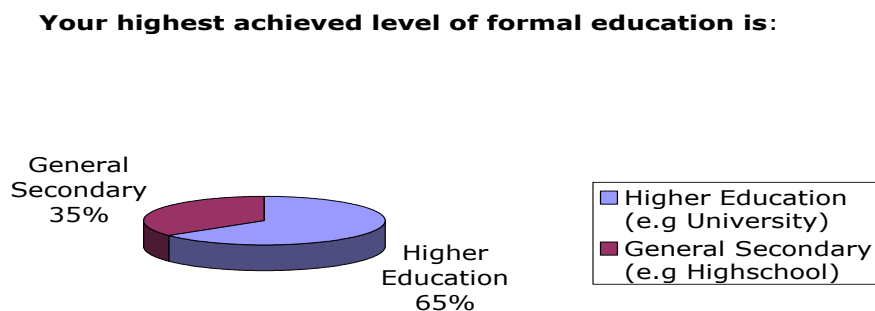
Γράφημα 3: Φύλο Συμμετεχόντων

Αξίζει επίσης να γνωρίζουμε ότι τα 20 άτομα που συμμετείχαν (ποσοστό 65%) ήταν θηλυκού γένους και 11 (ποσοστό 35%) ήταν αρσενικού.

Γράφημα 4: Μέγεθος τόπου διαμονής Συμμετεχόντων

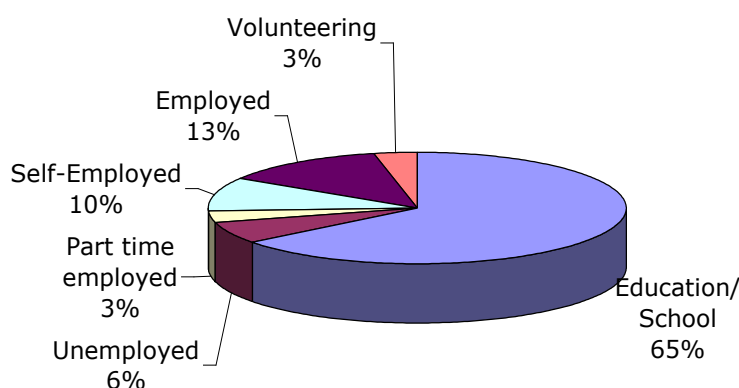
Όσον αφορά τον τόπο διαμονής (τα γραφήματα θα παρουσιάζονται στο εξής στη γλώσσα που απάντησαν οι ερωτηθέντες για να έχει ο αναγνώστης την αληθινή εικόνα των απαντήσεων, απαλλαγμένη από μεταφράσεις), οι συμμετέχοντες φαίνεται ότι προέρχονται κυρίως από αστικά μέρη, με ποσοστό 59% να διαμένει σε πόλεις με περισσότερους από 100.000 κατοίκους.

Γράφημα 5: Επίπεδο Εκπαίδευσης

Ένα ακόμα χρήσιμο εισαγωγικό στοιχείο για την καλύτερη κατανόηση του συνόλου των ερωτηθέντων είναι το επίπεδο εκπαίδευσης. Στο πεδίο αυτό φαίνεται ότι υπερτερούν τα άτομα που έχουν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (65%) και ένα σεβαστό ποσοστό (35%) των συμμετεχόντων κατέχει πανεπιστημιακή εκπαίδευση.

Your activity status is:

Γράφημα 6: Καθημερινή κύρια ασχολία

Κλείνοντας με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων, θα αναφερθούμε στην καθημερινή κύρια ασχολία τους. Σύμφωνα με τις απαντήσεις τους λοιπόν, η πλειοψηφία (65%) των ατόμων σπουδάζει (στην τριτοβάθμια ή μετα-δευτεροβάθμια εκπαίδευση), ένα ποσοστό 29% έχει ως καθημερινή ασχολία διάφορους τύπους απασχόλησης (13% εργάζεται ως μισθωτοί, 10% αυτοαπασχολείται, 3% σε καθεστώς ημι-απασχόλησης και 3% σε εθελοντισμό) και ποσοστό 6% των ατόμων είναι άνεργο.

Μετά την αποτύπωση των βασικών ατομικών χαρακτηριστικών των συμμετεχόντων που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο, προχωρούμε στην παρουσίαση των ευρημάτων και στην απεικόνιση των δεδομένων που συλλέχθηκαν σε σχέση με τα τέσσερα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας μελέτης.

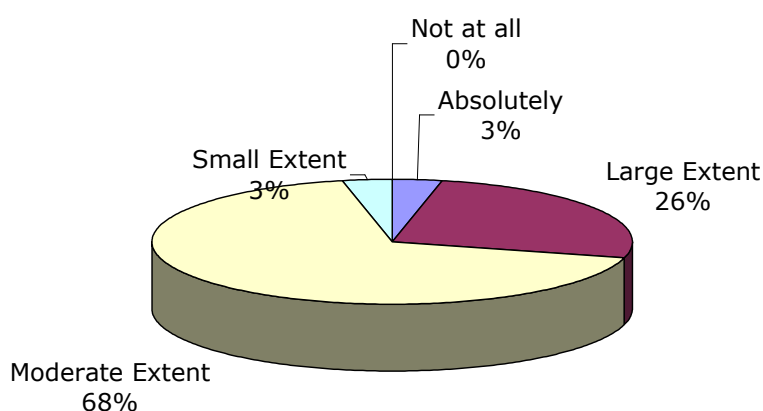
5.2 1^ο Ερευνητικό Ερώτημα – Τρόπος αντίληψης της διαδικασίας Youthpass

Όπως έχει ήδη αναφερθεί στο κείμενο της παρούσας εργασίας, για τη διερεύνηση της διαδικασίας Youthpass, η διαδικασία αυτή διασπάστηκε στα τέσσερα βασικά χαρακτηριστικά της, όπως αυτά αναφέρονται στη βιβλιογραφία. Η εξέταση λοιπόν του τρόπου αντίληψης της διαδικασίας Youthpass από τους συμμετέχοντες βασίστηκε στην εξέταση των τεσσάρων βασικών χαρακτηριστικών της, με το σκεπτικό ότι αν

διερευνηθούν τα τέσσερα βασικά συστατικά της διαδικασίας, τότε θα μπορέσουμε να εξάγουμε συμπεράσματα για τη διαδικασία Youthpass συνολικά. Θυμίζουμε ότι τα τέσσερα αυτά χαρακτηριστικά είναι:

- Η αυτο-αξιολόγηση
- Η χρήση του πλαισίου των οκτώ βασικών ικανοτήτων
- Η ύπαρξη μαθησιακών υποστηρικτών (μαθησιακών φίλων)
- Το στοιχείο της γραπτής καταγραφής των μαθησιακών αποτελεσμάτων

To what extent did the Self-Assessment feature (being responsible for the evaluation of your learning) helped you to carry out the Youthpass process?

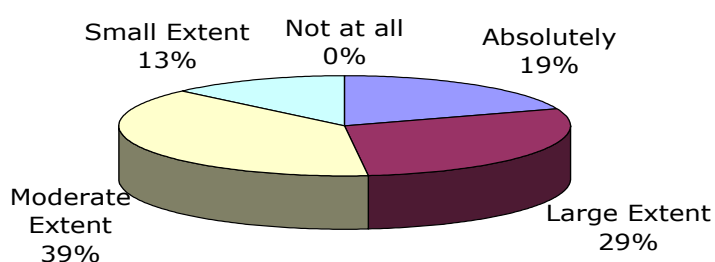
Γράφημα 7: Ο βαθμός που το χαρακτηριστικό της αυτο-αξιολόγησης διευκόλυνε τη διεργασία της διαδικασίας Youthpass

Όσον αφορά το χαρακτηριστικό της αυτο-αξιολόγησης, διαπιστώνουμε από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων στα ερωτηματολόγια, όπως αποτυπώνονται στο Γράφημα 7, ότι αρκετά μεγάλο ποσοστό (68%) θεωρεί ότι η αυτο-αξιολόγηση διευκόλυνε τη διαδικασία Youthpass σε μέτριο βαθμό, ενώ ένα ποσοστό 29% των ατόμων πιστεύει ότι η διαδικασία βοηθήθηκε σε μεγάλο ή σε απόλυτα μεγάλο βαθμό από το χαρακτηριστικό αυτό.

Για την καλύτερη κατανόηση των αποτελεσμάτων αυτών, ιδιαίτερα διαφωτιστικό πιστεύουμε ότι ήταν το σχόλιο μιας αρχηγού που ανέφερε στη συνέντευξη το εξής:

«δεν ένιωσα κατά τη διάρκεια του project ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες ένιωθαν άνετα με τη διαδικασία της αυτο-αξιολόγησης και του προσωπικού αναστοχασμού [self-reflection]. Παρότι έδειξαν ενδιαφέρον στην εισαγωγική παρουσίαση του Youthpass και οι περισσότεροι ανέφεραν ότι τους έχει ζητηθεί ξανά στη ζωή τους να αυτό-αξιολογηθούν, δε φάνηκε ότι κατανοούν πραγματικά αυτή τη διαδικασία και προσωπικά είχα την αίσθηση ότι τα πιο πολλά άτομα αισθάνονταν άβολα να 'κοιτούν τον εαυτό τους στον καθρέφτη' σε μαθησιακά θέματα»

To what extent did the 8 Key Competences framework/tool helped you to carry out the Youthpass process?

Γράφημα 8: Ο βαθμός που το πλαίσιο των 8 βασικών ικανοτήτων διευκόλυνε τη διεργασία της διαδικασίας Youthpass

Για το δεύτερο χαρακτηριστικό του πλαισίου των οκτώ βασικών ικανοτήτων οι απόψεις των συμμετεχόντων εμφανίζονται πιο θετικές ως προς τον βαθμό που το πλαίσιο διευκόλυνε τη διαδικασία Youthpass, με ποσοστό 49% να θεωρεί ότι διευκόλυνε τη διαδικασία σε μεγάλο ή απόλυτα μεγάλο βαθμό και ποσοστό 39% να εκτιμά τον βαθμό αυτό ως μέτριο.

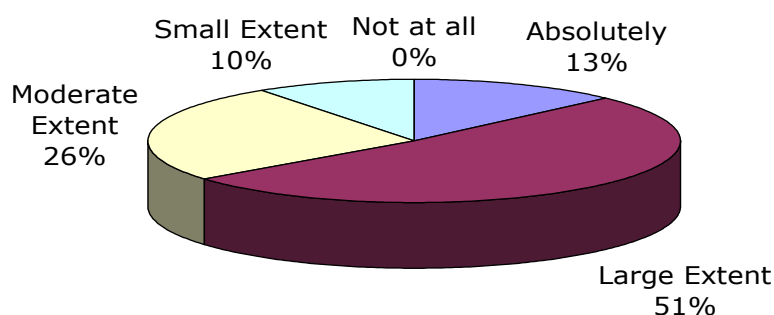
Η θετική αυτή άποψη επιβεβαιώθηκε και από τους 6 από τους 7 αρχηγούς των ομάδων, οι οποίοι συμφώνησαν ότι το πλαίσιο των οκτώ βασικών ικανοτήτων βοήθησε πολύ τους νέους συμμετέχοντες στη διαδικασία αναστοχασμού και αποτύπωσης των μαθησιακών αποτελεσμάτων. Σε ερώτηση που τους υπεβλήθη σχετικά με το αν το πλαίσιο περιόρισε τον αναστοχασμό και δημιούργησε 'καλούπια' στην αποτύπωση της μάθησης, οι 6 αρχηγοί απάντησαν ότι δεν συμερίζονταν αυτή την άποψη, καθώς το Youthpass δεν υποχρεώνει τους χρήστες του να χρησιμοποιήσουν το πλαίσιο αυτό και

έχουν τη δυνατότητα, εφόσον το επιθυμούν, να αποτυπώσουν με διαφορετικό τρόπο τα μαθησιακά αποτελέσματα που πέτυχαν.

Αρκετά διαφορετική άποψη είχε ωστόσο ο Ιταλός αρχηγός και αξίζει να σταθούμε στα λεγόμενά του:

«Στην ιταλική ομάδα πάντως δεν άρεσε καθόλου η ύπαρξη αυτού του πλαισίου και μάλιστα το θέμα αυτό έτυχε να το συζητήσουμε κάποια στιγμή ως ομάδα σε ένα διάλειμμα. Όλοι οι Ιταλοί συμμετέχοντες νιώσαμε ότι η ύπαρξη του πλαισίου των οκτώ βασικών ικανοτήτων περιόριζε τις απαντήσεις μας και δεν διευκόλυνε τη διαδικασία αναστοχασμού, αλλά την έκανε βαρετή και τυποποιημένη. Άσχετα αν τονιζόταν διαρκώς ότι ήταν προαιρετική η χρήση του πλαισίου, όταν έφτανε η ώρα για αναστοχασμό στη μάθηση που λάβαμε, όλοι αυτόματα σκεφτόμασταν με τους όρους του πλαισίου και προσπαθούσαμε να γεμίσουμε δεδομένα στις οκτώ ικανότητες, παρά να σκεφτούμε από μόνοι μας πιο ελεύθερα τι μαθησιακά οφέλη αποκομίσαμε. Θύμιζε πάρα πολύ το σχολείο όλο αυτό και δεν ήταν ευχάριστο».

To what extent did the “Learning Buddies” feature helped you to carry out the Youthpass process?

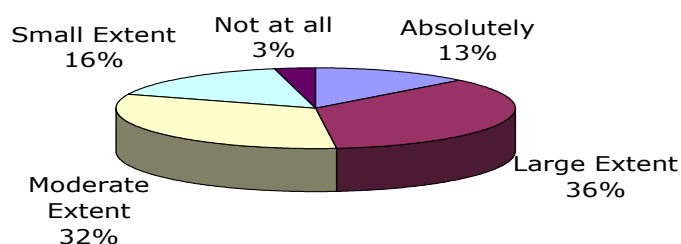

Γράφημα 9: Ο βαθμός που το χαρακτηριστικό των ‘μαθησιακών φίλων’ διευκόλυνε τη διεργασία της διαδικασίας Youthpass

Από τα τέσσερα χαρακτηριστικά το πιο βοηθητικό για τη διαδικασία Youthpass θεωρήθηκε το στοιχείο του ‘μαθησιακού φίλου’, με ποσοστό 64% των ερωτηθέντων να κρίνει το βαθμό διευκόλυνσης της διαδικασίας Youthpass (ως αποτέλεσμα του στοιχείου αυτού) ως πολύ ή απόλυτα μεγάλο.

Το αποτέλεσμα αυτό επιβεβαιώθηκε πλήρως και στις συνεντεύξεις, στις οποίες όλοι οι αρχηγοί συμφώνησαν ότι ήταν απαραίτητο στοιχείο και συστατικό της διαδικασίας και δεν θα μπορούσαν να διανοηθούν πως θα μπορούσε να γίνει η διαδικασία αν δεν υπήρχε μαθησιακός φίλος και η διαδικασία αναστοχασμού ήταν μοναχική και ατομική υπόθεση.

To what extent did "documentation of learning" (the fact that you wrote all learning achievements down in a written way) helped you to carry out the Youthpass process?

Γράφημα 10: Ο βαθμός που το χαρακτηριστικό της γραπτής καταγραφής (της μάθησης) διευκόλυνε τη διεργασία της διαδικασίας Youthpass

Όσον αφορά το τέταρτο χαρακτηριστικό (της γραπτής καταγραφής), και γι αυτό η τάση είναι να θεωρείται από τους συμμετέχοντες ότι διευκολύνει τη διαδικασία Youthpass, με τον βαθμό διευκόλυνσης να εκτιμάται σε ποσοστό 49% ως απόλυτα ή πολύ μεγάλος και σε ποσοστό 32% ως μέτριος.

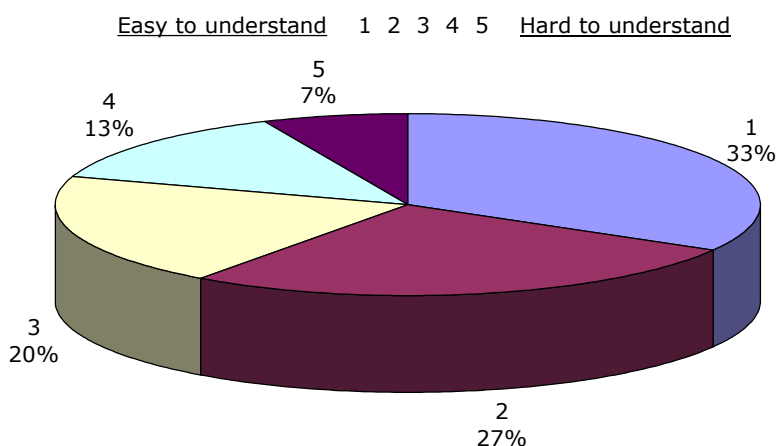
Για τη συμβολή της καταγραφής στη διαδικασία Youthpass παραθέτουμε αυτούσιο το σχόλιο συμμετέχοντα σε ανοικτού τύπου ερώτηση του ερωτηματολογίου:

«Με διευκόλυνε πολύ το γράψιμο και κυρίως έβαλε μια σειρά και μια δομή στο λόγο μου. Καθώς έβλεπα τον μαθησιακό φίλο που είχα απέναντί μου να σημειώνει ό,τι λέω, έμπαινα στη διαδικασία να παρουσιάσω τα πράγματα που έμαθα με τρόπο πιο κατανοητό και με τρόπο που μπορεί να έχει μια λογική και να μπορεί να γραφτεί στο χαρτί».

Επίσης, στη συνέντευξη, μια αρχηγός διέκρινε στην καταγραφή και ένα πρόσθετο πλεονέκτημα:

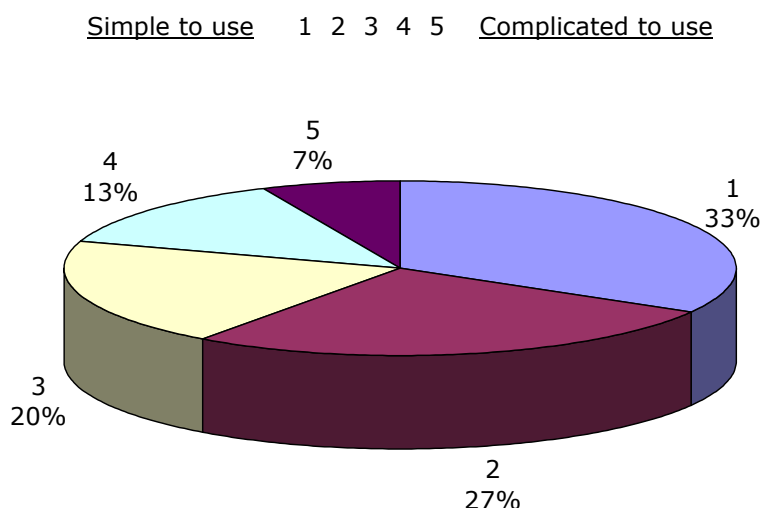
«Η καταγραφή των μαθησιακών αποτελεσμάτων αποτέλεσε ουσιαστικά και μια πολύ καλή άσκηση για τους νέους συμμετέχοντες, να δοκιμάσουν πως μπορούν να αποτυπώσουν σκόρπιες σκέψεις και εντυπώσεις τους με σοφιστικό τρόπο. Δεν ήταν μόνο χρήσιμη για τη διαδικασία Youthpass συνεπώς, αλλά καλλιέργησε και αυτή την πλευρά τους».

Overall, how would you characterize the Youthpass Process that you followed throughout the project?

Γράφημα 11: Συνολικός χαρακτηρισμός της διαδικασίας Youthpass ως προς τον βαθμό ευκολίας/δυσκολίας στην κατανόησή της

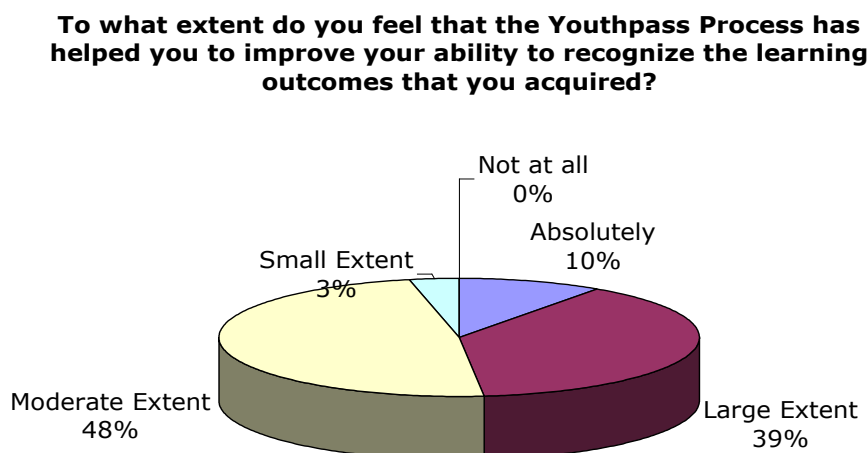
Overall, how would you characterize the Youthpass Process that you followed throughout the project?

Γράφημα 12: Συνολικός χαρακτηρισμός της διαδικασίας Youthpass ως προς τον βαθμό ευκολίας/δυσκολίας στη χρήση της

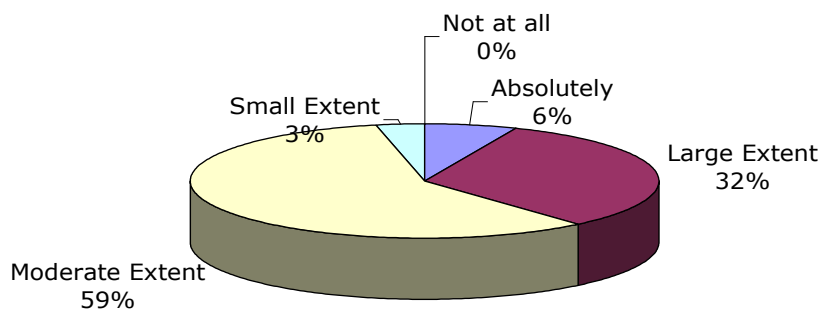
Στο γράφημα 11 και στο γράφημα 12 παρουσιάζονται οι απόψεις των συμμετεχόντων σε ερώτημα που τους τέθηκε σχετικά με το πώς θα χαρακτήριζαν συνολικά τη διαδικασία Youthpass που πήραν μέρος, ως προς το βαθμό ευκολίας/δυσκολίας στην κατανόηση και στη χρήση της. Οι νέοι απάντησαν και στα δύο ερωτήματα με ακριβώς τις ίδιες επιλογές, παρουσιάζοντας μια εικόνα που δείχνει ότι αντιλήφθηκαν τη διαδικασία Youthpass περισσότερο εύκολη παρά δύσκολη στην κατανόηση και στη χρήση. Με τη διαπίστωση αυτή συμφώνησαν και όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι.

5.3 2^ο Ερευνητικό Ερώτημα – Ικανότητα προσδιορισμού αποτελεσμάτων μάθησης μέσω της διαδικασίας Youthpass

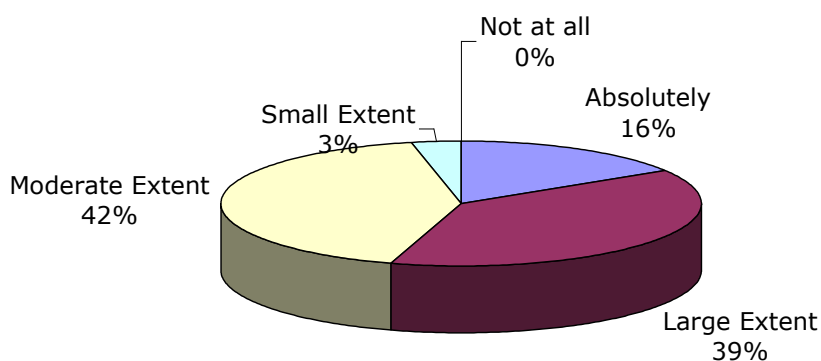
Γράφημα 13: Ο βαθμός που η διαδικασία Youthpass συνέβαλε στη βελτίωση της ικανότητας των συμμετεχόντων να αναγνωρίζουν τα μαθησιακά αποτελέσματα που πέτυχαν

To what extent do you feel that the Youthpass Process has helped you to improve your ability to describe the learning outcomes that you acquired?

Γράφημα 14: Ο βαθμός που η διαδικασία Youthpass συνέβαλε στη βελτίωση της ικανότητας των συμμετεχόντων να περιγράψουν τα μαθησιακά αποτελέσματα που πέτυχαν

To what extent do you feel that the Youthpass Process has helped you to improve your ability to communicate (explain to others) the learning outcomes that you acquired?

Γράφημα 15: Ο βαθμός που η διαδικασία Youthpass συνέβαλε στη βελτίωση της ικανότητας των συμμετεχόντων να επικοινωνούν τα μαθησιακά αποτελέσματα που πέτυχαν

Για το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα ο σκοπός του ερωτηματολογίου ήταν να εξακριβώσει το βαθμό που οι συμμετέχοντες βελτίωσαν μέσω της διαδικασίας

Youthpass την ικανότητά τους να αναγνωρίζουν, να περιγράφουν και να επικοινωνούν τα μαθησιακά αποτελέσματα που πέτυχαν. Παρατηρώντας τα τρία γραφήματα που απεικονίζουν τις απαντήσεις τους, διαπιστώνουμε ότι οι ερωτηθέντες κρίνουν ότι η διαδικασία Youthpass έχει βοηθήσει σε σχετικά μεγάλο βαθμό την ικανότητά τους να αποτυπώνουν τα μαθησιακά αποτελέσματα που πετυχαίνουν. Ειδικότερα, πιο θετική επιρροή από τη διαδικασία Youthpass εντοπίζουν στην ικανότητά τους να επικοινωνούν τα μαθησιακά αποτελέσματα (με ποσοστό 55% να εκτιμά το βαθμό ως πολύ ή απόλυτα μεγάλο και 42% ως μέτριο), ακολούθως στην ικανότητα να τα αναγνωρίζουν (με ποσοστό 49% να εκτιμά το βαθμό ως πολύ ή απόλυτα μεγάλο και 48% ως μέτριο) και στη συνέχεια στην ικανότητα να τα περιγράφουν (με ποσοστό 38% να εκτιμά το βαθμό ως πολύ ή απόλυτα μεγάλο και 59% ως μέτριο).

Στις ερωτήσεις ανοικτού τύπου του ερωτηματολογίου οι νέοι συμμετέχοντες εστίασαν ιδιαίτερα στη βελτίωση της ικανότητας, μέσω της διαδικασίας Youthpass, να αναγνωρίζουν και να περιγράφουν τα μαθησιακά αποτελέσματα που πετυχαίνουν. Ενδεικτικά αναφέρουμε ορισμένα από τα σχόλια των ερωτηθέντων:

«Η διαδικασία Youthpass με βοήθησε πολύ να δίνω προσοχή και αξία στη μαθησιακή διαδικασία και τα αποτελέσματα.»

«Υπάρχουν πολλά αξιόλογα πράγματα που μαθαίνουμε καθημερινά με αυτόματο τρόπο και δεν το συνειδητοποιούμε. Η διαδικασία Youthpass με έκανε να μπορώ να παγώνω το χρόνο και να παρατηρώ όλα αυτά τα μαθησιακά στοιχεία στην καθημερινή ζωή. Αυτό που κάναμε κάθε απόγευμα στο project, το κάνω μερικές φορές ακόμα και σήμερα, δηλαδή κάνω ανασκόπηση της ημέρας και σκέφτομαι τι έμαθα. Έτσι αισθάνομαι ότι η μέρα μου ήταν χρήσιμη.»

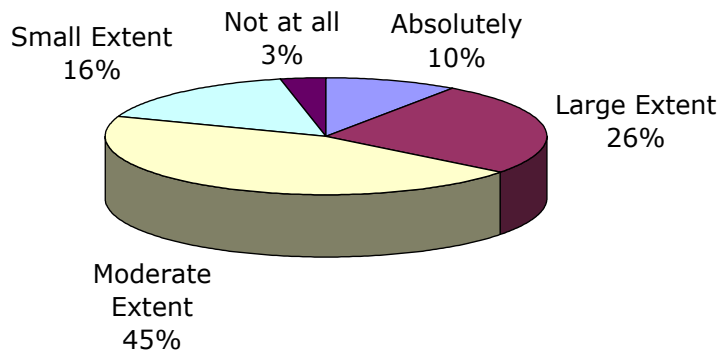
Όσον αφορά τους αρχηγούς των ομάδων, όλοι συμφώνησαν ότι η διαδικασία Youthpass βοήθησε σε μεγάλο βαθμό την ικανότητα των συμμετεχόντων να αποτυπώνουν και να επικοινωνούν τα μαθησιακά αποτελέσματα που πέτυχαν. Ειδικά για την αποτύπωση, δύο αρχηγοί ανέφεραν χαρακτηριστικά:

«Χωρίς το Youthpass η αίσθηση που θα μας έμενε στο τέλος του προγράμματος θα ήταν κάτι σαν 'καλά περάσαμε, χρήσιμο ήταν', αλλά μέχρι εκεί. Δεν θα είχαμε πολυκαταλάβει πόσα πολλά μάθαμε τόσες μέρες.»

«Ερχόμενοι από το επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα, όλοι έχουμε την εντύπωση ότι η γνώση αποκτιέται μόνο στο σχολείο και ότι όλα τα άλλα που κάνουμε, αν δεν είναι σε τάξη και σε εκπαιδευτικό περιβάλλον, δεν αποτελούν μάθηση. Με το Youthpass νιώσανε οι συμμετέχοντες να αναδεικνύεται ότι μαθαίνουμε τόσα πολλά, με χίλιους τρόπους, και ανοίχτηκαν νέα παράθυρα στη γνώση. Συνειδητοποίησαν ότι η μάθηση υπάρχει παντού, ότι μαθαίνουμε κάθε στιγμή και όχι μόνο στο σχολείο.»

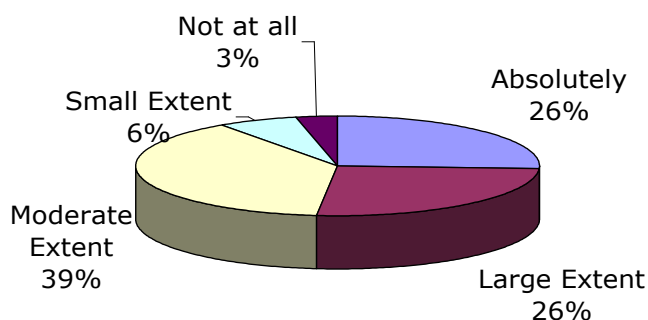
5.4 3^ο Ερευνητικό Ερώτημα – Αντίκτυπος του Youthpass στην εκπαιδευτική πορεία

To what extent do you think that the Youthpass Process and the Youthpass Certificate have encouraged you to attend more activities/programs of formal education?

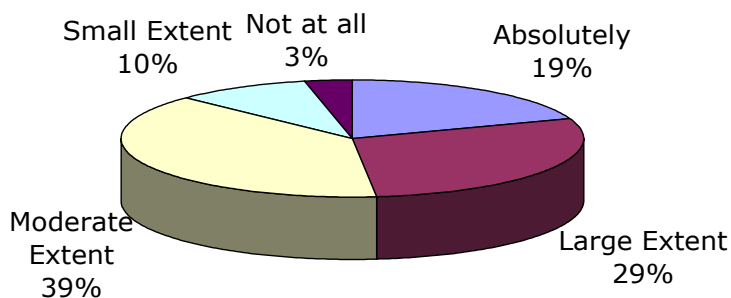
Γράφημα 16: Ο βαθμός που η συμμετοχή στη διαδικασία Youthpass και η κατοχή του πιστοποιητικού Youthpass ενθάρρυναν τους ερωτηθέντες να συμμετάσχουν σε περισσότερα προγράμματα τυπικής εκπαίδευσης

To what extent do you think that the Youthpass Process and the Youthpass Certificate have encouraged you to attend more activities/programs of non-formal education?

Γράφημα 17: Ο βαθμός που η συμμετοχή στη διαδικασία Youthpass και η κατοχή του πιστοποιητικού Youthpass ενθάρρυναν τους ερωτηθέντες να συμμετάσχουν σε περισσότερα προγράμματα μη τυπικής εκπαίδευσης

To what extent do you think that the Youthpass Process and the Youthpass Certificate have encouraged you to exercise more activities of informal learning?

Γράφημα 18: Ο βαθμός που η συμμετοχή στη διαδικασία Youthpass και η κατοχή του πιστοποιητικού Youthpass ενθάρρυναν τους ερωτηθέντες να συμμετάσχουν σε περισσότερες δραστηριότητες άτυπης μάθησης

Αναζητώντας τον αντίκτυπο του Youthpass στην μετέπειτα εκπαιδευτική πορεία των νέων συμμετεχόντων (στα τρία επίπεδα εκπαίδευσης/μάθησης), διαπιστώσαμε ότι και στο πεδίο αυτό το Youthpass δείχνει να παρουσιάζει θετικά αποτελέσματα. Το εργαλείο

Youthpass δείχνει να ενθαρρύνει σε σχετικά μεγάλο βαθμό τους ερωτηθέντες να εμπλακούν περισσότερο σε προγράμματα εκπαίδευσης και δραστηριότητες μάθησης. Συγκεκριμένα, ο βαθμός ενθάρρυνσης λόγω Youthpass είναι υψηλότερος για δραστηριότητες μη τυπικής εκπαίδευσης (με ποσοστό 52% να εκτιμά το βαθμό ως πολύ ή απόλυτα μεγάλο και 39% ως μέτριο) και στη συνέχεια ακολουθούν οι δραστηριότητες άτυπης μάθησης (όπου ο βαθμός ενθάρρυνσης εμφανίζεται σε ποσοστό 48% ως πολύ ή απόλυτα μεγάλος και σε ποσοστό 39% ως μέτριος). Έπονται τα προγράμματα τυπικής εκπαίδευσης, για τα οποία ένα ποσοστό 36% των ερωτηθέντων απάντησε ότι το Youthpass ενθαρρύνει την περαιτέρω παρακολούθησή τους σε απόλυτα ή πολύ μεγάλο βαθμό, ένα ποσοστό 45% σε μέτριο βαθμό, ένα ποσοστό 16% σε λίγο βαθμό και ένα ποσοστό 3% δεν ενθαρρύνεται καθόλου λόγω Youthpass να συμμετάσχει σε προγράμματα τυπικής εκπαίδευσης.

Ορισμένα διαφωτιστικά σχόλια των συμμετεχόντων για τα παραπάνω ερωτήματα ήταν τα εξής:

«Μέσα από τη διαδικασία Youthpass νιώθω ότι έχω αλλάξει κατά κάποιο τρόπο γνώμη για τη μάθηση και συνειδητοποίησα τη σημασία της γνώσης και της κατοχής ικανοτήτων για την μελλοντική μου επιτυχία. Έως τώρα, όποτε μου έλεγε κάποιος να μπω για μάθημα ή ότι πρέπει να μάθω κάτι, όλη αυτή η διαδικασία φαινόταν στο μυαλό μου ως απίστευτα βαρετή, ως μια αγγαρεία.»

«Η διαδικασία Youthpass με βοήθησε να καταλάβω την έννοια και την ουσία της άτυπης μάθησης, την οποία αγνοούσα. Νόμιζα ότι μαθαίνουμε μόνο στο σχολείο και σε εκπαιδευτικά προγράμματα ή αν μας δείξει κάτι κάποιος. Τώρα αισθάνομαι καλύτερα με όλες αυτές τις δραστηριότητες που κάνω καθημερινά (όπως σερφάρισμα στο διαδίκτυο, συναντήσεις με φίλους κτλ) και δεν νιώθω ότι ξοδεύω τον χρόνο μου άσκοπα. Γιατί όλα είναι χρήσιμα!»

«Ο τρόπος αυτο-αξιολόγησης που ακολουθήσαμε στη διαδικασία Youthpass και η όλη διαδικασία αναστοχασμού μαζί με τον μαθησιακό φίλο μου άρεσε πάρα πολύ και ήταν μια ιδιαίτερα ευχάριστη εμπειρία. Δεν είμαι σίγουρη ότι μετά από αυτό θα ενθαρρυνόμουν να συμμετάσχω σε ακόμα περισσότερη τυπική εκπαίδευση, με όλα αυτά τα ψυχρά συστήματα αξιολόγησης που υπάρχουν εκεί, με εξετάσεις δηλαδή, τεστ και καθηγητές να κρίνουν διαρκώς την επίδοσή σου.»

Όμοιες ήταν και οι εκτιμήσεις των αρχηγών των ομάδων στις συνεντεύξεις και ορισμένοι σημείωσαν ότι πιθανότατα το ποσοστό που δόθηκε για το βαθμό ενθάρρυνσης του Youthpass για δραστηριότητες άτυπης μάθησης να ήταν υψηλότερο, αν ήταν ξεκάθαρο τι σημαίνει άτυπη μάθηση σε όλους. Κι αυτό γιατί η αίσθησή τους ήταν ότι η άτυπη μάθηση ως έννοια (παρόλο που παρουσιάστηκε και αναλύθηκε διεξοδικά κατά τη διάρκεια του προγράμματος, αλλά εξηγούταν και στο ερωτηματολόγιο) δεν ήταν κατανοητή στους περισσότερους συμμετέχοντες.

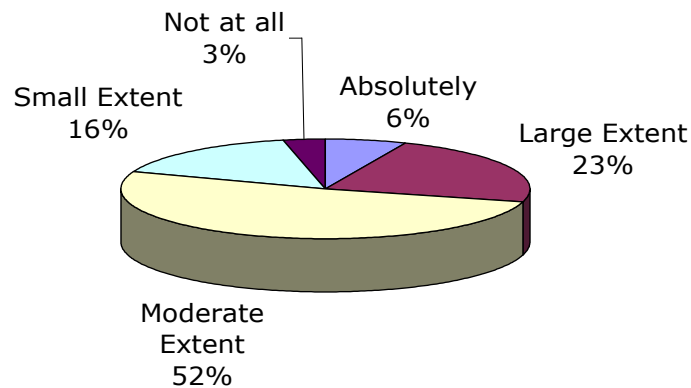
Επίσης, μια αρχηγός ομάδας, στην προσπάθεια να εξηγήσει τον τρόπο που μπορεί το Youthpass να ενθαρρύνει την περαιτέρω εκπαίδευση, εξέφρασε την παρακάτω διαπίστωση:

«Μέσω του Youthpass οι συμμετέχοντες δεν αναγνώριζαν μόνο τι έχουν μάθει, αλλά ταυτόχρονα συνειδητοποιούσαν και τις αδυναμίες τους σε θέματα γνώσεων και δεξιοτήτων. Συνεπώς, η διαδικασία Youthpass θα μπορούσε να συμβάλλει στην παρακολούθηση μη τυπικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων από τους συμμετέχοντες, για την ενίσχυση και την ανάπτυξη ικανοτήτων στις οποίες νιώθουν ότι υστερούν. Ακόμα δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι αυτά τα άτομα είναι ακόμα σε πολύ νεαρή ηλικία και συχνά δεν γνωρίζουν τι θέλουν να κάνουν στη ζωή τους και ποιο επαγγελματικό τομέα να ακολουθήσουν. Μέσω της διαδικασίας αναστοχασμού του Youthpass θα μπορούσαν να εντοπίσουν πιθανή κλίση που έχουν προς ορισμένα πεδία ή να σιγουρευτούν για τα δυνατά τους σημεία και να προβούν σε τυπική εκπαίδευση για την εξειδίκευση στα πεδία αυτά.»

5.5 4^ο Ερευνητικό Ερώτημα – Αντίκτυπος στην επαγγελματική πορεία

Περνώντας στο τέταρτο ερευνητικό ερώτημα, θα εξερευνήσουμε τον αντίκτυπο του Youthpass στην επαγγελματική ζωή των νέων συμμετεχόντων μέσω διαφόρων πτυχών της απασχολησιμότητας και της κινητικότητας, που συνδέονται στενά, όπως εξηγήσαμε στο κεφάλαιο της βιβλιογραφικής επισκόπησης, με την εργασιακή πορεία των ατόμων.

To what extent do you think that, through following the Youthpass Process and receiving the Youthpass Certificate, you have improved your ability to “brand” yourself better (present your skills and competences) in the job market?

Γράφημα 19: Ο βαθμός που η συμμετοχή στη διαδικασία Youthpass και η κατοχή του πιστοποιητικού Youthpass συνέβαλαν στη βελτίωση της ικανότητας των συμμετεχόντων να ‘διαφημίζουν’/προωθούν το προφίλ τους στην αγορά εργασίας

Πρώτα απ’ όλα ερευνήσαμε τον βαθμό που το Youthpass βελτιώνει την ικανότητα των ατόμων να ‘διαφημίζουν’ το εργασιακό τους προφίλ στην αγορά εργασίας, εννοώντας την ικανότητα να παρουσιάζουν και να προωθούν τις εργασιακές τους αρετές και τα δυνατά τους σημεία. Περίπου ένας στους δύο ερωτηθέντες χαρακτήρισε τον βαθμό αυτό ως μέτριο, ενώ ποσοστό 29% εκτίμησε τον βαθμό ως μεγάλο ή απόλυτα μεγάλο, σε αντίθεση με ποσοστό 19% που απάντησε ότι το Youthpass μπορεί μόνο σε μικρό βαθμό ή καθόλου να βελτιώσει την ικανότητα των συμμετεχόντων να προωθήσουν το προφίλ τους στην αγορά εργασίας.

Πάντως, στις (προαιρετικές) ερωτήσεις ανοικτού τύπου του ερωτηματολογίου, οι απαντήσεις που γράφτηκαν παρουσίαζαν σε γενικές γραμμές μια πολύ πιο ενθουσιώδη και θετική εκτίμηση για τον βαθμό αυτό. Ενδεικτικά παραθέτουμε ορισμένες απαντήσεις των συμμετεχόντων:

«Η διαδικασία Youthpass ενίσχυσε πολύ την αυτοπεποίθηση που νιώθω για τις δεξιότητες και ικανότητες που κατέχω και αυτό είναι το κλειδί πιστεύω για να μπορώ να διαφημίσω τον εαυτό μου καλύτερα μπροστά σε ένα εργοδότη.»

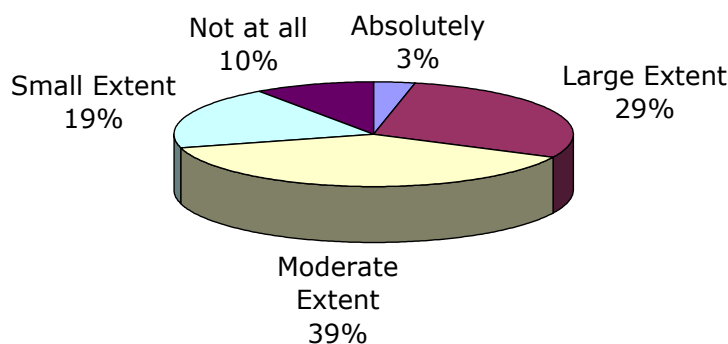
«Κατά τη διαδικασία Youthpass κατάφερα να παρουσιάσω τον εαυτό μου στον μαθησιακό μου φίλο και σε άλλους συμμετέχοντες από διάφορες χώρες, χωρίς να τους γνωρίζω εκ των προτέρων. Άρα, αφού είμαι σε θέση να παρουσιάζω τον εαυτό μου μπροστά σε ξένους, θα μπορώ να το κάνω εξίσου καλά και στην αγορά εργασίας.»

«Στο πιστοποιητικό Youthpass εμφανίζονται καταγεγραμμένες όλες οι γνώσεις και οι δεξιότητες που απέκτησα κατά τη διάρκεια του προγράμματος. Όποτε έχω συνέντευξη με κάποιο εργοδότη ή χρειαστεί να παρουσιάσω τον εαυτό μου, θα μπορώ να ανατρέχω στο Youthpass και να υπενθυμίζω στον εαυτό μου όλες αυτές τις ικανότητες που κατέχω.»

Ιδιαίτερα θετική ήταν η εκτίμηση των επτά αρχηγών για τον βαθμό που το Youthpass μπορεί να βελτιώσει την ικανότητα των νέων συμμετεχόντων να διαφημίζουν το ατομικό προφίλ τους στην αγορά εργασίας. Μάλιστα, η Ελληνίδα αρχηγός σημείωσε και μια πτυχή που δεν είχε επισημανθεί από τους συμμετέχοντες:

«Μην ξεχνάμε ότι η διαδικασία Youthpass αποτελεί ταυτόχρονα και μια άφογη άσκηση για την ικανότητα 'διαφήμισης του εαυτού μας'. Οι συμμετέχοντες αναγκάστηκαν να περιγράψουν σε άλλους με δικά τους λόγια τις ικανότητες που απέκτησαν και αυτό δεν είναι κάτι που μπορείς να το κάνεις με ευκολία. Στην αρχή τους ζόρισε αρκετά να πρέπει να μιλάνε για τον εαυτό τους, να 'κοιτιούνται στον καθρέφτη' και να εξηγούν τα μαθησιακά οφέλη που αποκόμισαν. Στην πορεία όμως εξοικειώθηκαν με τη διαδικασία αυτή και τις τελευταίες μέρες το κάνανε με άνεση.»

To what extent do you think that, through following the Youthpass Process and receiving the Youthpass Certificate, you have increased the chances of finding employment (or maintaining your employment if you have already)?

Γράφημα 20: Ο βαθμός που η συμμετοχή στη διαδικασία Youthpass και η κατοχή του πιστοποιητικού Youthpass συνέβαλαν στην αύξηση της πιθανότητας να βρουν απασχόληση οι συμμετέχοντες (ή να διατηρήσουν την υπάρχουσα)

Στην ερώτηση για το βαθμό που το Youthpass μπορεί να συμβάλει στην αύξηση της πιθανότητας για εύρεση εργασίας ή για διατήρηση κάποια υπάρχουσας θέσης, οι απαντήσεις εμφανίζουν μια σχετική ισορροπία. Ουσιαστικά η ερώτηση αυτή εξερευνά το βαθμό που το Youthpass μπορεί να βελτιώσει την προοπτική απασχόλησης των κατόχων του. Ένα ποσοστό 39% λοιπόν θεωρεί ως μέτριο τον βαθμό αυτό, ενώ ποσοστό 29% των ερωτηθέντων εκτιμά τον βαθμό αυτό ως μεγάλο και ποσοστό 3% ως απόλυτα μεγάλο. Το ποσοστό θεώρησης του βαθμού ως μικρού κυμαίνεται στο 19%, ενώ αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός ότι ένας στους 10 συμμετέχοντες θεωρεί ότι το Youthpass δεν βελτιώνει καθόλου τις προοπτικές απασχόλησης.

Στις ανοικτού τύπου απαντήσεις των συμμετεχόντων διατυπώθηκε επανειλημμένα από αρκετά άτομα ότι ο λόγος που εκτιμούν ότι το Youthpass δεν μπορεί να βελτιώσει ιδιαίτερα τις προοπτικές απασχόλησής τους είναι η έλλειψη γνώσης της ύπαρξής του από τους εργοδότες και η έλλειψη επίσημης αναγνώρισής του στις διάφορες χώρες. Ένας συμμετέχων ανέφερε χαρακτηριστικά:

«Χαίρομαι που έχω στην κατοχή μου ακόμη ένα πιστοποιητικό, αλλά αν μιλάμε για εύρεση εργασίας τότε είναι διαφορετικά. Τι αξία μπορεί να έχει το Youthpass επαγγελματικά αν δεν το γνωρίζει ο εργοδότης και θα το προσπεράσει κατευθείαν; Το πολύ να το εκτιμήσει ίσως κάποια πολυεθνική εταιρία.»

Από την άλλη πλευρά, οι πιο θετικές εκτιμήσεις εστίασαν στα εξής:

«Είναι ένα Ευρωπαϊκό πιστοποιητικό που δείχνει την ικανότητα να λειτουργώ και να συναναστρέφομαι σε πολυπολιτισμικό περιβάλλον και απ' όσο γνωρίζω το να κατέχει κάποιος διαπολιτισμικές δεξιότητες σήμερα θεωρείται σπουδαίο προσόν.»

«Το Youthpass αποδεικνύει ότι συμμετείχα σε ένα διεθνές εκπαιδευτικό πρόγραμμα και αυτό σίγουρα θα ενδιέφερε κάθε εργοδότη. Δείχνει ακόμα ότι δεν είμαι αδρανές άτομο, αλλά κυνηγάω τέτοιες ξεχωριστές εκπαιδευτικές εμπειρίες.»

«Αν άτομα με όμοια προσόντα κάνουν αίτηση για μια θέση εργασίας και κάποιος από αυτούς όμως κατέχει το Youthpass, τότε θα επιλέξουν το άτομο με το Youthpass.»

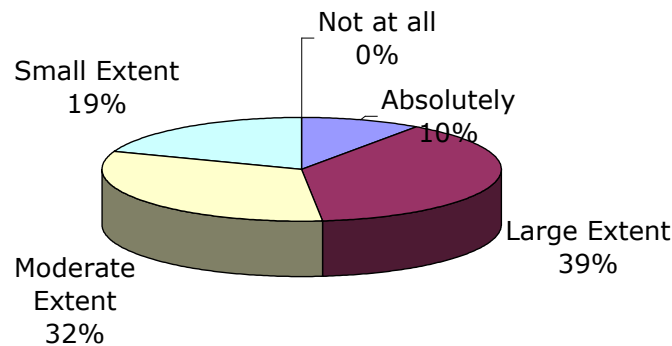
Οι αρχηγοί των ομάδων στις συνεντεύξεις ήταν σε γενικές γραμμές σκεπτικοί ως προς τον αντίκτυπο που μπορεί να έχει το Youthpass σε σχέση με τις προοπτικές απασχόλησης των κατόχων του. Τον βαθμό (που μπορεί το Youthpass να συμβάλλει στην αύξηση της πιθανότητας πρόσληψης ή διατήρησης υπάρχουσας θέσης) τον εκτίμησαν όλοι ως μέτριο και έδειξαν να συμφωνούν με το πνεύμα των απαντήσεων και των μαρτυριών των συμμετεχόντων. Αξιοσημείωτα ήταν τα παρακάτω σχόλια που διατύπωσαν:

«Νομίζω ότι το Youthpass μπορεί να αυξήσει την προοπτική απασχόλησης των νέων κατόχων του περισσότερο με έμμεσο και πολύ λιγότερο με άμεσο τρόπο. Και λέγοντας άμεσο εννοώ να έχει αξία το ίδιο το χαρτί, να το βλέπει δηλαδή ένας εργοδότης και να επηρεάζεται θετικά από την κατοχή ενός Youthpass από τον υποψήφιο. Περισσότερα οφέλη βλέπω με έμμεσο τρόπο, όπως με την αυτοπεποίθηση και την αυτογνωσία που καλλιεργεί το Youthpass στα άτομα και τα κάνει να υποστηρίζουν με καλύτερο τρόπο τον εαυτό τους στις αιτήσεις και τις συνεντεύξεις που πραγματοποιούν για απασχόληση.»

«Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι η αγορά εργασίας δεν έχει την ίδια μορφή και τα ίδια χαρακτηριστικά σε όλες τις χώρες. Για παράδειγμα, στη δική μου χώρα [Ουγγαρία], ελάχιστοι εργοδότες πιστεύω γνωρίζουν την ύπαρξη και τη φιλοσοφία του Youthpass, ενώ στην Ολλανδία, όπως μου έλεγε ένας Ολλανδός εταίρος σε μια πρόσφατη συνάντηση, το εργαλείο αυτό είναι αρκετά γνωστό και σίγουρα εκτιμάται στην αγορά εργασίας όταν το παρουσιάζει κάποιος.»

«Το Youthpass είναι ένα σχετικά νέο εργαλείο, το οποίο, αν και εκδίδεται από το 2007, μόλις τα τελευταία χρόνια άρχισε να χρησιμοποιείται και να 'πατάει γερά'. Είναι λογικό που δεν το ξέρουν πολλοί εργοδότες ακόμα, η Ε.Ε το προωθεί όμως και το διαδίδει πλέον συστηματικά. Επομένως, η κατάσταση αυτή που παρουσιάζεται από τους ερωτηθέντες μπορεί να ισχύει, αλλά πιθανότατα θα αλλάξει στο μέλλον προς το καλύτερο.»

To what extent do you think that, through following the Youthpass Process and receiving the Youthpass Certificate, you have been encouraged to develop your soft skills (which are considered as vital for employability)?

Γράφημα 21: Ο βαθμός που η συμμετοχή στη διαδικασία Youthpass και η κατοχή του πιστοποιητικού Youthpass ενθάρρυναν τους συμμετέχοντες να αναπτύξουν τις εγκάρσιες ικανότητές (soft skills) τους

Την καλύτερη επίδοση στο θέμα της απασχολησιμότητας πετυχαίνει η ερώτηση για τον αντίκτυπο του Youthpass στην ανάπτυξη των εγκάρσιων ικανοτήτων (soft skills). Σε αυτήν, ο βαθμός που το Youthpass θεωρείται ότι ενθαρρύνει την ανάπτυξη τέτοιων ικανοτήτων εκτιμάται ως μεγάλος ή απόλυτα μεγάλος σε ποσοστό 49%, ενώ ποσοστό 32% χαρακτηρίζει τον βαθμό αυτό ως μέτριο.

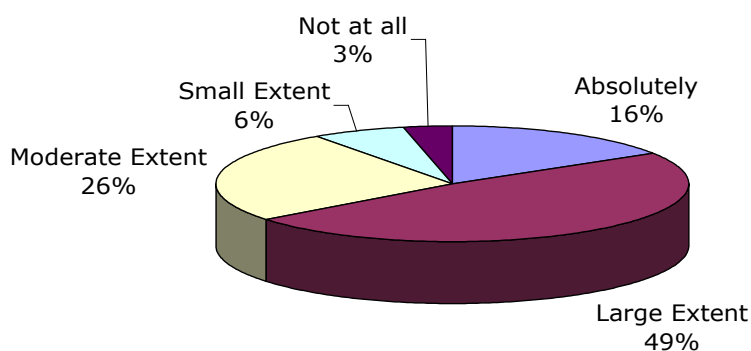
Η εικόνα αυτή αποτυπώθηκε και στα σχόλια ανοικτού τύπου, ενδεικτικά παραθέτουμε σχόλιο συμμετέχοντα:

«Δεν ήξερα πόση σημασία μπορούν να έχουν όλες αυτές οι [εγκάρσιες] ικανότητες για την αγορά εργασίας. Είχα την εντύπωση ότι οι εργοδότες ενδιαφέρονται μόνο για τα τυπικά προσόντα και τα πτυχία. Όλα αυτά που κάναμε και συζητήσαμε στο Youthpass μου άνοιξαν τα μάτια.»

Οι έξι αρχηγοί των ομάδων χαρακτήρισαν ως αρκετά θετική την επιρροή του Youthpass στην ανάπτυξη εγκάρσιων ικανοτήτων και ένας την χαρακτήρισε ως απόλυτα θετική αναφέροντας το εξής:

«Το Youthpass, μέσω της διαδικασίας αναστοχασμού, δεν ενθαρρύνει μόνο τους συμμετέχοντες να αναπτύξουν τις εγκάρσιες ικανότητές τους, αλλά πάνω απ' όλα βάζει τις βάσεις για να συνειδητοποιήσουν τις ικανότητες που έχουν ήδη, να διαπιστώσουν το επίπεδο που τις έχουν καλλιεργήσει και να προβούν σε περαιτέρω βελτιώσεις ή στην ανάπτυξη καινούριων. Για παράδειγμα, κάποιος μπορεί να είναι καλός στην επικοινωνία και να μην το έχει συνειδητοποιήσει. Μέσω του Youthpass αρχικά αναγνωρίζει στον εαυτό του την ικανότητα αυτή, προσδιορίζει το πόσο καλός είναι σε αυτή, τη συγκρίνει με την ικανότητα των υπολοίπων, ενθαρρύνεται να την βελτιώσει περαιτέρω και ασκείται στο να την παρουσιάζει και στους άλλους.»

To what extent do you think that, through following the Youthpass Process and receiving the Youthpass Certificate, you have been encouraged to broaden the range of geographical locations where you would consider taking up a job?

Γράφημα 22: Ο βαθμός που η συμμετοχή στη διαδικασία Youthpass και η κατοχή του πιστοποιητικού Youthpass ενθάρρυναν τους συμμετέχοντες να διευρύνουν τις γεωγραφικές περιοχές στις οποίες θα αναζητούσαν απασχόληση

Όσον αφορά θέματα κινητικότητας εργασίας, εξερευνώντας αρχικά τη γεωγραφική κινητικότητα, παρατηρούμε ότι για το θέμα αυτό οι συμμετέχοντες διακρίνουν ιδιαίτερα θετική επιρροή του Youthpass και εμφανίζουν την τάση να θεωρούν ότι το Youthpass ενθαρρύνει τη διεύρυνση των γεωγραφικών περιοχών που θα αναζητούσαν απασχόληση, δηλαδή ότι θα ήταν διατεθειμένοι να δουλέψουν σε διάφορες περιοχές και να μετακινηθούν για λόγους εργασίας. Ο βαθμός ενθάρρυνσης για γεωγραφική κινητικότητα εκτιμάται από τους ερωτηθέντες ως μεγάλος ή πολύ μεγάλος σε ποσοστό 65%, ως μέτριος σε ποσοστό 26% και ως μικρός ή μηδενικός σε ποσοστό μόλις 9%.

Στο πεδίο της γεωγραφικής κινητικότητας για θέματα απασχόλησης λοιπόν είναι ξεκάθαρο ότι ο αντίκτυπος του Youthpass είναι ιδιαίτερα έντονος και ότι βοηθάει τους συμμετέχοντες να διευρύνουν τις περιοχές που θεωρούν ότι θα μπορούσαν να αναζητήσουν εργασία. Συγκεκριμένα, για το θέμα αυτό ορισμένοι συμμετέχοντες ανέφεραν τα εξής:

«Έχοντας στα χέρια μου ένα πιστοποιητικό με τη σημαία της E.E, με κάνει αναμφίβολα να νιώθω πιο έτοιμος και σίγουρος για να ψάξω για δουλειά σε άλλη χώρα της E.E.»

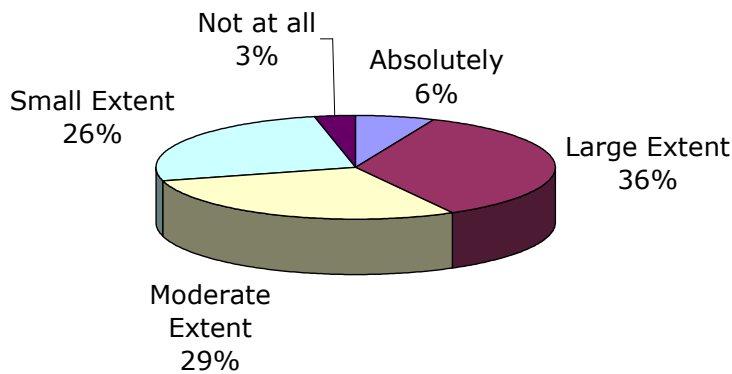
«Με όλες αυτές τις διαπολιτισμικές δεξιότητες και τις ικανότητες επικοινωνίας που απέκτησα στο πρόγραμμα και που τις συνειδητοποίησα μέσω του Youthpass, τα σύνορα των χωρών δεν μου φαίνονται πλέον ως εμπόδια, αλλά ως ευκαιρίες.»

«Μέσω του Youthpass και του προγράμματος γενικότερα, συνειδητοποίησα ότι είναι δυνατόν να δουλέψει κάποιος οπουδήποτε στην E.E, αρκεί να το θέλει πολύ και να είναι διατεθειμένος να πάρει ρίσκα και να έχει την ευθύνη των επιλογών του.»

Ανάλογα θετικές και ενθουσιώδεις ήταν και οι απόψεις των αρχηγών στις συνεντεύξεις για το θέμα της γεωγραφικής κινητικότητας. Αξίζει όμως να αναφέρουμε το σχόλιο της Ελληνίδας αρχηγού, η οποία θέλησε να επισημάνει και να υπενθυμίσει το εξής:

«Είναι τεράστια η επίδραση σε θέματα κινητικότητας και πραγματικά είδα τους Έλληνες συμμετέχοντες μετά από το πρόγραμμα να συζητούν διαρκώς για το που θα μπορούσαν να δουλέψουν και πως θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν αυτή την εμπειρία του project και των γνωριμιών που έκαναν. Δεν νομίζω όμως ότι όλο αυτό είναι τόσο επιρροή του Youthpass ή της διαδικασίας του, αλλά περισσότερο του προγράμματος αυτού καθαυτού.»

To what extent do you think that, through following the Youthpass Process and receiving the Youthpass Certificate, you have been encouraged to broaden the range of occupations that you consider for yourself in the future (e.g doing different jobs)?

Γράφημα 23: Ο βαθμός που η συμμετοχή στη διαδικασία Youthpass και η κατοχή του πιστοποιητικού Youthpass ενθάρρυναν τους συμμετέχοντες να διευρύνουν το εύρος των επαγγελμάτων στα οποία θα επιθυμούσαν να απασχοληθούν μελλοντικά

Τέλος, στο θέμα της δια-επαγγελματικής και δια-τομεακής κινητικότητας, οι ερωτηθέντες παρουσιάζουν μια αμυδρά θετική εκτίμηση για την επιρροή του Youthpass. Ο βαθμός που το Youthpass ενθαρρύνει τους συμμετέχοντες να διευρύνουν το εύρος των επαγγελμάτων στα οποία θα επιθυμούσαν να απασχοληθούν μελλοντικά χαρακτηρίζεται σε ποσοστό 39% ως μεγάλος ή απόλυτα μεγάλος, σε ποσοστό 29% ως μέτριος, σε ποσοστό 26% ως μικρός και σε ποσοστό 3% ως μηδενικός.

Τα σχόλια των συμμετεχόντων σχετικά με το θέμα αυτό ήταν τα εξής:

«Το Youthpass με βοήθησε να καταλάβω καλύτερα τον εαυτό μου και να αναγνωρίσω τις ικανότητές μου. Πλέον νιώθω πιο σίγουρη για μένα και πιστεύω θα ήμουν πιο ανοικτή να απασχοληθώ σε επαγγέλματα που έως τώρα δεν είχα καν φανταστεί.»

«Σίγουρα με βοήθησε, τρανή απόδειξη ότι αυτή τη στιγμή σκέφτομαι να γίνω youth worker, έναν τομέα εργασίας που αγνοούσα πριν πάρω μέρος στο πρόγραμμα.»

«Ο τομέας που είχα στο μυαλό μου για μελλοντική απασχόληση δεν άλλαξε, απλά με το Youthpass έχω περισσότερες επιλογές.»

Κεφάλαιο 6

Συμπεράσματα - Επίλογος

Στο προηγούμενο κεφάλαιο παρουσιάστηκαν τα ευρήματα της έρευνας που πραγματοποιήσαμε. Η αποτύπωσή τους έγινε με τέτοιο τρόπο ώστε η έρευνα να είναι συνεπής με τον ποιοτικό της χαρακτήρα και με τον στόχο να βοηθήσει τον αναγνώστη να αποκτήσει σε βάθος κατανόηση για τη συγκεκριμένη περίπτωση που μελετήθηκε, ρίχνοντας φως σε απόψεις, συμπεριφορές και αντιλήψεις που παρατηρήθηκαν σε σχέση με τα ερευνητικά ζητούμενα. Για το λόγο αυτό αποφεύχθηκαν οι κρίσεις, οι αξιολογήσεις και οι ερμηνείες από τον ερευνητή και τα γεγονότα και οι καταστάσεις αφέθηκαν να 'μιλήσουν από μόνα τους', όπως είχαμε αναφέρει ότι αρμόζει σε μια διερευνητική μελέτη περίπτωσης. Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει μια σύνοψη των ευρημάτων της έρευνας, θα επιχειρηθεί ταυτόχρονα η εξαγωγή ορισμένων συμπερασμάτων από τις απαντήσεις που δόθηκαν στα ερευνητικά ερωτήματα, θα γίνει υπενθύμιση των περιορισμών της παρούσας εργασίας και θα εξηγηθούν η συνεισφορά και προοπτικές που προσδίδει η ερευνητική αυτή προσπάθεια.

6.1 Σύνοψη

Ξεκινώντας από το *πρώτο ερευνητικό ερώτημα*, πόσο κατανοητή και προσιτή δηλαδή φάνηκε στους νέους συμμετέχοντες η διαδικασία Youthpass, η τάση που παρατηρήθηκε ήταν ότι σε γενικές γραμμές η διαδικασία Youthpass έγινε αντιληπτή ως αρκετά εύκολη, και στην κατανόηση και στη χρήση της. Αυτό αποτυπώθηκε και στην ευθεία ερώτηση που τους διατυπώθηκε, αλλά και στις υπόλοιπες ερωτήσεις που διερευνούσαν τις απόψεις των συμμετεχόντων για τα τέσσερα ιδιαίτερα συνθετικά χαρακτηριστικά της διαδικασίας και σκόπευαν στη λήψη περισσότερων διαφωτιστικών πληροφοριών για τον τρόπο αντίληψης της διαδικασίας Youthpass.

Στις ερωτήσεις για τα χαρακτηριστικά της διαδικασίας Youthpass λοιπόν, φάνηκε ότι το στοιχείο της αυτο-αξιολόγησης δυσκόλεψε αρκετά τους νέους, ειδικά στην αρχή που

δεν είχαν κατανοήσει ακόμα πλήρως πώς να κάνουν αναστοχασμό (reflection) και να αξιολογούν τον εαυτό τους και δεν ένιωθαν άνετα με όλη αυτή τη διεργασία. Από την άλλη πλευρά, οι συμμετέχοντες έδειξαν πολύ ικανοποιημένοι και θετικοί με το χαρακτηριστικό της ύπαρξης 'μαθησιακού φίλου', που έκανε τη διαδικασία Youthpass πιο διασκεδαστική και λιγότερο μοναχική. Παράλληλα, οι συμμετέχοντες εκτίμησαν αρκετά την ύπαρξη του πλαισίου των οκτώ βασικών ικανοτήτων στη διαδικασία, το οποίο διευκόλυνε πολύ τη διεργασία αναστοχασμού και αποτύπωσης των μαθησιακών αποτελεσμάτων. Όμοια εκτίμηση εξέφρασαν και για το χαρακτηριστικό της γραπτής καταγραφής, το οποίο θεώρησαν ότι διευκόλυνε τη λογική έκφραση και αποτύπωση των σκέψεών τους και ταυτόχρονα χρησίμευσε και ως μια καλή άσκηση για την αποτύπωση αφηρημένων και σκόρπιων σκέψεων/εντυπώσεων με τρόπο που μπορεί να κατανοηθεί και να εκτιμηθεί από τρίτα άτομα.

Το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα εστίασε και αυτό στη διαδικασία Youthpass και συγκεκριμένα διερευνήθηκε ο βαθμός που η συμμετοχή στη διαδικασία Youthpass συνέβαλε στη βελτίωση της ικανότητας των ατόμων να αναγνωρίζουν, να περιγράφουν και να επικοινωνούν τα μαθησιακά αποτελέσματα που επιτυγχάνουν. Οι απαντήσεις που δόθηκαν στο ερώτημα αυτό ήταν οι πιο θετικές και ενθουσιώδεις από όλα τα υπόλοιπα ερευνητικά ερωτήματα, γεγονός που καταδεικνύει ότι οι συμμετέχοντες αναγνωρίζουν και εκτιμούν ιδιαίτερα τον τρόπο που μπορεί το Youthpass να τους βοηθήσει να προσδιορίσουν τη μάθηση που λαμβάνουν, στα τρία επίπεδα που ερευνήθηκαν, δηλ. της αναγνώρισης, περιγραφής ή επικοινωνίας των μαθησιακών αποτελεσμάτων (οι διαφορές στις απαντήσεις που δόθηκαν για τα τρία επίπεδα ήταν πολύ μικρές μεταξύ τους, γι αυτό και δεν γίνεται αναφορά εδώ στο καθένα ξεχωριστά).

Αξιοσημείωτο είναι μάλιστα ένα επιπλέον όφελος που αναδείχτηκε μέσα από αυτό το ερώτημα και σχετίζεται με τη γενική αντίληψη για την ύπαρξη μαθησιακών πτυχών στις καθημερινές δραστηριότητες των ανθρώπων. Για αρκετά άτομα λοιπόν φάνηκε ότι το Youthpass δεν συνέβαλε μόνο στον προσδιορισμό των μαθησιακών αποτελεσμάτων, αλλά πάνω απ' όλα βοήθησε τα άτομα να αντιληφθούν ότι υπάρχουν μαθησιακά στοιχεία (αυτά καθαυτά) σε όλες τις δραστηριότητες και τις εμπειρίες που αποκομίζουν. Κατανόησαν ότι οι άνθρωποι μαθαίνουν ανά πάσα στιγμή, ότι κάθε βίωμα μπορεί να έχει μαθησιακά οφέλη και έτσι μπόρεσαν να 'απαγκιστρωθούν' από την στεία αντίληψη ότι ο άνθρωπος μαθαίνει μόνο στο σχολείο και σε εκπαιδευτικά

προγράμματα. Έτσι ήρθαν πιο κοντά στην έννοια της Δια Βίου Μάθησης, όπως αυτή ερμηνεύτηκε στο δεύτερο κεφάλαιο. Επιπλέον, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και μια ακόμη θετική επιρροή της διαδικασίας μαθησιακού αναστοχασμού που αναφέρθηκε, και συνίσταται στην υιοθέτηση της διαδικασίας αυτής στην καθημερινή ζωή των ατόμων. Η εξοικείωση δηλαδή με τον προσωπικό αναστοχασμό ενθάρρυνε ορισμένα άτομα να ακολουθήσουν αυτή τη διεργασία και περαιτέρω στη ζωή τους, κάνοντας ανασκόπηση καθημερινά και προσπαθώντας να εκτιμήσουν τη μάθηση που έλαβαν.

Για το *τρίτο ερευνητικό ερώτημα* τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι το Youthpass ενθαρρύνει σε σχετικά μεγάλο βαθμό τους νέους συμμετέχοντες να εμπλακούν περισσότερο σε προγράμματα εκπαίδευσης και δραστηριότητες μάθησης. Περισσότερο κινητοποιεί τους νέους να συμμετάσχουν σε προγράμματα μη τυπικής εκπαίδευσης, ακολούθως σε δραστηριότητες άτυπης μάθησης και λιγότερο σε προγράμματα τυπικής εκπαίδευσης. Για το θέμα του αντίκτυπου του Youthpass στην εκπαιδευτική ζωή των ατόμων, αξίζει να σταθούμε αρχικά και να δώσουμε βάρος στην πεποίθηση που διατυπώθηκε από ορισμένους συμμετέχοντες, ότι το Youthpass (και η διαδικασία που ακολουθεί) είναι ικανό σε ορισμένες περιπτώσεις να μετασχηματίσει τη στάση και την άποψη που έχουν οι νέοι για τη μάθηση και κατ' επέκταση για την εκπαίδευση. Μάλιστα την ίδια πεποίθηση είχαν εκφράσει, σε θεωρητικό επίπεδο, και οι Kloosterman et al (2012), όπως αναφέρθηκε στο κεφάλαιο της βιβλιογραφικής επισκόπησης. Διατυπώθηκε λοιπόν ότι μέσα από τη διαδικασία αναστοχασμού του Youthpass τα άτομα μπορούν να συνειδητοποιήσουν ότι μέσω των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ενισχύεται σημαντικά η μάθησή τους για ποικίλα αντικείμενα και ενισχύονται οι ικανότητές τους σε διάφορους τομείς. Το αποτέλεσμα είναι όλο αυτό το συναίσθημα εκτίμησης που νιώθουν για τη μάθηση που λαμβάνουν, να οδηγεί συχνά και σε εκτίμηση της αξίας της εκπαίδευσης και να τους προτρέπει να εκπαιδεύονται και να σπουδάζουν περισσότερο (σε προγράμματα μη τυπικής ή τυπικής εκπαίδευσης) ή να δραστηριοποιούνται περισσότερο με ασχολίες άτυπης μάθησης.

Ταυτόχρονα η διαδικασία Youthpass φάνηκε ότι μπορεί να λειτουργήσει όχι μόνο στην κατεύθυνση της εξακρίβωσης των αποκτούμενων γνώσεων και ικανοτήτων, αλλά και στην αντίθετη φορά, στη διαπίστωση δηλαδή των μαθησιακών αδυναμιών των ατόμων και των ελλείψεων που μπορεί να έχουν σε γνώσεις και δεξιότητες, τις οποίες θα

επιθυμούσαν να κατέχουν. Η συνειδητοποίηση αυτών των αδυναμιών και ελλείψεων μπορεί να ωθήσει τα άτομα να αναζητήσουν διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα, τα οποία θα καλύψουν τα μαθησιακά κενά που διέγνωσαν ότι έχουν και θα ενισχύσουν έτσι το μαθησιακό προφίλ τους.

Όσον αφορά τις διαφορές που σημειώθηκαν στις απαντήσεις ανάμεσα στα τρία επίπεδα εκπαίδευσης/μάθησης, αξίζει να υπογραμμίσουμε ότι ο υψηλός βαθμός που σημειώθηκε για την μη τυπική εκπαίδευση επηρεάστηκε ίσως θετικά από το γεγονός ότι η διαδικασία Youthpass βασίστηκε στο πρόγραμμα “Come Out & Play”, το οποίο ήταν πρόγραμμα μη τυπικής εκπαίδευσης και τα νέα άτομα έμειναν πολύ ικανοποιημένα από τη συμμετοχή τους (όπως φάνηκε στις αξιολογήσεις που πραγματοποίησαν μετά το πέρας του προγράμματος). Ακόμα διατυπώθηκε ότι ο βαθμός που έλαβε η άτυπη μάθηση ίσως να ήταν υψηλότερος, αν όλοι οι συμμετέχοντες είχαν κατανοήσει πλήρως τη δυσνόητη (όπως αποδείχτηκε) για πολλούς έννοιά της. Τέλος, επισημάνθηκε ότι ο χαμηλότερος συγκριτικά βαθμός που σημείωσε η τυπική εκπαίδευση ίσως σχετίζεται και με αρνητικά συναισθήματα που νιώθουν συχνά οι νέοι για το επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα (λόγω των αυστηρότερων τρόπων αξιολόγησης ή την έλλειψη βιωματικών και διαδραστικών εκπαιδευτικών μεθόδων συγκριτικά με μη τυπικά μαθησιακά πλαίσια), γεγονός που τους αποθαρρύνει να διαλέξουν αυτόν τον τύπο εκπαίδευσης για να συνεχίσουν την εκπαιδευτική πορεία τους. Αξίζει να υπενθυμίσουμε στο σημείο αυτό ότι περίπου τα 2/3 των νέων συμμετεχόντων (όπως δείξαμε στο Γράφημα 6) φοιτούν ακόμη σε δομές τυπικής εκπαίδευσης και το γεγονός αυτό μπορεί να επηρέασε τις απαντήσεις που δόθηκαν στο ερευνητικό αυτό ερώτημα.

Στο *τέταρτο και τελευταίο ερευνητικό ερώτημα*, στο οποίο ασχολήθηκε η μελέτη με τον αντίκτυπο του Youthpass στην απασχολησιμότητα των ατόμων, λάβαμε πολύ χρήσιμα και εξίσου ενδιαφέροντα δεδομένα. Για την εκτίμηση του αντίκτυπου ερευνήσαμε διάφορες πτυχές της απασχολησιμότητας, ξεκινώντας από την συμβολή του Youthpass στην βελτίωση της ικανότητας των συμμετεχόντων να ‘διαφημίζουν’ τον εαυτό τους στην αγορά εργασίας. Ο βαθμός βελτίωσης της ικανότητας αυτής, ως αποτέλεσμα του Youthpass και της διαδικασίας που ακολουθεί, κρίθηκε σε γενικές γραμμές ως ιδιαίτερα θετικός από τους ερωτηθέντες στις ερωτήσεις κλειστού τύπου, ενώ στις ερωτήσεις ανοικτού τύπου τα σχόλια που παρέθεσαν ήταν ακόμα πιο ενθουσιώδη. Ένας βασικός λόγος που κρίθηκε ο βαθμός ως θετικός ήταν το στοιχείο της αυτοπεποίθησης. Οι

συμμετέχοντες λοιπόν έκριναν ότι η διαδικασία αναστοχασμού κάνει τα άτομα να συνειδητοποιήσουν και να εκτιμήσουν τις ικανότητες που κατέχουν και το γεγονός αυτό τους προσδίδει αυτοπεποίθηση να παρουσιάσουν τον εαυτό τους με περισσότερη σιγουριά και πειθώ στους εργοδότες.

Το Youthpass αποτελεί ακόμα ένα έγγραφο, στο οποίο τα άτομα καταγράφουν λεπτομερώς τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τις ικανότητές τους. Το γεγονός αυτό εκτιμήθηκε από τους συμμετέχοντες ως ιδιαίτερα χρήσιμο γιατί διατηρεί όλα τα στοιχεία συγκεντρωμένα και 'υπενθυμίζει' στα άτομα τα προσόντα τους όταν συμπληρώνουν αιτήσεις ή όταν προετοιμάζονται για μια συνέντευξη εργασίας. Ακόμα, ορισμένα άτομα θεώρησαν τη διαδικασία Youthpass ως μια πολύ καλή άσκηση αποτύπωσης των ατομικών ικανοτήτων, που καλλιεργεί την ικανότητα παρουσίασης του εργασιακού προφίλ τους.

Η επόμενη ερώτηση ήταν ίσως από τις πιο σημαντικές και ενδιαφέρουσες του ερωτηματολογίου και εξέταζε τη συμβολή του Youthpass στην αύξηση της πιθανότητας των συμμετεχόντων να βρουν απασχόληση (ή να διατηρήσουν την υπάρχουσα). Οι απαντήσεις που δόθηκαν ήταν αρκετά μετριοπαθείς και σίγουρα οι ερωτηθέντες φάνηκε να μην μοιράζονται τον ίδιο ενθουσιασμό για τον αντίκτυπο του Youthpass στο θέμα της εύρεσης εργασίας, όσο στις υπόλοιπες ερωτήσεις. Οι περισσότερο αρνητικές απαντήσεις εστίαζαν κυρίως στη λειτουργία του Youthpass ως πιστοποιητικού και στην έλλειψη επίσημης αναγνώρισης και αποδοχής από τους εργοδότες που, σύμφωνα με αυτούς, το χαρακτηρίζει. Όσον αφορά τις θετικές εκτιμήσεις, αυτές κυρίως επικεντρώθηκαν στο Ευρωπαϊκό κύρος που απολαμβάνει το Youthpass (όντως εργαλείο που δημιουργήθηκε από την E.E) και στο γεγονός ότι δεν αποτελεί συνηθισμένο πιστοποιητικό και η κατοχή του κάνει τα άτομα να ξεχωρίζουν στον ανταγωνισμό της αγοράς εργασίας.

Η γενικότερη εικόνα πάντως που προκύπτει από τα ερωτηματολόγια και τις συνεντεύξεις είναι ότι το Youthpass εκτιμάται πολύ περισσότερο για τη διαδικασία που υποστηρίζει, παρά ως πιστοποιητικό. Σε θέματα εύρεσης εργασίας λοιπόν δείχνει να επιβεβαιώνεται αυτό που διατυπώθηκε από μια συνεντευξιάζουσα, δηλαδή ότι το Youthpass έχει περισσότερα έμμεσα οφέλη παρά άμεσα για τα άτομα. Περισσότερα δείχνουν να νιώθουν ότι 'κέρδισαν' οι κάτοχοί του από τη διαδικασία Youthpass που

πήραν μέρος (εξακρίβωση των δυνατών τους σημείων, καλύτερη γνώση των ικανοτήτων τους, καλλιέργεια αυτογνωσίας, εξάσκηση στην παρουσίαση του προφίλ τους, αυτοπεποίθηση κ.α.), οφέλη τα οποία θα μπορούσαν να τους κάνουν πιο ανταγωνιστικούς στην αγορά εργασίας και να αναζητούν ευκαιρίες απασχόλησης με περισσότερη σιγουριά. Αντίθετα, δεν δείχνουν να έχουν ιδιαίτερη πίστη στην αξία που υποτίθεται ότι έχει το πιστοποιητικό Youthpass ως έγγραφο και τις προοπτικές απασχόλησης που θα μπορούσε να δημιουργήσει η κατοχή του. Το συμπέρασμα αυτό έρχεται σε συμφωνία και με την έρευνα του European Youth Forum στην οποία έγινε αναφορά στο δεύτερο κεφάλαιο (Souto-Otero et al, 2013). Σε αυτήν γινόταν η επισήμανση ότι η πραγματική αξία ενός εργαλείου αποτύπωσης μαθησιακών αποτελεσμάτων (δεν αναφερόταν στο Youthpass συγκεκριμένα, αλλά αόριστα σε κάθε εργαλείο) δεν έγκειται τόσο στην χρήση του ως αποδεικτικού, αλλά στο γεγονός ότι αναδεικνύει στους πολίτες τους ίδιους τις ικανότητες που έχουν αποκτήσει και τους βοηθάει να τις αξιοποιούν καταλλήλως.

Στη συνέχεια του ερωτηματολογίου το ενδιαφέρον επικεντρώθηκε στις εγκάρσιες ικανότητες (soft skills) και οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν για το βαθμό που το Youthpass τους ενθάρρυνε να αναπτύξουν ικανότητες αυτού του είδους. Οι απαντήσεις που δόθηκαν ήταν εξαιρετικά θετικές και ένας στους δύο ερωτηθέντες χαρακτήρισε τον βαθμό αυτό ως πολύ ή απόλυτα μεγάλο. Ο τρόπος που το Youthpass το πετυχαίνει αυτό φάνηκε ότι σχετίζεται με τη διεργασία αναστοχασμού και αυτο-αξιολόγησης που εφαρμόζει. Η διαδικασία αναστοχασμού λοιπόν βοήθησε τα άτομα να κατανοήσουν τις εγκάρσιες ικανότητες που έχουν ήδη, να εξακριβώσουν το επίπεδο που αυτές έχουν καλλιεργηθεί και να συνειδητοποιήσουν την ανάγκη για περαιτέρω βελτίωσή τους ή για ανάπτυξη καινούριων, ανάλογα και με τις επιταγές της αγοράς εργασίας. Επιπλέον, η ύπαρξη αρκετών εγκάρσιων ικανοτήτων στο πλαίσιο των οκτώ βασικών ικανοτήτων της Ε.Ε που χρησιμοποιεί το Youthpass, συνέβαλε στο να γνωρίσουν καλύτερα την έννοιά τους και να αντιληφθούν τη χρησιμότητα και τη σημασία τους στη σημερινή εποχή.

Στις τελευταίες δύο ερωτήσεις του ερωτηματολογίου εξετάστηκε ο βαθμός που το Youthpass προωθεί την κινητικότητα των ατόμων σε θέματα εργασίας. Αρχικά το ενδιαφέρον επικεντρώθηκε στη γεωγραφική κινητικότητα και κατά πόσο το Youthpass μπορεί να ενθαρρύνει τους συμμετέχοντες να διευρύνουν τις περιοχές που θα

αναζητούσαν απασχόληση. Οι απαντήσεις ήταν ιδιαίτερα θετικές και αισιόδοξες και οι περισσότεροι συμφώνησαν ότι ο βαθμός ενθάρρυνσης είναι ιδιαίτερα μεγάλος. Ο λόγος έγκειται κυρίως στο ότι το Youthpass είναι ένα πιστοποιητικό Ευρωπαϊκής εμβέλειας και επίσης στο γεγονός ότι ανάμεσα στις δεξιότητες που πιστοποιεί περιέχονται και οι διαπολιτισμικές. Αξίζει όμως να λάβουμε υπόψη μας και την επισήμανση που έγινε, ότι ίσως αυτός ο θετικός αντίκτυπος που εκφράστηκε για το θέμα της γεωγραφικής κινητικότητας να μην σχετίζεται τόσο με το ίδιο το Youthpass, αλλά με τη συμμετοχή στο πρόγραμμα συνολικά. Οι συμμετέχοντες νέοι δηλαδή μπορεί να απάντησαν θετικά στην ερώτηση αυτή που αφορούσε το Youthpass και τη γεωγραφική κινητικότητα, αλλά η ενθάρρυνση που νιώθουν να προέρχεται κυρίως από τη συμμετοχή στο πρόγραμμα και τη συναναστροφή με άτομα άλλων χωρών. Πολύ λιγότερο θετικά ήταν τα αποτελέσματα για το βαθμό ενθάρρυνσης των ερωτηθέντων για δια-τομεακή και δια-επαγγελματική κινητικότητα ως αποτέλεσμα του Youthpass. Εκεί ο βαθμός εκτιμήθηκε ως μέτριος και δεν φάνηκε να υπάρχει κάποιος αξιοσημείωτος αντίκτυπος.

6.2 Περιορισμοί

Αναμφίβολα, σε κάθε ερευνητική προσπάθεια ενυπάρχει το στοιχείο της υποκειμενικότητας, και από την πλευρά του ερευνητή και από την πλευρά των συμμετεχόντων στην έρευνα. Ο ερευνητής της παρούσας εργασίας έχει συγκεκριμένες αντιλήψεις και βιώματα, ειδικά στο πλαίσιο της χρόνιας εργασίας του στην υλοποίηση προγραμμάτων Erasmus+ (παλιότερα Youth In Action), τα οποία επηρεάζουν την κρίση και τις ερμηνείες που δίνει. Αντίστοιχα οι ερωτηθέντες έχουν τις δικές τους απόψεις και εμπειρίες και αυτές επιδρούν στις απαντήσεις και στις ερμηνείες που δίνουν στα ερευνητικά ζητούμενα, ειδικά από τη στιγμή που πρόκειται για ποιοτική έρευνα. Αναγνωρίζοντας λοιπόν την πιθανότητα έντονης ύπαρξης υποκειμενικότητας στα δεδομένα που παρουσιάστηκαν, προσπαθήσαμε να περιγράψουμε με ειλικρίνεια και να δώσουμε διαφάνεια σε όλα τα ζητήματα και τα θέματα που παρουσιάστηκαν, έτσι ώστε να δοθεί η ευκαιρία στον αναγνώστη να τα αποτιμήσει κριτικά και να εξάγει τα δικά του συμπεράσματα. Με το σκεπτικό αυτό παραθέσαμε επίσης πολλά αυτούσια αποσπάσματα από τις απαντήσεις ανοικτού τύπου και τις συνεντεύξεις, τα οποία μπορούν να φανούν ιδιαίτερα χρήσιμα πιστεύουμε για την κατανόηση και ερμηνεία από τον αναγνώστη των απαντήσεων που δόθηκαν.

Ανάμεσα στους περιορισμούς της έρευνας θα μπορούσε σίγουρα κάποιος να σημειώσει το ζήτημα της αντιπροσωπευτικότητας των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα και κατά πόσο τα αποτελέσματα μπορούν να γενικευτούν. Ωστόσο, από την παρουσίαση του μεθοδολογικού σχεδιασμού έγινε σαφές ότι πρόκειται για μια μελέτη περίπτωσης, για μια ποιοτική έρευνα πάνω σε ένα συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα νέων, με σκοπό την κατανόηση των σκέψεων, των απόψεων και των αντιλήψεων των συμμετεχόντων και όχι τη γενίκευση των αποτελεσμάτων. Τα γεγονότα και οι καταστάσεις αφέθηκαν να 'μιλήσουν από μόνα τους', όπως χαρακτηριστικά αναφέραμε, χωρίς να επιχειρείται η συστηματική ερμηνεία και η αξιολόγησή τους από τον ερευνητή. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι τα αποτελέσματα δεν μπορούν να γενικευτούν για παρόμοια προγράμματα, απλά θα πρέπει η γενίκευση να είναι αναλυτικού χαρακτήρα και όχι πιθανοθεωρητικού (οι όροι αυτοί εξηγήθηκαν στο τρίτο κεφάλαιο).

Ένα άλλο ζήτημα, που αναδείχτηκε στη συνέντευξη με μια αρχηγό και κρίνουμε ότι οφείλουμε να το επισημάνουμε, είναι το κατά πόσο τα αποτελέσματα που παρουσιάζουμε ως αντίκτυπο του Youthpass στους συμμετέχοντες είναι καθαρά προϊόν επιρροής από το εργαλείο αυτό και όχι από άλλους παράγοντες ταυτόχρονα. Με άλλα λόγια, για τις ερωτήσεις που αφορούσαν τον αντίκτυπο του Youthpass στους συμμετέχοντες νέους, δεν μπορούμε να είμαστε απόλυτα σίγουροι ότι τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται είναι αποκλειστικά εξαιτίας του Youthpass και όχι και άλλων παραγόντων που συν-επιδρούν (όπως η συμμετοχή στο πρόγραμμα, η συναναστροφή με άτομα άλλων χωρών κ.α.). Θα είχε σίγουρα ενδιαφέρον να διερευνηθούν περαιτέρω οι απαντήσεις των ερωτηθέντων και να εξακριβωθεί ο ακριβής συντελεστής βαρύτητας του Youthpass στα αποτελέσματα, κάτι τέτοιο όμως θα ξέφευγε από τις δυνατότητες και τους πόρους της συγκεκριμένης προσπάθειας.

Ένα τελευταίο ζήτημα, το οποίο ίσως θα μπορούσε να προβληματίσει, είναι η γλώσσα στην οποία βασίστηκε η συλλογή ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων. Τόσο τα ερωτηματολόγια, όσο και οι συνεντεύξεις διεξήχθησαν στα αγγλικά⁷, καθώς αυτή ήταν η βασική γλώσσα επικοινωνίας και επίσημη γλώσσα του προγράμματος 'Come Out & Play'. Ωστόσο, αν και ήταν σαφές ότι το γνωστικό επίπεδο της αγγλικής γλώσσας δύναται να ποικίλει ανάμεσα στους συμμετέχοντες στο πρόγραμμα, κρίθηκε ότι ο

⁷ Όλα τα ερωτηματολόγια ήταν στην αγγλική γλώσσα, ακόμα και αυτά προς τους Έλληνες συμμετέχοντες. Μοναδική εξαίρεση αποτέλεσε η συνέντευξη με την Ελληνίδα αρχηγό. Η συνέντευξη αυτή πραγματοποιήθηκε στα ελληνικά.

χρόνος και ενδεχόμενα οι πόροι που θα απαιτούνταν για τη μετάφραση των ερωτηματολογίων σε 7 διαφορετικές γλώσσες, δεν θα είχε τα αναμενόμενα αντισταθμιστικά οφέλη.

6.3 Προοπτικές

Κλείνοντας την εργασία αυτή, κρίνουμε σκόπιμο να αναφέρουμε συντόμως τι ευελπιστούμε ότι θα προσφέρει αυτή η προσπάθεια σε ερευνητικό επίπεδο. Όπως αναφέρθηκε και στο κείμενο, στις μέρες μας υπάρχει διάχυτη ανάγκη στις κοινωνίες για αναγνώριση των μαθησιακών αποτελεσμάτων που αποκτώνται στο πλαίσιο της μη τυπικής και της άτυπης μάθησης. Εξάλλου, όπως είδαμε, η συγκεκριμένη ανάγκη αποτελεί και σημαντική προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με στόχο τη διευκόλυνση της κινητικότητας των εκπαιδευομένων και εργαζομένων, την άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων και την ενίσχυση της δια βίου μάθησης. Αυτή τη στιγμή οι Ευρωπαϊκές κοινωνίες έχουν διαμορφώσει στην πλειοψηφία τους θεσμικά και νομοθετικά πλαίσια για την αναγνώριση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης, αλλά απουσιάζουν τα αξιόπιστα εργαλεία που θα απλουστεύσουν, θα διευκολύνουν και θα επιταχύνουν τη διαδικασία.

Το Youthpass αποτελεί ένα εργαλείο αναγνώρισης της μη τυπικής και άτυπης μάθησης, στο οποίο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει επενδύσει αρκετά στο σχεδιασμό και την εφαρμογή του. Αποτελεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση στο θέμα του προσδιορισμού της μη τυπικής και άτυπης μάθησης και συνεπώς ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο για κοινωνίες που ενδιαφέρονται να ανταποκριθούν στην ανάγκη που περιγράψαμε παραπάνω. Το εργαλείο Youthpass θα μπορούσε να διαδραματίσει καταλυτικό ρόλο προς την κατεύθυνση αυτή και είναι λυπηρό, κατά την άποψή μας, ότι αξιοποιείται μόνο στα προγράμματα Erasmus+/Νεολαία και όχι σε πολλές ακόμα δραστηριότητες μη τυπικής και άτυπης μάθησης. Ο ρόλος του θα μπορούσε να είναι πολύ πιο σημαντικός και ευρύς.

Θεωρούμε ότι περισσότερη προσοχή και ενδιαφέρον θα πρέπει να δοθεί στο εργαλείο Youthpass από τους διαμορφωτές πολιτικής, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, τους εργοδότες, τους οργανισμούς της κοινωνίας των πολιτών και άλλους εμπλεκόμενους φορείς. Και φυσικά το ανάλογο ενδιαφέρον αξίζει να δείξουν και οι ερευνητές, έτσι ώστε το εργαλείο αυτό να ισχυροποιήσει τη θεωρητική του βάση και να αυξήσει την

αξιοπιστία και την εγκυρότητά του. Και δυστυχώς διαπιστώνουμε μέχρι στιγμής ότι οι ερευνητικές προσπάθειες είναι ελάχιστες πάνω στο εργαλείο αυτό. Όπως αναφέρθηκε και στο δεύτερο κεφάλαιο, μόνο μια έρευνα έχει γίνει με αντικείμενο το Youthpass και σε αναζήτηση που πραγματοποιήσαμε, δεν εντοπίστηκε άλλη δημοσιευμένη ερευνητική προσπάθεια προς την κατεύθυνση αυτή.

Η παρούσα εργασία πιστεύουμε ότι μπορεί να τροφοδοτήσει με ιδέες μελλοντικούς ερευνητές και να λειτουργήσει πιλοτικά, ενθαρρύνοντας την πραγματοποίηση νέων μελετών και ερευνητικών προσπαθειών στο εργαλείο Youthpass και στο πεδίο της επικύρωσης της μη τυπικής και της άτυπης μάθησης. Ειδικότερα η μελέτη περίπτωσης που παρουσιάζεται, θα μπορούσε να λειτουργήσει επίσης πιλοτικά για τη διατύπωση υποθέσεων που ελέγχονται σε έρευνες επισκόπησης ευρείας κλίμακας.

Παράρτημα Ερωτηματολόγιο

Ερωτηματολόγιο προς τους συμμετέχοντες (στην αγγλική γλώσσα)

Please check (✓) where appropriate. You can check (✓) only one box, unless otherwise stated.

SECTION 1: BACKGROUND

A. Your age is:

18 – 20	
21 – 24	
25 – 30	
Above 30	

B. You are:

Female	
Male	

C. Your nationality is:

Greek		Bulgarian	
Slovakian		Czech	
Italian		Romanian	
Hungarian			
Other		<i>Please state which</i>	

D. Your sending NGO in the Youth Exchange was:

Youthnet Hellas (Greece)		Auser (Italia)	
Asociatia D.G.T (Romania)		I.S.O.S (Hungary)	
Y.E.S (Slovakia)		Tmelink O.S (Czech Republic)	
AKRO (Bulgaria)			

E. You live mainly in:

a big city (over 1.000.000 people)		a city (100.000 to 1.000.000 people)	
a town (15.000 to about		a small town (3.000 to about 15.000	

100.000 people)		people)	
a village (fewer than 3.000 people)		in the countryside (e.g. on a farm, in an isolated house)	

F. Your highest achieved level of formal education attainment is:

Higher Education Degree (e.g university)		Post-Secondary, but not higher	
General Secondary		Secondary, vocational track	
Primary			
Other		<i>Please state which</i>	

G. Your activity status is:

Education/ School		Volunteering	
Employed		Work Placement	
Self-Employed/Entrepreneur		Unemployed	
Other		<i>Please state which</i>	

H. What motivated you to participate in this youth exchange?

(You can choose more than one answer or add new ones)

To meet other people/make new friends		To improve my knowledge in foreign languages	
To learn more about the main topic of the project (internet addiction & videophilia)		To get a different learning experience based on non-formal learning	
To acquire new skills and competences		To get a Youthpass Certificate	
To improve my job profile		To have fun	
To travel		To discover different cultures	
Other		<i>Please state which</i>	

SECTION 2: THE YOUTHPASS PROCESS

A. Before participating in the youth exchange, were you aware of the *Youthpass Process* that is used in Erasmus+ youth projects to reflect on the learning that participants acquire?

Yes	No
-----	----

B. If yes, was that an (additional) motivation to participate in this project?

Not at all	Small Extent	Moderate Extent	Large Extent	Absolutely
------------	--------------	-----------------	--------------	------------

Could you please explain your answer?

C. To what extent did the Self-Assessment feature (being responsible for the evaluation of your learning) helped you to carry out the Youthpass process?

Self-Assessment = being responsible for the evaluation of your own learning

Not at all	Small Extent	Moderate Extent	Large Extent	Absolutely
------------	--------------	-----------------	--------------	------------

Could you please explain your answer?

D. Have you experienced similar Self-Assessment processes at other learning activities in your life?

Yes	No
-----	----

E. To what extent did the 8 Key Competences framework/tool helped you to carry out the Youthpass process?

(8 Key Competences framework/tool = Youthpass is using the 8 key competences tool, meaning that the reflection of learning, in terms of competences, is being categorized in 8 (the most important) competences, namely: 1) Communication in the mother tongue 2) Communication in foreign languages 3) Mathematical competence and basic competences in science and technology 4) Digital competence 5) Learning to learn 6) Social and civic competences 7) Sense of initiative and entrepreneurship and 8) Cultural awareness and expression)

Not at all	Small Extent	Moderate Extent	Large Extent	Absolutely
------------	--------------	-----------------	--------------	------------

Could you please explain your answer?

F. To what extent did the “Learning Buddies” feature helped you to carry out the Youthpass process?

“Learning Buddies” feature = the fact that you were using a learning buddy to reflect on your learning during the Youthpass process

Not at all	Small Extent	Moderate Extent	Large Extent	Absolutely
------------	--------------	-----------------	--------------	------------

Could you please explain your answer?

G. To what extent did “documentation of learning” (the fact that you wrote all learning achievements down) helped you to carry out the Youthpass process?

Not at all	Small Extent	Moderate Extent	Large Extent	Absolutely
------------	--------------	-----------------	--------------	------------

Could you please explain your answer?

H. Overall, how would you characterize the Youthpass Process that you followed throughout the project?

In terms of how easy/hard it was to understand it

Easy to understand 1 2 3 4 5 Hard to understand

In terms of how simple/complicated it was to use

Simple to use 1 2 3 4 5 Complicated to use

Could you please explain your answers?

SECTION 3: YOUTHPASS AND LEARNING OUTCOMES

A. To what extent do you feel that the Youthpass Process has helped you to improve your ability to recognize the learning outcomes that you acquired?

Youthpass Process = the process of reflection on learning that happened during the youth exchange

Learning Outcomes = Learning outcomes are statements that describe the learning achievements you made during the youth exchange. In other words, learning outcomes identify what the participant learned and was able to do by the end of the youth exchange.

Not at all	Small Extent	Moderate Extent	Large Extent	Absolutely
------------	--------------	-----------------	--------------	------------

Could you please explain your answer?

B. To what extent do you feel that the Youthpass Process has helped you to improve your ability to describe the learning outcomes that you acquired?

Not at all	Small Extent	Moderate Extent	Large Extent	Absolutely
------------	--------------	-----------------	--------------	------------

Could you please explain your answer?

C. To what extent do you feel that the Youthpass Process has helped you to improve your ability to communicate (explain to others) the learning outcomes that you acquired?

Not at all	Small Extent	Moderate Extent	Large Extent	Absolutely
------------	--------------	-----------------	--------------	------------

Could you please explain your answer?

SECTION 4: YOUTHPASS AND EDUCATION

A. To what extent do you think that the Youthpass Process and the Youthpass Certificate have encouraged you to attend more activities/programs of formal education?

Youthpass Certificate = the certificate you received for your participation in the youth exchange

Formal Education = the official education system, including all levels from primary school to university

Not at all	Small Extent	Moderate Extent	Large Extent	Absolutely
------------	--------------	-----------------	--------------	------------

Could you please explain your answer?

B. To what extent do you think that the Youthpass Process and the Youthpass Certificate have encouraged you to attend more activities/programs of non-formal education?

Non-formal Education = an organized educational process outside the official education system, whereby individuals participate on a voluntary basis, e.g. Youth In Action programs, adult learning programs, etc.

Not at all	Small Extent	Moderate Extent	Large Extent	Absolutely
------------	--------------	-----------------	--------------	------------

Could you please explain your answer?

C. To what extent do you think that the Youthpass Process and the Youthpass Certificate have encouraged you to exercise more activities of informal learning?

Informal Learning = the life process whereby a person acquires knowledge, skills and attitudes through everyday life and social environment, e.g surfing on internet on our free time and learning new information

Not at all	Small Extent	Moderate Extent	Large Extent	Absolutely
------------	--------------	-----------------	--------------	------------

Could you please explain your answer?

SECTION 5: YOUTHPASS AND EMPLOYABILITY

A. To what extent do you think that, through following the Youthpass Process and receiving the Youthpass Certificate, you have improved your ability to “brand” yourself better (present your skills and competences) in the job market?

Not at all	Small Extent	Moderate Extent	Large Extent	Absolutely
------------	--------------	-----------------	--------------	------------

Could you please explain your answer?

B. To what extent do you think that, through following the Youthpass Process and receiving the Youthpass Certificate, you have increased the chances of finding employment (or maintaining your employment if you have already)?

Not at all	Small Extent	Moderate Extent	Large Extent	Absolutely
------------	--------------	-----------------	--------------	------------

Could you please explain your answer?

C. To what extent do you think that, through following the Youthpass Process and receiving the Youthpass Certificate, you have been encouraged to develop your soft skills (which are considered as vital for employability)?

Soft Skills = the skills that are useful to find a job, e.g organizational skills, social skills, organizing, planning, problem solving, team-work, responsibility etc.

Not at all	Small Extent	Moderate Extent	Large Extent	Absolutely
------------	--------------	-----------------	--------------	------------

Could you please explain your answer?

D. To what extent do you think that, through following the Youthpass Process and receiving the Youthpass Certificate, you have been encouraged to broaden the range of geographical locations where you would consider taking up a job (e.g working in different countries)?

Not at all	Small Extent	Moderate Extent	Large Extent	Absolutely
------------	--------------	-----------------	--------------	------------

Could you please explain your answer?

--

E. To what extent do you think that, through following the Youthpass Process and receiving the Youthpass Certificate, you have been encouraged to broaden the range of occupations that you consider for yourself in the future (e.g doing different jobs)?

Not at all	Small Extent	Moderate Extent	Large Extent	Absolutely
------------	--------------	-----------------	--------------	------------

Could you please explain your answer?

--

Βιβλιογραφία

Babbie, E. (2011). *Εισαγωγή στην κοινωνική έρευνα*. Αθήνα: Κριτική

Barros, R. (2012) From lifelong education to lifelong learning: Discussion of some effects of today's neoliberal policies. *European Journal for Research on the Education and Learning of Adults*, Vol.3, No.2.

Βεργίδης, Δ. (2001). Δια Βίου Εκπαίδευση και Εκπαιδευτική Πολιτική. Στο Κ. Χάρης, Ν. Πετρουλάκης & Σ. Νικόδημος, (επιμ.), *Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση: διεθνής εμπειρία και ελληνική προοπτική*, Αθήνα: Ατραπός

Bergstein R., Kloosterman P., Markovic D., Taylor M., Von Hebel M., (2009). *Οδηγός Youthpass*. Bonn: Salto

Bouma G., Atkinson, G. (1995), *A handbook of Social Science Research*, Oxford: Oxford University Press.

Bryman A., Bell E. (2003) *Business research Methods*, Oxford University Press: Oxford

Cedefop, (2015). *European guidelines for validating non-formal and informal learning*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities

Cedefop, (2014α). Πόσο κοντά στην αναγνώριση όλων των μορφών μάθησης βρίσκεται η Ευρώπη; *Ενημερωτικό Σημείωμα, Νοέμβριος 2014*. Θεσσαλονίκη

Cedefop, (2014β). Αναντιστοιχία δεξιοτήτων: Τα φαινόμενα απατούν. *Ενημερωτικό Σημείωμα, Μάρτιος 2014*. Θεσσαλονίκη

Cedefop, (2009a). *European guidelines for validating non-formal and informal learning*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities

Cedefop, (2009b). *The relationship between quality assurance and Vocational, Education and Training Certification in E.U. Member States*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities

Cedefop, (2008a). *The Shift to Learning Outcomes - Conceptual, Political and Practical Developments in Europe*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities

Cedefop, (2008b). Terminology of European education and training policy - a selection of 100 key terms. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Cohen L., Manion L., Morrison K. (2007) *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο

Commission of the European Communities (2000): *A Memorandum on Lifelong Learning. Commission Staff Working Paper*. Brussels, 30.10.2000 SEC(2000) 1832.

Creswell, J.W. (2011). *Η έρευνας στην εκπαίδευση. Σχεδιασμός, διεξαγωγή και αξιολόγηση της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας*. Αθήνα: Ίων/Έλλην

Elliott, J. (2005). *Using narrative in social research: Qualitative and quantitative approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2014). *Erasmus+, Οδηγός Προγράμματος*. Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Πολιτισμού

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2010). *Youth In Action, Οδηγός Προγράμματος*. Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Πολιτισμού

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2008). *Το ευρωπαϊκό πλαίσιο επαγγελματικών προσόντων για τη δια βίου μάθηση*. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

Ζαχείλας, Λ. (2012). *Η επίδραση του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων στα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης και στη βελτιστοποίηση της σχέσης τους με την αγορά εργασίας*. Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Στερεάς Ελλάδας

Ζαχείλας, Λ. (2010): Ο νέος ρόλος των επαγγελματικών προσόντων και η στροφή προς τα μαθησιακά αποτελέσματα. Στο Καραλής, Θ. (επιμ.): *Διά βίου μάθηση και πιστοποίηση*. Ινστιτούτο Εργασίας/ΓΣΕΕ, σ. 75-86. Αθήνα

Καραλής, Θ. (2010): Πολιτικές δια βίου μάθησης και διαδικασίες πιστοποίησης: σημεία τομής και εκκρεμή ζητήματα. Στο Καραλής, Θ. (επιμ.): *Διά βίου μάθηση και πιστοποίηση*. Ινστιτούτο Εργασίας/ΓΣΕΕ, σ. 29-40. Αθήνα

Kloosterman P. & Taru M. (2013) *Youthpass impact study. Young people's personal development and employability and the recognition of youth work*. Brussels: European Commission.

Kloostermann P., Markovic D., Ratto-Nielsen J. (2012). *Youthpass Unfolded: practical tips and hands-on methods to make the most of the Youthpass process*. Bonn: Training and Cooperation & Inclusion Resource Centres.

Λιντζέρης, Π. (2010): Η εκπαιδευτική, επαγγελματική και κοινωνική διάσταση της πιστοποίησης στην εποχή της «δια βίου μάθησης»: Απόπειρα για μια κριτική προσέγγιση. Στο Καραλής, Θ. (επιμ.): *Διά βίου μάθηση και πιστοποίηση*. Ινστιτούτο Εργασίας/ΓΣΕΕ, σ. 41-60. Αθήνα

Markovic D., Nemetlu Ünal G. (2011). *Unlocking Doors to Recognition: Setting up strategies for the better recognition of youth work and non-formal education/ learning in your context*. Bonn: Training and Cooperation & Inclusion Resource Centres.

Mason, J. (2011). *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*. Αθήνα: Πεδίο

Maxwell, J.A. (2012). *Qualitative research design: An interactive approach*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications

Popa, F. (2011). *Recognition of non-formal learning in Europe: Challenges and opportunities*. Bonn: Training and Cooperation & Inclusion Resource Centres.

Ratto-Nielsen J. (2012). *Youthpass and Human Resource Development: The missing link towards employability*. Bonn: Training and Cooperation & Inclusion Resource Centres.

Robson, C. (2007). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου*. Αθήνα: Gutenberg

Συμβούλιο της Ε.Ε, (2012). *Σύσταση του Συμβουλίου της 20^{ης} Δεκεμβρίου 2012 για την επικύρωση της μη τυπικής και της άτυπης μάθησης*, (ΕΕ 2012/C 398/01 της 22.12.2012)

Συμβούλιο της Ε.Ε, (2009) *Συμπεράσματα του Συμβουλίου της Ε.Ε της 12ης Μαΐου 2009 σχετικά με ένα στρατηγικό πλαίσιο για την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης («ΕΚ 2020»)*, (ΕΕ 2009/C 119/02 της 28.05.2009)

Salto-Youth Training and Cooperation Resource Centre, (2010). *The European strategy on the validation and recognition of non-formal learning within the context of Youth in Action, Result analysis of Youthpass developments between April 2005 and December 2009*. Bonn: Training and Cooperation & Inclusion Resource Centres.

Saunders M., Lewis P., Thornhill A. (2003), *Research Methods for Business Students*, 3rd edition, Harlow, London, Prentice Hall.

Singh, M. (2015). *Global Perspectives on Recognising Non-formal and Informal Learning. Technical and Vocational Education and Training: Issues, Concerns and Prospects*, Vol. 21. Hamburg: UNESCO and Springer Open.

Souto-Otero M., Ulicna D., Schaepkens L., Boknar V. (2013). *The impact of non-formal education in youth organizations on young people's employability*. European Youth Forum.

Φωτόπουλος Ν., Γούλας Χ., (2010). Η πιστοποίηση και αναγνώριση προσόντων στο επίκεντρο της ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής. Στο Καραλής, Θ. (επιμ.): *Διά βίου μάθηση και πιστοποίηση*. Ινστιτούτο Εργασίας/ΓΣΕΕ, σ. 87-103. Αθήνα

Yin, R.K. (2012). *Applications of case study research (3rd edition)*. Washington DC: Sage Publications

Werquin, P. (2010). *Recognising Non-Formal and Informal Learning: Outcomes, Policies and Practices*. Paris: OECD Publications

Διαδικτυακές Πηγές

Council of Europe, (2015). European Portfolio for Youth Leaders and Youth Workers. Ανακτήθηκε στις 22.12.2015 από https://www.coe.int/t/dg4/youth/Resources/Portfolio/Portfolio_en.asp

Council of the European Union, (2006). Resolution of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council, on the recognition of the value of non-formal and informal learning within the European youth field (2006/C 168/01). Ανακτήθηκε στις 20.06.2015 από <http://eurlex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV%3Ac11096>

Deutsches Institut für Erwachsenenbildung e.V, (2015). Profilpass Ανακτήθηκε στις 22.12.2015 από <http://kiss.profilpass-online.de/>

European Commission, (2012). Using ECVET to Support Lifelong Learning. Ανακτήθηκε στις 16.10.2015 από <http://www.ecvet-team.eu/fr/system/files/documents/16/ecvet-support-lll.pdf>

European Commission, (2004). Interim evaluation of the Youth Programme 2000-2006 (covering the period 2000-2003). Ανακτήθηκε στις 22.12.2015 από <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0158:FIN:EN:PDF>.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2015α). Ευρωπαϊκό Διαβατήριο Δεξιοτήτων. Ανακτήθηκε στις 22.12.2015 από <https://europass.cedefop.europa.eu/el/documents/european-skills-passport>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2015β). Ευρωπαϊκό σύστημα ακαδημαϊκών μονάδων για την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (ECVET). Ανακτήθηκε στις 22.12.2015 από

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=URISERV:c11107&from=EL>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή & Συμβούλιο της Ε.Ε, (2015). Κοινή έκθεση για το 2015 του Συμβουλίου και της Επιτροπής σχετικά με την εφαρμογή του στρατηγικού πλαισίου για την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης (ΕΚ 2020). Ανακτήθηκε στις 21.12.2015 από <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015XG1215%2802%29&from=EL>

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, (2006). Σύσταση 2006/962/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2006, σχετικά με τις βασικές ικανότητες της δια βίου μάθησης [Επίσημη Εφημερίδα L 394 της 30.12.2006]. Ανακτήθηκε στις 20.06.2015 από <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV%3Ac11090>

European Parliament, (2006). Recommendation (EC) No 2006/961 of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on transnational mobility within the Community for education and training purposes: European Quality Charter for Mobility. *Official Journal L 394 of 30.12.2006*, Ανακτήθηκε στις 20.06.2015 από <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:c11085>

Juciute, R. (2010) European Inventory on Validation of Non-Formal and Informal Learning, Case Study: Youthpass – Recognising the non-formal learning of young people in Europe. European Commission & Cedefop. Ανακτήθηκε στις 22.06.15 από www.cedefop.europa.eu/EN/about-cedefop/projects/validation-of-non-formal-and-informal-learning/european-inventory.aspx

Συμβούλιο της Ε.Ε, (2011) Ψήφισμα του Συμβουλίου σχετικά με ένα ανανεωμένο ευρωπαϊκό θεματολόγιο για την εκπαίδευση των ενηλίκων (2011/C 372/01). Ανακτήθηκε στις 20.06.2015 από <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011G1220%2801%29&from=EN>

Salto-Youth Training and Cooperation Resource Centre, (2012). Recognition of youth work and non-formal and informal learning within the field of youth. Current European developments. Ανακτήθηκε στις 20.06.2015 από <https://www.salto-youth.net/rc/training-and-cooperation/recognition/>

Youth Forum Jeunesse, (2003) Policy Paper on Youth organisations as non-formal educators – recognising our role. Ανακτήθηκε στις 16.10.2015 από <http://www.youthforum.org/assets/2013/12/Policy-Paper-Role-of-NGO-0618-03.pdf>,